

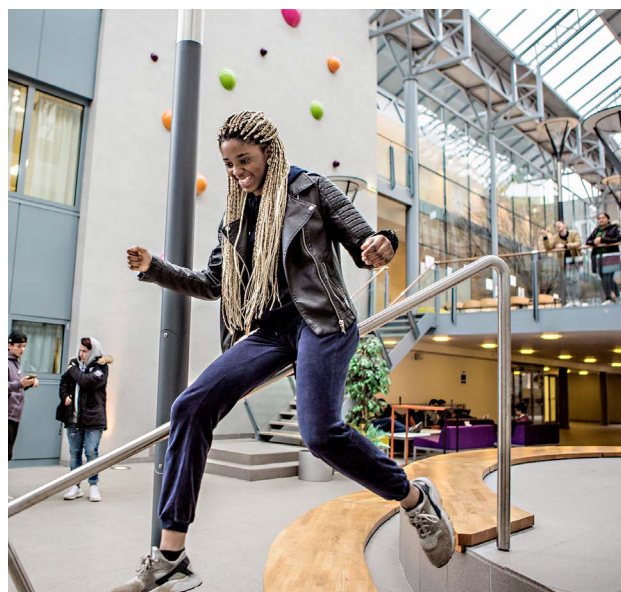
ØSTFOLD
FYLKESKOMMUNE

Grenseløse Østfold

Fylkesplan for Østfold

Østfold mot 2050

Vedtatt av fylkestinget 21. juni 2018

Innhold

Innledning	5
Del 1: Samfunnsdelen	15
Hovedtema klima og miljø.....	16
Hovedtema verdiskaping og kompetanse.....	22
Hovedtema levekår og folkehelse.....	28
Samfunnsfloker.....	34
Et trygt Østfold.....	36
Frivillighet.....	37
Del 2: Arealstrategi for Østfold	39
Del 3: Regionale strategier	51
Regionale strategier Indre Østfold.....	52
Regionale strategier Halden og Aremark.....	56
Regionale strategier Nedre Glomma.....	60
Regionale strategier Mossregionen.....	66
Del 4: Regningslinjer for areal- og energibruk	73
Del 5: Planbestemmelser	85
Kartvedlegg	89
Vedtak	93

Forord

Fylkesplanen – «Østfold mot 2050» - er en viktig plan. Den har hatt betydning for hvordan vi utvikler østfoldsamfunnet. Vi har nå revidert planen, slik at Østfold kan ta utviklingen videre. Mange har deltatt i planarbeidet, og det skal sikre oss at det blir en plan for hele østfoldsamfunnet.

«Østfold mot 2050» var nyskapende da den ble utarbeidet for snart ti år siden. Det var den første fylkesplanen i Norge som inneholdt en samlet arealstrategi for hele fylket. Hvordan vi disponerer arealene våre er av stor betydning for den samfunnsutviklingen vi ønsker. Det er derfor valgt å videreføre oppdelingen av fylkesplanen i to hoveddeler:

- Samfunnsdelen
- Arealstrategien

I samfunnsdelen har østfoldsamfunnet definert mål og strategier for hvordan det er ønskelig at fylket utvikler seg. Samfunnsdelen har som mål å sikre en bærekraftig utvikling i Østfold, og den er derfor inndelt etter de tre bærekraftperspektivene:

- Klima og miljø
- Verdiskaping og kompetanse
- Levekår og folkehelse

Samfunnsdelen viser at næringslivet i Østfold har gode framtidsutsikter. De siste årene har Østfold brutt ut av en flerårig negativ trend, og vi har et næringsliv som i sterkere grad er rustet for vekst. Fylkesplanen påpeker viktige suksessfaktorer for å løfte Østfold videre.

Arealstrategien er verktøy for en bærekraftig utvikling. Vi skal utnytte arealene godt, ha levende bygder og lage kompakte og attraktive byer og tettsteder. De siste årene har vi sett et trendsifte i planleggingen i Østfold. Vi vender oss bort fra byspredning og unødvendig nedbygging av dyrka mark, til en klimavennlig utvikling hvor vi i større grad husholderer med arealene og tilrettelegger for mindre forurensende biltrafikk. Denne utviklingen må forsterkes.

Et mål for fylkesplanen er å bidra til et samfunn hvor alle kan delta. Vi må sikre barn og unge en trygg oppvekst. Det vil alltid være forskjeller i et samfunn, men vi må ha et mål om at alle barn i Østfold skal ha mulighet til å utvikle sitt potensial. Et godt utdanningstilbud vil være avgjørende.

Jeg vil invitere alle i Østfold til et godt samarbeid om oppfølgingen av fylkesplanen. Det er helt avgjørende at private aktører så vel som kommuner, fylkeskommunen og staten bidrar for å sikre oss den samfunnsutviklingen vi ønsker. Fra 2020 opphører Østfold fylkeskommune og blir en del av Viken fylkeskommune. Det betyr ikke at Østfold forsvinner, her skal vi fortsatt jobbe målrettet mot de målene vi er blitt enige om i fylkesplanen.

Sarpsborg 22. august 2018
Ole Haabeth
Fylkesordfører

«Grenseløse Østfold»

Visjonen «Grenseløse Østfold» betyr at vi skal legge til rette for handling og nyskaping ved å bygge ned grenser.

Det er en visjon som ikke henger i løse lufta. Østfoldkonferansen, som er Østfolds storsamling, har sagt at målrettet samarbeid og samhandling er det viktigste vi kan gjøre for en god utvikling av fylket. Det betyr at vi må få til tettere samarbeid mellom by og land, mellom kommuner, fylker, næringsliv, frivilligheten og de som utdanner ungdommen vår.

Innledning

Østfold er et fylke med stort potensial. Her kan vi leve gode liv. Vi kan finne arbeid, utdanningstilbud og gode steder å bo.

Vi har vakker natur, verdifulle arealressurser, et næringsliv i fremgang og en velfungerende offentlig sektor. Plasseringen mellom Oslo og Europa setter fylket i en særstilling. Østfold er et populært sted å bo. Få områder i Norge har så høy tilflytting som vårt fylke.

Det er fortsatt for mange østfoldinger som ikke har det bra og faller utenfor. Skal Østfold lykkes, må alle gode krefter trekke sammen. Fylkesplanen skal gi retning for hvordan dette skal foregå. Mange har deltatt i arbeidet med å forme planen. Det skal sikre at fylkesplanen kan brukes av hele østfoldsamfunnet.

Østfolds utvikling må foregå slik at kommende generasjoner også kan leve gode liv her. De skal kunne nyte naturen, dyrke jorden, bo trygt og utvikle sitt potensial. Fylkesplanen legger derfor til grunn at vi skal gjøre vårt for å ta vare på klima og miljø.

Fylkestinget har gitt to overordnede føringer for arbeidet med fylkesplanen:

- Øke antallet arbeidsplasser mer enn befolkningsveksten
- Samordne innsatsen for utviklingen av framtidens kompetanse

Samtidig har fylkestinget vedtatt at Parisavtalens bestemmelser skal legges til grunn for fylkesplanen. Utviklingen må derfor finne sted innenfor de klima- og miljømål som Norge har sluttet seg til i Parisavtalen.

PARISAVTALEN

Parisavtalen er en internasjonal klimaavtale som ble vedtatt i 2015. Avtalen sier at global oppvarming skal holdes godt under 2 grader sammenliknet med førindustriell tid, og det skal jobbes for å klare 1,5 grader. Det skal begrense farlige klimaendringer. Verden skal bli klimanøytral i løpet av siste halvdel av dette århundret. Det betyr at det ikke slippes ut mer CO₂ enn hva som tas opp av naturen.

Fylkesplanens hensikt

Fylkeskommunen skal drive regional utvikling. Det er slått fast i plan- og bygningsloven. Loven stiller ikke lenger noe formelt krav om å utarbeide en fylkesplan, men den pålegger fylkeskommunen å lede an i regional planlegging.

I Østfold har vi en fylkesplan som fungerer godt. Da den forrige fylkesplanen ble utarbeidet for snart ti år siden, var den både nyskapende og omstridt. Det var den første fylkesplanen i Norge som inneholdt en samlet arealstrategi for hele fylket. Planen har inspirert andre fylkers planlegging, og har påvirket nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging.

Fylkesplanen er en plan for hele Østfold. Planen er utarbeidet i fellesskap med og er rettet mot alle aktører i østfoldsamfunnet, og er særskilt viktig for samarbeidet med Østfolds kommuner og regionale statlige aktører.

Evalueringen av forrige fylkesplan viser at det ikke er en plan for skrivebordsskuffen – den brukes i kommunal planlegging, og kommunene sier at den bidrar til forutsigbarhet. Ikke alle er enige i alt som står i fylkesplanen, blant annet er det en diskusjon om å finne riktig nivå mot det kommunale selvstyret.

Det er grunnlag for å hevde at det er skjedd et trendsifte i planleggingen i Østfold. Vi har sett en endring fra byspredning til en utvikling mot tettere og mer kompakte byer og tettsteder. Evalueringen av fylkesplanen sier likevel at det vil ta tid før vi ser disse endringene veldig tydelig i terrenget. For å nå samfunnsmålene i fylkesplanen, er det nødvendig at vi lykkes med disse endringene.

Dette trendsiftet i planleggingen kan ikke tilskrives fylkesplanen alene, men den har utvilsomt vært en medvirkende faktor. Det er etablert felles begreper og en felles retning for planleggingen i fylket. Arbeidet med rullering av planen har vist dette med all tydelighet.

Fylkesplanprosessen har hatt bred medvirkning, blant annet har det vært politiske dialogmøter mellom fylkeskommunen og kommunene (regionrådene). Selv om det er uenigheter på en del områder, så er det ingen stor grunnleggende uenighet om hovedgrepene i fylkesplanen. Her har fylkeskommunen, kommunene og staten blitt mer samstemte i årene som har gått.

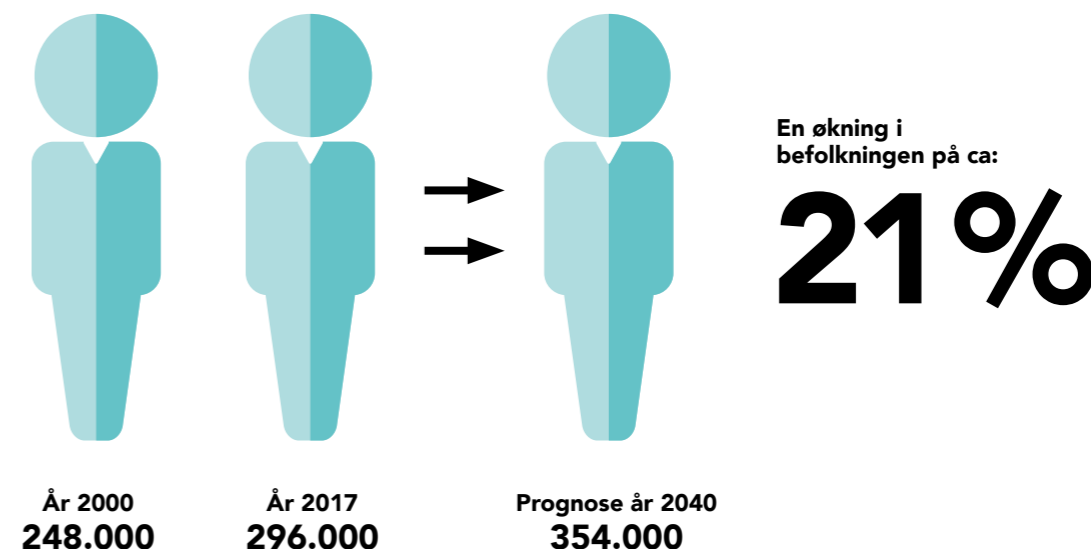
Fylkesplanen trakk for snart ti år siden opp noen viktige felles utviklingsmål for Østfold. Disse har hatt betydning for utviklingen i fylket. Det er derfor fornuftig å videreføre fylkesplanen i en rullert versjon.

Hensikten med den reviderte planen er at den skal gi retning for og forsterke den utviklingen som er satt i gang. Østfold har fortsatt betydelige levekårs- og folkehelseutfordringer, og vi trenger flere arbeidsplasser. Vi må få effekt av «den nye måten» vi organiserer østfoldsamfunnet på. En tettere og mer kompakt utvikling må bidra til at vi får mindre forurensende biltrafikk, mindre avgang av dyrka mark, at det utvikles urbane miljøer med nyskapende næringsliv og skapes bomiljøer som motvirker sosial ulikhet. Endringsprosessene må fylles med innhold og kvalitet. Det gjøres best i fellesskap med østfoldsamfunnet, slik fylkesplanen legger opp til.

I 2017 ble Fredrikstad kåret til Norges mest attraktive by. Det er et tydelig tegn på at noe er på gang i Østfold.

FYLKESKOMMUNEN OG REGIONAL PLANLEGGING Plan- og bygningslovens paragraf 8-2:

«Regional plan skal legges til grunn for regionale organers virksomhet og for kommunal og statlig planlegging og virksomhet i regionen.»

Østfolds muligheter

Verdiskapingen i Østfold har økt sterkt de tre siste årene, og sterkere enn landsgjennomsnittet. Den samlede verdiskapingen i Østfolds bedrifter har økt fra 36,9 milliarder kroner i 2013 til 43,9 milliarder i 2016. For første gang på 10 år hadde Østfold i 2016 en sterkere vekst i antall arbeidsplasser enn landet for øvrig. Endringer over 2-3 år er en kort periode i en fylkesplan med tidshorisont til 2050, og vi har et godt stykke igjen til den veksten vi ønsker. Likevel er de siste års utvikling et brudd med en flerårig negativ trend for fylket. Kan det fortelle oss noe om hva vi må gjøre for å løfte Østfold videre på lang sikt?

Fylkesplanens samfunnsdel beskriver hvordan næringslivet i Østfold har forandret seg de siste tiårene. Østfold var og er et industrifylke, men mange av fylkets største arbeidsplasser fra 30-40 år tilbake i tid, eksisterer ikke i dag. Tradisjonelle industriarbeidsplasser har forsvunnet, noe som har ført til store utfordringer for fylket. Gjennom tiår med omstilling har nå fylket en større variasjon av bedrifter og næringer. Mange av disse bedriftene er i bransjer som er i vekst. Det gir muligheter.

Østfold har i dag ikke noen bransje eller næring som alene har kraft til å være lokomotiv

for hele fylket. Da skipsbygging og prosessindustri blomstret i Østfold, førte det til oppgangstider, men nedturen var desto hardere da disse lokomotivene mistet fart. Utviklingen i Østfold vil alltid være sterkt avhengig av de generelle konjunktorene i Norge. Heldigvis har vi de siste årene vært skånet for de største negative effektene av «oljebremsen». Vi må derfor ta utgangspunkt i den sammensatte næringsstrukturen vi har i fylket, og dyrke det som et gode.

Vekst i arbeidsplasser og verdiskaping gir bedre muligheter for å kunne jobbe med Østfolds utfordringer knyttet til levekår og folkehelse. Østfoldingen lever kortere enn gjennomsnittet av andre nordmenn, har lavere arbeidsdeltagelse og utdanningsnivået er lavere enn for landsgjennomsnittet. Disse utfordringene må det tas tak i. Østfoldingens levekår må heves og sosiale ulikheter i befolkningen må reduseres. Dette er et sammensatt og vanskelig arbeid. I fylkesplanens samfunnsdel lanseres begrepet «samfunnsfloker» som en tilnærming for å jobbe med disse utfordringene.

Østfold må bli et fylke hvor vi ikke ensidig snakker om klimautfordringer. Vi må kunne snu oss og se på de mulighetene som et «grønt skifte» gir. Det er nødvendig for å ta vare på

klima og miljø, men også for å sikre oss en plass i de næringene hvor framtidens verdiskaping vil foregå.

Fylkesplanens samfunnsdel beskriver hva vi må gjøre for å ha et bærekraftig Østfold - et Østfold hvor vi tar vare på både klima, verdiskaping og østfoldingens helse, utdanning og levekår. Noen stikkord:

- Sterkere samarbeid mellom næringsliv, det offentlige og de som utdanner
- Sørge for at alle får delta i samfunnet og redusere sosiale forskjeller
- Høyne befolkningens kompetanse
- «Det grønne skiftet»
- Satsing på klynger og nettverk, innovasjon, digitalisering og teknologiutvikling

Kanskje ikke revolusjonerende – men det er det som virker! Det er i det daglige arbeidet i Østfold – i skolene, i bedriftene og i alle andre virksomheter - som det avgjøres om Østfold skal ta steget opp en divisjon. Skal Østfold lykkes, må disse satsningene fylles med innhold og gjennomføres med styrke. Hva må til? Fylkestinget har i regional planstrategi påpekt noen avgjørende suksessfaktorer:

- Samhandling og samarbeid
- Infrastruktur og mobilitet
- Integrering og inkludering
- Klima og miljø
- Helhetlig by- og stedsplanlegging

Samhandling og samarbeid

- Samarbeidet mellom næringslivet og det offentlige må bli sterkere og dypere. Verdiskapingen foregår i bedriftene, men det offentlige må ta en tydelig rolle som tilrettelegger. Kompetansen i befolkningen må heves. Det må være enighet om mål og strategier.
- Det må jobbes målrettet over mange år – det gjelder både klimaarbeid, folkehelse og næringsutvikling
- Sterkere samarbeid mellom kommunene om næringsutvikling
- Sterkere involvering av frivilligheten

Det er tatt flere viktige initiativ for styrke samarbeidet i Østfold. Næringsriket Østfold er ett eksempel. Her møtes næringsforeninger, bykommunene, regional stat, fylkeskommunen og utdanningsinstitusjonene. Det jobbes med strategisk samarbeid, samtidig gjennomføres konkrete prosjekter i felleskap.

Ser vi på strategiene til fylkets næringsforeninger, så er det mange fellesnevner med fylkesplanen og kommunale planer: urbanisering (tette byer), arbeidsplassvekst, transport og omdømme. Innhold og vinkling kan være forskjellig, men det jobbes mot felles mål.

Selv om Østfold har spesielle utfordringer knyttet til helse og levekår, så drives det et godt folkehelsearbeid i fylket. Det finnes mye god kompetanse og vi er flinke til å dele kunnskap. Østfoldhelsen er et viktig regionalt partnerskap.

I Indre Østfold slår fem kommuner seg sammen med ambisjoner om større regional tyngde i den nye hverdagen i Viken. Fredrikstad og Sarpsborg kommuner vil lage en felles næringsplan. I Østfold kompetanseforum jobbes det på tvers i fylket for å sikre riktig kompetanse til arbeidslivet, en satsning som vies nasjonal oppmerksomhet. I Mosse-regionen kommer det en ny storkommune, i sør styrker Halden og Aremark samarbeidet gjennom et nytt regionråd. I Klima Østfold jobber fylkeskommune og kommunene sammen om å nå vedtatte klimamål.

Skal Østfold lykkes med sin ambisjon om sterkere samarbeid og samhandling, må slike initiativ få tyngde, innhold og forpliktelse.

Infrastruktur og mobilitet

Godt utbygd infrastruktur gir gode samfunns-effekter. Østfold må sikres god mobilitet innad i fylket, til Oslo og Akershus, Sverige og Europa. Det er gjennomført og det planlegges stor statlig utbygging av vei og bane i Østfold. Fylket må stå sammen om å holde framdriften i de planlagte prosjektene. Det er viktig at

Foto: Tom-Egil Jensen

Intercity-utbyggingen ikke forsinkes. Samtidig må de store byene planlegge slik at de får ta del i statlige belønningsordninger i form av «bypakker» og byvekstavtaler. Mobilitet må i mye større grad løses av sykkel, gange og kollektivtransport. Det må være førende for de investeringene som foretas.

Integrering og inkludering

Over 16 prosent av befolkningen i Østfold er innvandrere eller norskfødte med innvandrerbakgrunn. Et godt Østfoldsamfunn krever at vi lykkes med å integrere mennesker som av en eller annen grunn står utenfor. Det kan være innvandrere, mennesker med nedsatt funksjonsevne eller arbeidstagere med utdatert kompetanse. Vellykket integrering er ikke bare et gode for dem det gjelder, det gir også store samfunnsgevinster. Vi står foran en kommende «eldrebølge», da trenger vi flest mulig hender i arbeid. Integreringsperspektivet må derfor ivaretas i alle planer, reglementer, tildelinger og saksbehandling generelt.

Klima og miljø

«Bærekraft» er et fyndord vi er blitt vant til. Kort fortalt betyr det at behovene til dagens mennesker blir tilfredsstilt uten at det ødelegger mulighetene for framtidige generasjoner. Klimaendringene vi ser resultatet av mange steder på kloden, er resultat av menneskelig aktivitet. Østfold må derfor ta sin del av ansvaret for å redusere de verste effektene. Samordnet bolig-, areal og transportplanlegging er et

av de viktigste verktøyene. Fylkesplanens arealstrategi viser hvordan vi kan bruke arealene på en bærekraftig måte.

Det er samtidig viktig at arealplanene i Østfold tar høyde for at klimaet allerede har endret seg. Samfunnsikkerhet og klimatilpasning i arealplanleggingen, skal gi befolkningen økt trygghet og samtidig spare samfunnet for store kostnader.

Helhetlig by- og stedsplanlegging

Østfold endres gradvis. Skal vi beholde vårt flotte kulturlandskap, levende bygder og et livskraftig landbruk, må vi skape gode og kompakte byer og tettsteder. Disse må utvikles med kvalitet, slik at de ikke skaper nye sosiale forskjeller, og de må baseres på klimavennlig transport i form av sykkel, gange og kollektivtransport. På den måten kan byene og tettstedene både bli attraktive og bidra til bedre folkehelse.

Det er et internasjonalt fenomen at byene står for en stadig større del av verdiskapingen. Deling av kompetanse, innovasjon og framvekst av nye selskaper skjer lettere i urbane miljøer. Vi må derfor sørge for at attraktive kompetansebedrifter lokaliseres i sentrum framfor bilbasert plassering i byenes randsoner. Ikke minst bør bedriftene selv være opptatt av dette. De må være forberedt på at nye generasjoner ikke vil identifisere seg med arbeidsgivere som ikke tar miljøansvar. Ungdom vil ønske urbane kvaliteter og smarte, billige og

klimavennlige transportløsninger. Østfold er i den heldige situasjon at vi har «styringsfart» - befolkningen øker. Ifølge Telemarksforskning er Østfold det fylket som har størst bostedsattraktivitet i hele landet. Det er stor usikkerhet knyttet til befolkningsframskrivinger, men i 2040 kan vi være over 60.000 flere østfoldinger enn i dag (SSB-tall). Kunsten blir å koble denne vekstkraften med suksesskriteriene ovenfor. Da vil Østfold nå sine mål om verdiskaping, kompetanseheving og vekst i arbeidsplasser. Det er det beste grunnlaget for å løse Østfolds levekårs- og folkehelseutfordringer.

Viken

Fra 1. desember 2020 vil Østfold inngå i det nye fylket Viken. Det kan derfor stilles spørsmål ved nødvendigheten av å utarbeide en fylkesplan for et fylke som er historie om knappe to år. Fylkestinget har sagt at fylkesplanen og fylkesplanprosessen skal danne et strategisk grunnlag for etableringen av Viken. Viken betyr ikke at Østfold forsvinner. Østfold skal fortsatt styrke sin posisjon i årene som kommer.

Med nesten 1,2 millioner innbyggere i Viken blir vi en del av landets klart mest folkerike fylke. Det gir muskler i form av en stor økonomi og robuste fagmiljøer. Klarer Østfold å ta sin plass i det nye fylket, åpner det seg store muligheter. Det er viktig at østfoldsamfunnet raskt setter fokus på hvilke muligheter Viken kan gi for vårt fylke, og at vi bidrar aktivt og offensivt i etableringen. Arbeidsplassvekst, infrastruktur og våre klima og miljømål blir svært viktig.

Østfold har allerede et formelt samarbeid med Akershus og Buskerud gjennom Østlandssamarbeidet og Osloregionen. Det innebærer blant annet at det er mange felles prinsipper for areal og transportplanlegging. Fylkesplanen har lagt vekt på å tilpasse seg areal- og transportplanleggingen, særlig i Oslo og Akershus. Ett viktig prinsipp er utviklingen mot en flerkjernet struktur rundt Oslofjorden. Det betyr at det skal være flere byer i Oslofjordområdet med helhetlig tilbud av arbeid og

opplevelser, og at de fungerer som regionale tyngdepunkt. De siste årene har 90 prosent av veksten kommet i Oslo og Akershus. Da er det viktig at det etableres en motvekt av noen andre sterke tyngdepunkter i Viken. Nedre Glomma må ta en slik posisjon.

Fylkesplanens utforming og innhold

Fylkesplanen kan deles i to hovedområder:

- Samfunnsdelen
- Arealstrategien

I samfunnsdelen settes mål og det presenteres strategier for hvordan vi ønsker at Østfold skal utvikle seg. Arealstrategien er et virkemiddel for å iverksette strategiene og nå målene.

Fylkestinget bestilte en «lett rullering» av fylkesplanen. Derfor er hovedinnretning og utforming av planen videreført. Rulleringen har fanget opp endringer i samfunnet og tilpasset planen etter det.

Fylkesplanen er et strategisk dokument med et tidsperspektiv fram mot 2050. Målstrukturen i samfunnsdelen – med hovedmål og delmål – avspeiler det langsiktige perspektivet. Strategiene i samfunnsdelen viser hvordan vi ønsker å jobbe de nærmeste fire årene for å nå målene. Noen strategier har også et lengre tidsperspektiv.

Hovedinnretningen av fylkesplanen skal videreføres. Det betyr at det beholdes en forholdsvis detaljert målstruktur. Fylkesplanen skal gi føringer for mange temaer, og oppfølging skal foregå på mange fronter. Da er det viktig at de som skal bruke planen, finner konkrete føringer som er av verdi.

Mange mål og strategier kan medføre at det blir vanskelig å få oversikt, og at planen blir utydelig. Det er derfor under hvert hovedtema i samfunnsdelen gjort et ekstrakt av de viktigste innsatsområdene med overskrift «Hva må vi gjøre?». Disse innsatsområdene overstyrer ikke og går ikke på tvers av målene og strategiene. Det er et redaksjonelt grep for å tydeliggjøre planen.

Bærekraftig utvikling tilsier at vi må se levekår, verdiskaping og miljø i sammenheng. Dette bærekraftperspektivet ligger til grunn for inndelingen av samfunnsdelen i tre hovedtemaer:

- Klima og miljø
- Verdiskaping og kompetanse
- Levekår og folkehelse

Fylkestinget har bestemt at temaene barn og unge, integrering og frivillighet skal ivaretas på tvers av hele planen.

I samfunnsdelen inngår også tre egne omtaler: «Samfunnsfloker», «Frivillighet» og «Et trygt Østfold». Disse må ses i sammenheng med og er utfyllende til samfunnsdelens tre hovedtemaer. De har derfor ikke egen struktur med mål og strategier.

I fylkesplanen er det et kapittel (del 3) med regionale strategier for de fire delregionene i

fylket (Mossregionen, Indre Østfold, Halden/Aremark og Nedre Glomma). Kapittelet er forenklet i denne revisjonen ved at antallet mål og strategier er redusert. Regionene har utarbeidet noen få overordnede strategier som skal være førende for samarbeidet både internt og med fylket som helhet.

Fylkesplanens retningslinjer (del 4) gjelder for planer som omhandler utvikling av østfoldsamfunnet. Retningslinjene skal sikre bærekraftig arealforvaltning i tråd med målene i fylkesplanen.

Fylkesplanen har to regionale planbestemmelser med juridisk virkning (del 5). Det er:

- Regional planbestemmelse for lokalisering av handel
- Regional planbestemmelse for lokalisering av arbeids- og/eller besøksintensive virksomheter

For fylkesplanarbeidet er det benyttet eget faktagrunnlag i form av:

- Statistikkgrunnlag for fylkes- og kommuneplanarbeidet 2016, Østfold analyse
- Regional analyse for Østfold 2016, Telemarksforskning
- Regional analyse for Østfold 2017, Telemarksforskning
- Utredning om næringsområder i Østfold, fase 1 og 2 – Rambøll
- Evaluering av fylkesplan for Østfold – Østfold mot 2050, Analyse & Strategi/Multiconsult

Statistikkgrunnlaget ble utarbeidet som grunnlag for oppstart av arbeidet med samfunnsdelen i januar 2016. Telemarksforskings rapport er brukt som et supplement og utgjør også en oppdatering av faktagrunnlaget i form av sin rapport for 2017.

Plansystemet og iverksettelse av fylkesplanen

Hele Østfold må bidra dersom vi skal nå målene i fylkesplanen. Fylkeskommunen og kommunene må bruke sitt virkemiddelapparat og kommunene må føre en arealpolitikk som har felles mål med fylkesplanen. Næringslivet og de som utdanner ungdommen vår, må jobbe mot felles mål. Den enkelte østfolding må også bidra – skal vi f.eks. nå målene om biologisk mangfold i fylkesplanen, kan vi ikke plante uønskede arter i egen hage eller blomsterkasse.

Østfold må kunne forvente at staten bidrar til en utvikling i tråd med fylkesplanens mål. Det krever blant annet en erkjennelse av Østfolds spesielle folkehelse- og levekårsutfordringer.

Plan- og bygningsloven stiller i utgangspunktet krav om ett konkret regionalt plandokument: Hvert fjerde år skal det utarbeides en «regional planstrategi». Planstrategien skal angi de største mulighetene og utfordringene i fylket og beslutte hvilke regionale planer som skal utarbeides i perioden. I planstrategien for 2016-2019 ble det bestemt at fylkesplanen skal rulleres.

Fylkesplanen er et overordnet strategisk dokument og har ikke et eget handlingsprogram. Fylkesplanen legger føringer for andre regionale planer som bidrar til iverksettelse av fylkesplanen. Dette er langsiktige, strategiske planer med eget handlingsprogram. De kan ha tematisk eller geografisk innretning (f.eks. næring, opplæring, kultur, kystsone). Fylkeskommunenes fireårige økonomiplan samordner oppfølgingen av de regionale planene og fylkesplanen.

Østfoldsamfunnet har tre hovedtyper virkemidler for å iverksette fylkesplanens strategier:

- Normative (samfunnsplanlegging, rådgivning og veiledning, samhandling og oppfølging gjennom ulike prosjekter og prosesser)

- Juridiske (forvaltning av lover, planbestemmelser og retningslinjer)
- Økonomiske (disponeringer gjennom økonomiplan og budsjett, forvaltning av regionale og statlige tilskuddsordninger, samt samarbeidsavtaler som f.eks. bypakker)

Med etableringen av Viken, blir det viktig å få på plass et samlet planverk for det nye fylket, og et målrettet virkemiddelapparat for iverksettelse. Her må føringene fra Østfolds fylkesplan og andre regionale planer tas videre. Ikke minst blir det viktig å sikre videre samarbeid med alle i Østfold som skal være med på å iverksette fylkesplanen.

Østfold i verden

Østfold inngår i en dynamisk utviklingsregion som strekker seg fra Oslo til København. Østfold har gjennom mange år utviklet det internasjonale samarbeidet som et verktøy for å nå mål i fylkesplanen. Fylkeskommunen og Østfolds kommuner er medlem av flere europeiske og skandinaviske samarbeidsorganisasjoner. Her arbeides det med politisk påvirkning (av EU og egne nasjonale myndigheter), kunnskaps- og erfaringsutveksling og utvikling og gjennomføring av EU-prosjekter. Østfold samarbeider med regioner i hele Europa, men har et spesielt fokus på Skandinavia og Nordsjø- og Østersjøregionene.

Fylkeskommunen har et eget ansvar for å mobilisere aktører i fylket til europeisk samarbeid gjennom spredning av informasjon, veiledning og kompetanseutvikling. Østfold har siden 1994 vært sekretariat i Interreg Sverige-Norge programmet i delområdet Grenseløst samarbeid, og har også en sentral rolle i Interreg Øresund-Kattegat-Skagerak-programmet.

Nullutslippsamfunnet, er det mulig?

Parisavtalen beskriver nullutslippsamfunnet. Det er et klimanøytralt samfunn hvor det ikke slippes ut mer CO₂ enn det som tas opp av naturen. Viser fylkesplanen vei mot et slikt samfunn i 2050?

Ja, klarer vi å følge planens intensjoner, er det gode muligheter for at vi kan komme dit. Vi er avhengig av nødvendige teknologisk utvikling, men viktigst er en holdningsendring – i måten vi organiserer samfunnet på, hvordan næringslivets utvikles og ikke minst hvordan hver enkelt av oss oppfører oss som forbrukere.

Nullutslippsamfunnet vil kreve at vi alle må gjøre noen endringer i våre daglige liv. Belønningen er et samfunn hvor våre barn kan trives og ta ut sitt potensial.

Foto: Didrik Steinersen

Del 1

Samfunnsdelen

Hovedtema klima og miljø

Hovedmål

Østfold skal være et fylke som ivaretar klima, natur, kulturminner og kulturlandskap, og som tar miljøhensyn i offentlig og privat sektor.

Natur- og kulturverdier

Østfold er et fylke rikt på naturverdier og historiske kulturlandskap. Natur og biologisk mangfold har en verdi i seg selv, men er samtidig viktig for menneskelig aktivitet og trivsel, verdiskaping og framtid. Kulturminner og kulturlandskapet representerer vår historie og identitet. Framtidens Østfold må derfor se summen av tiltak og sørge for at natur og kulturverdiene tas vare på i en helhetlig arealforvaltning.

Globale klimaendringer

Vi ser dramatiske endringer i klimaet. Klimaendringene kan føre til lavere matproduksjon, utryddelse av arter, tørke og oversvømmelser. Det er en erkjennelse at menneskeskapte klimagassutslipp har bidratt sterkt til økt global gjennomsnittstemperatur og klimaendringer. Spørsmålet er om verdenssamfunnet vil lykkes i å begrense utslippene slik at de farligste klimaendringene begrenses. I den historiske Parisavtalen fra 2015, er verdens land enige om at økning i global gjennomsnittstemperatur skal holdes godt under 2°C, helst under 1,5°C, sammenlignet med tiden før fossil energi ble tatt i bruk til industri, oppvarming og transport.

Vi har allerede passert 1°C global gjennomsnittlig temperaturøkning. Dersom verdenssamfunnet fortsetter med dagens utslippstakt, er det bare 20 år til vi med stor sannsynlighet har sluppet ut den mengden CO₂ som er mulig innenfor 2-gradersmålet. Klimaendringene er en global utfordring som både må løses lokalt, gjennom at alle bidrar, og gjennom globale og nasjonale virkemidler. Dette krever en endring i tankesett og verdibaserte holdninger. Her kan barn og unge tilføre mye, og det blir viktig for arbeidsgivere å tilpasse seg yngre generasjoners perspektiver. Fylkesplanen har som utgangspunkt at vi i Østfold skal gjøre vårt for at ambisjonsnivåene i Parisavtalen oppnås. Østfold skal derfor melde inn egne klimamål til FN som oppfølging av Parisavtalen.

Det er viktig at vi ikke ser på klimautfordringen som et uoverstigelig problem, men heller som en mulighet til nyskaping, økt klimavennlig industriproduksjon, bedre og smartere byer og lokalsamfunn. Dette krever at vi i Østfold har en felles visjon og finner gode metoder for å samarbeide. Her må både det offentlige, næringslivet og frivilligheten bidra. Omstillin-

gene som er nødvendige for å gjennomføre det grønne skiftet i Østfold, krever en tydelig ledelse.

Framtidens Østfold – et scenario

I 2050 må Østfold være et lavutslippssamfunn. Dette må oppnås samtidig som befolkningen øker og vi skal ivareta utfordringer innen levekår og verdiskaping. Det innebærer at vi må ta vare på og utnytte både naturressurser og menneskelige ressurser og kompetanse enda bedre enn i dag. Østfold skal være et klimavennlig samfunn med mindre sosial ulikhet. Industriproduksjonen i Østfold vil være høyere enn i dag basert på sirkulær økonomi, ny miljøvennlig teknologi og høy kompetanse i bedriftene.

Østfold vi se annerledes ut i 2050 med mer kompakte byer og tettsteder, men dagliglivet vil kanskje ikke være veldig forskjellig fra 2018. Vi vil utelukkende benytte fornybar energi til transport og til varme i hjem, bygg, landbruk og industri. Mye av dette vil vi oppnå lenge før 2050. Ett virkemiddel er forbudet mot fossil olje til oppvarming i bolig og bygg fra 2020. Et annet er bedre tilrettelegging for billigere og bedre elbiler og hydrogenbiler. Østfoldprodusert biogass og annet bærekraftig biodrivstoff vil benyttes i tyngre kjøretøy, inkludert skip og fly, men også her vil vi oppleve flere elektriske løsninger. Dette ble satt på dagsorden da Østfolds ordførere i 2014 erklærte at de skulle jobbe for fossilfri transport i regionen innen 2030.

Energiforsyningen vil i tillegg til fjernvarme, lokale varme- og kjølesentraler og vannkraft, suppleres av stadig mer solenergi og vindkraft. Mer effektiv teknologi, bedre batterier, kombinert med digitalisering, vil gjøre det mulig å utnytte energiresursene optimalt, både i transport og for stasjonær energibruk.

I byer og tettbygde strøk vil det være enkelt og attraktivt å reise kollektivt, sykle og gå. Det vil være et gode for alle, men spesielt for barn og unges mobilitet. På bygdene vil i hovedsak kjøretøy med el, hydrogen eller bærekraftig

biodrivstoff sørge for mobiliteten. Gjennom gode arealplaner og målrettet oppfølging av disse, har man lyktes med god byutvikling og fortetting som gjør det både attraktivt og bra for alle generasjoner å bo i Østfolds byer og tettsteder. Dette innebærer god tilgang til forskjellige tjenester og nærhet til grønne og blå lunger. Det er særlig viktig for eldre, som utgjør en stor andel av beboerne sentralt i byer og tettsteder. Utbygging av boliger, næring, hytter og infrastruktur håndteres ut fra prinsippet om transporteffektivitet.

Nødvendig vern av verdifulle arealer har krevd tydelige grep innenfor arealplanlegging. God kartlegging av ressursene har bidratt til en strategisk retning, større samarbeid og bedre arealutnyttelse, med færre arealkonflikter som et resultat. Det har vært planlagt med langsiktig horisont, slik at store masseuttak og massedeponeringer har foregått på mest mulig skånsom måte.

Mengden av plast i havet er sterkt redusert. Østfold har bidratt til dette gjennom bevisstgjøring og fokus på gode returordninger i tillegg til redusert bruk av engangsplast, gummigranulat og andre problematiske plastprodukter. Rydding av strender, for plast som likevel flyter i land, er godt organisert og mange frivillige deltar.

Det er kort reisetid med tog til Oslo og Gøteborg og hyppige avganger fra stasjonene i Østfold. Det er både person- og godstrafikk på Østre linje mellom Rakkestad og Sarpsborg. I 2050 har man lyktes i å få svært mye gods over fra vei til sjø og bane. Havnene tilbyr landstrøm og fornybare løsninger samt gode systemer for avfallshåndtering.

Råmaterialer blir utnyttet optimalt i produksjonen, og materialer og produkter gjenvinnes til nye produkter i en sirkulær økonomi. Ressurserne skal være fornybare og stadig brukes om igjen. Dagens avfallselskaper vil i enda større grad bli materialselskaper. Biogassproduksjon fra avfallsressurser vil økes fram mot 2050.

Bioøkonomi er godt utviklet med et bredt spekter av produkter.

Spørsmålet er likevel om en ytterst effektiv bruk av ressursene og andre grep i sirkulærøkonomien er tilstrekkelig for å nå Parisavtalens ambisjoner. Vil vi ha tilstrekkelig fornybar energi og ressurser til alle? Det kan bli behov for at vårt personlige forbruk endres. Kanskje opplever vi at tilgang på forbruksvarer og bruk av flyreiser reduseres, mens tjenestetilbud og opplevelser øker. Her kan yngre generasjoner være pådrivere for en holdningsendring.

Østfold har et særlig ansvar for å ta vare på dyrka og dyrkbar mark. Strengt prioriteringer og et godt jordvern har gjort at matproduksjonen i Østfold har økt fram mot 2050, samtidig som biologisk mangfold er tatt vare på. Jord- og skogbruken i Østfold gir i 2050 minst utslipp per produsert enhet sammenlignet med konkurrentene.

I 2050 vil det fortsatt være industriproduksjon i Østfold. Industrien vil ha klimagassutslipp fra kjemiske og biologiske prosesser som ikke er relatert til energibruken. Østfold skal jobbe for å være best i klassen i lavt klimagassutslipp per produsert vare. Dette forutsetter rammevilkår som gjør norske produsenter konkurransedyktige. Kanskje vil Østfoldbedrifter kunne benytte fornybare innsatsfaktorer, og kanskje vil store punktutslipp fanges og lagres. Like viktig som at Østfolds industri legger om til gode klimaløsninger, vil det være å utvikle nye, grønne næringer som lavutslippssamfunnet er helt avhengig av.

Er nullutslippssamfunnet realiserbart?

Scenariet beskrevet ovenfor er mulig å nå. Mange av hindrene vil løses av teknologisk utvikling og av markedet, ofte hjulpet av nasjonale og internasjonale subsidier og avgifter eller andre rammebetingelser. I Østfold må fylkeskommunen og kommunene bidra med sin markedsrett og sine verktøy. Østfolds næringsliv, FoU-miljøer, organisasjoner og enkeltmennesker vil gjennom initiativer

og samarbeid gi viktige bidrag. Nullutslippssamfunnet vil kreve en holdnings- og adferdsendring både blant samfunnsaktører og den enkelte av oss.

Kommende prosesser med oppdateringer av klimaplaner i kommuner og fylke vil være en sentral arena for samarbeid. Detaljering av mål og milepæler for 2020, 2030 og 2040 vil i dette arbeidet formuleres ut fra målet om et nullutslippssamfunn i 2050. Systemer for oppfølging, registrering og rapportering bør opprettes.

Selv om det settes i gang tiltak for å redusere klimagassutslipp, er det nødvendig å tilpasse østfoldsamfunnet de klimaendringene som kommer. Framtidige klimaendringer vil kreve beredskaps- og tilpasningstiltak fra kommuner og statlige sektormyndigheter, og stille nye krav til samfunnsplanleggingen.

Infrastruktur og løsninger som realiseres av offentlige og private aktører i dag, vil være i bruk når vi har nådd lavutslippssamfunnet i 2050. Arealplaner legger grunnlaget for hvilket samfunn vi skal ha i et perspektiv på 30-40 år og enda lengre. Når vi foretar investeringer og utformer virkemidler, må vi derfor stille kontrollspørsmålet: Er dette en løsning som tar oss til nullutslippssamfunnet?

Hva må vi gjøre:

- Overgang til fossilfri transport og fornybar energi
- Utvikle kompakte byer og tettsteder med redusert bilbruk og tilrettelegging for gang-, sykkel- og kollektivtransport.
- Ta vare på natur- og kulturverdiene
- Strengt jordvern
- Bredt samarbeid om det grønne skiftet
- Samarbeid om klimaplaner mellom kommuner og fylke
- Gjenbruk og bedre utnyttelse av ressurser – satse på sirkulærøkonomi
- Melde inn klimamål til Parisavtalen

Klima og miljø

Delmål og strategier

Delmål: Klima og energi

I 2050 er all energibruk i Østfold fossilfri, og jordbruk og industri er ledende i å minimere annen type klimagassutslipp per produsert enhet. Østfold skal være et lavutslippssamfunn med høyeffektiv energi- og ressursbruk. For å nå målet for 2050 skal det settes delmål for 2020, 2030 og 2040. Transporten i Østfold skal være fossilfri i 2030. Målet er at dette skal gjelde all transport

1. Transporteffektivitet skal være førende for arealbruken i Østfold. Lokalisering av rett virksomhet på rett sted skal bidra til å redusere transportbehovet. Bolig-, areal- og transportplanlegging skal samordnes. Det skal legges vekt på å utvikle gode, kompakte tettsteder og byer. Det er her størstedelen av befolkningsveksten skal komme.
2. Infrastruktur, for eksempel lade- og fyllestasjoner, må legges til rette for fossilfri transport. Det offentlige skal gå foran i omleggingen til utslippsfrie alternativer og biogass, blant annet gjennom investeringer og anskaffelser.
3. Østfoldsamfunnet skal sammen stimulere til overgang fra privatbil til gange, sykkel, el-sykkel og kollektive transportløsninger. Disse transportformene må sikres god fremkommelighet og høy brukervennlighet. Bilbruk i byer og tettsteder bør reduseres gjennom bilbegrensende tiltak, kombinert med at nullutslippsbiler og biogasskjøretøy gis fordeler framfor fossilkjøretøy.
4. I Østfold skal det store flertall legge om til fossilfrie og mer energieffektive løsninger. Det gjelder for boliger, næringsbygg, industri og landbruk.
5. I Østfold skal det stimuleres til økt fornybar energiproduksjon, både kraft og varme. Alle tiltak skal være miljømessig akseptable og samfunnsøkonomisk lønnsomme.
6. Landbruk, industri og deponier må ta ansvar for og stimuleres til at utslipp fra kjemiske og biologiske prosesser minimeres.
7. Østfold skal melde inn egne klimamål til FN, som oppfølging av Parisavtalen. Målene skal fastsettes og rulleres gjennom arbeidet med klima- og energiplaner regionalt og lokalt.
8. I Østfold skal man bevisstgjøre, skape engasjement og bygge opp kunnskap i kommuner, næringsliv og befolkning om tiltak og adferd som reduserer klimagassutslipp. Det er viktig at barn og unge involveres.
9. Østfold har flere samarbeidsarenaer for å samordne klima- og miljøtiltak på tvers av kommunegrenser, forvaltningsnivåer og sektorer. Dette samarbeidet må styrkes og videreutvikles.

Delmål: Bærekraftig forbruk og ressurseffektivitet

Østfold skal være et foregangsfylke for gjenbruk, gjenvinning og miljøvennlig ressursutnyttelse (sirkulærøkonomi). Det skal stimuleres til økt andel miljøvennlige varer og tjenester

10. Det offentlige Østfold skal bidra til markeds gjennombrudd for klimaløsninger ved å etterspørre disse. Det skal stilles krav til gode klima- og miljøegenskaper og optimale levetidskostnader for varer, bygg og tjenester.

11.	Østfoldingen må sikres tilstrekkelig kunnskap om konsekvensene av forbruk, og hvilke muligheter som finnes i form av gjenbruk og gjenvinning. Dette gjelder både privatpersoner, det offentlige og næringslivet. Sirkulærøkonomi settes ut i praksis ved å etterspørre produkter med god kvalitet og design for demontering og reparasjon.
12.	Østfold skal forsterke en allerede god utvikling av gjenvinningssystemer og felles innsamlingsystemer for sortering av avfallet i kommunene. Satsingen på materialgjenvinning og reduksjon av matsvinn skal styrkes.
Delmål: Klimatilpasning Østfold skal rustes for forventede endringer i klima. Det skal tas hensyn til klimatilpasning i all arealplanlegging.	
13.	Planleggere, utbyggere og næringsdrivende må sørge for løsninger som forhindrer at overvann fører til flom i tettbebygde områder, bekker og vassdrag. Nødvendig infrastruktur må oppgraderes for å ta høyde for klimaendringer.
14.	I planarbeidet for kystnære strøk, skal man ta hensyn til forventet havnivåstigning og stormflo, og i tillegg legge inn økte marginer for mer ekstremvær.
15.	Kommunene må ta hensyn til at økt nedbør, erosjon og menneskelig aktivitet kan øke faren for flom-, jord- og kvikkleireskred, og redusere risiko så langt det er mulig.
Delmål: Naturmangfold og blågrønn struktur Vi skal ta vare på Østfolds blågrønne verdier, det vil si natur- og vannområder, i en mest mulig sammenhengende struktur. Bestander av naturlig forekommende naturtyper og arter, skal bevares i sine leveområder. Regionale ansvarsarter skal prioriteres.	
16.	Plan- og bygningsloven skal benyttes som verktøy for å sikre naturmangfold, og til å restaurere og gjenskape vassdrag og naturområder, særlig rundt byer og tettsteder.
17.	Kommunene og andre sektormyndigheter må sørge for at deres planer og vedtak er i samsvar med målene i Regional vannforvaltningsplan.
18.	Østfolds våtmarker og myrområder er verdifulle og har mange viktige funksjoner. Kartlegging av biologisk verdi og klimaeffekt skal prioriteres og kunnskapen skal brukes ved ev. omdisponering og restaurering. Det skal legges til rette for at private og offentlige ordninger kan benyttes i restaureringsarbeid.
19.	Østfold fylkeskommune skal i samarbeid med berørte kommuner utarbeide en marin fagrapport for bruk av sjøen langs kysten i Østfold. Akvakultur og havbruk skal inngå i planen.
20.	Østfolds naturområder må sikres mot oppdeling, utbygging og inngrep i randsonene. Kartleggingen av biologisk verdifulle områder (nøkkelbiotoper), skal benyttes aktivt ved eventuelle inngrep eller tiltak. Det må jobbes aktivt mot marin forsøpling. Østfold fylkeskommune vil bidra til å redusere mengden plast i havet gjennom rydding, bevisstgjøring og fokus på gode returordninger. Det skal samtidig jobbes for redusert bruk av engangspplast, gummigranulat og andre problematiske plastprodukter.
21.	Alle kommuner i Østfold skal ha fullført kartlegging og verdsetting av sine friluftsområder innen 2020.
22.	Kommunene og andre myndigheter bør ha som mål å stanse videre utbygging og privatisering av strandsonen langs sjø og vassdrag, med spesielt fokus på byggeforbudet i 100-metersbeltet. Det bør prioriteres å tilbakeføre områder til allmenheten, der det åpnes mulighet for det. Videre er det viktig å legge til rette for at fylkets maritime næringsliv får mulighet til å utvikle seg på egnede områder

Foto: Østfold Fylkeskommune

23. Det må mobiliseres bredt for å bekjempe og forebygge spredning av fremmede arter. Både det offentlige, næringslivet og den enkelte østfolding bærer dette ansvaret.

Delmål: Jordvern

Den årlige omdisponeringen av dyrka mark i Østfold skal reduseres til et absolutt minimum.

24. Potensialet for fortetting og transformasjon av allerede omdisponerte arealer, skal utnyttes. Det skal ikke settes av dyrka mark til utbygging ut over hva som allerede ligger inne i kommunenes arealplaner.
25. Ved utbygging av nødvendig infrastruktur i Østfold skal forbruket av dyrka mark begrenses. Kravet gjøres strengest for infrastruktur som har negativ klimaeffekt. Dersom det ikke kan unngås å bygge på matjord, bør denne tas vare på og brukes til jordforbedring eller nydyrking.
26. Eldre arealplaner som strider mot fylkesplanens delmål om jordvern og som ikke er effektivt, bør vurderes endret eller opphevet. I Nye Moss og Indre Østfold kommuner bør dyrket- og dyrkbar mark som i dag ligger innenfor langsiktig tettstedsgrænse revurderes i første kommuneplanprosess, og bør ikke påbegynnes i mellomtiden.
27. Dyrkbar mark bør ikke omdisponeres til utbygging av byer og tettsteder. Det bør kun gjøres dersom tunge hensyn knyttet til miljøvennlig utvikling av byer og tettsteder, tilsier dette. Flytting og reetablere dyrkbar jord bør være den naturlige følge av dette.
28. Det motiveres for økt kultivering av arealer for økt nydyrking av korn og grønnsaker, men ikke på myr.

Hovedtema verdiskaping og kompetanse

Hovedmål

Østfold skal være attraktivt for mennesker og kapital, og tilby et velfungerende arbeidsmarked. Vi skal ha et bærekraftig næringsliv preget av nyskaping, riktig kompetanse og samhandling.

Næringslivets betydning for velferden er helt avgjørende - arbeid skaper bedre folkehelse og minsker sosiale forskjeller. Skal vi leve gode liv i Østfold, må vi ha velfungerende og lønnsomme bedrifter. Østfold har stolte industritradisjoner og gode muligheter for fortsatt å kunne produsere varer og tjenester, både til markedet i Norge og til resten av verden. Verdiskaping foregår på bred front i Østfolds mange virksomheter, på kulturområdet så vel som i næringslivet.

Næringslivet i Østfold har de siste tiårene vært gjennom en kraftig omstilling. Tradisjonelle industriarbeidsplasser har forsvunnet. Men nå har vi en næringsstruktur som er sterkere rustet for vekst. Dette skjer samtidig som nasjonale myndigheter planlegger stor utbygging av infrastruktur i Østfold, med blant annet dobbeltsporet jernbane gjennom fylket. Denne situasjonen gir spennende muligheter for videre vekst og utvikling.

Det er noen internasjonale utviklingstrekk som er viktige for verdiskapingen i Østfold: økende digitalisering, robotisering, delingsøkonomien, miljø- og klimautfordringer og globalisering av varer, tjenester, kapital og arbeidskraft. Dette er krevende utfordringer, men det åpner også

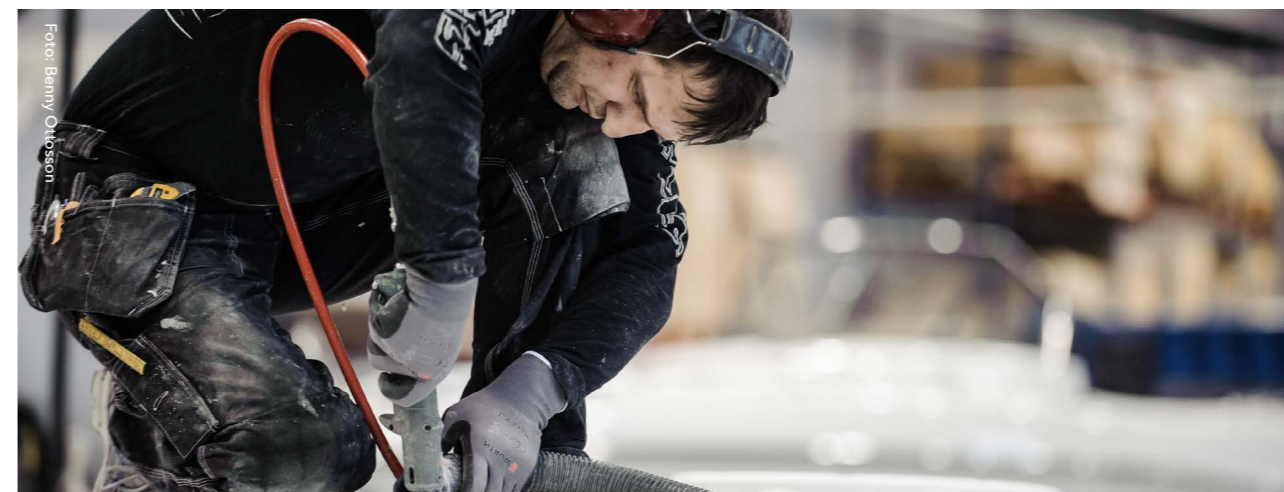
mange muligheter for verdiskaping i Østfold. Østfold har f. eks. gode forutsetninger for å ta en ledende rolle innenfor deler av sirkulærøkonomien.

Østfolds differensierte næringsstruktur gir store muligheter for vekst. Samspelet mellom offentlig virksomhet og næringsaktivitet fungerer best når det offentlige legger til rette for de som vil skape verdier og nye arbeidsplasser. Fokus må være å tilrettelegge for en arealforvaltning som gir næringslivet tilstrekkelig forutsigbarhet, sørge for effektiv saksbehandling, utbygging av infrastruktur og samordne utdanning med arbeidslivets behov.

Kompetanseløft

Østfold har underskudd på arbeidsplasser, særlig attraktive arbeidsplasser som kan tiltrekke arbeidskraft med høy kompetanse. En betydelig del av arbeidskraften pendler ut av fylket, og mange av disse har høyere utdanning. Samtidig er det et faktum at for få av Østfolds innbyggere er i arbeid. Vi har en lav andel sysselsatte i forhold til resten av landet.

Det er en stor gruppe av østfoldinger som faller utenfor arbeidsmarkedet både på midlertidig og varig basis. For å kunne løse denne

utfordringen er det avgjørende å heve kunnskapsnivået hos våre egne innbyggere. Vi må fokusere på gode tiltak for integrering og inkludering i arbeidslivet. Innvandrere må ses på som en ressurs. Etter- og videreutdanning er viktig i den sammenheng. Dette må skje i et tett og strukturert samarbeid mellom næringslivet, det offentlige og utdanningsinstitusjonene. Det vil også føre til høyere kompetansenivå i Østfolds bedrifter, noe som er viktig for omstillingsevne og verdiskaping.

Ungdommens utdanningsvalg og initiativ blir avgjørende for å sikre fornyelse og ettervekst i næringslivet. Det er viktig at ungdommen allerede under utdanningen får god kontakt med arbeidslivet i fylket. Det må legges vekt på entreprenørskap og de unges kunnskaper om ny teknologi som grunnlag for nyskaping.

Det må opprettholdes et variert og bredt yrkesfaglig og kreativt studietilbud i Østfold. Bedriftene i Østfold har behov for personer med fagbrev og svennebrev, fagskoleutdannede og ingeniører.

Internasjonalisering og global konkurransekraft

Digitalisering og bruk av roboter vil føre til store endringer i utforming og produksjon av varer og tjenester. Endringene drives av ønsket om å finne løsninger på store samfunnsutfordringer. Her ligger det også markedsmuligheter. Det vil oppstå nye forretningsmodeller som vil ha stor innvirkning på alle ledd i nærings- og arbeidslivet. De fleste sektorer vil bli berørt.

Endringstakten vil styres av konkurransesituasjonen i markedet og utvikling av realkompetansen i arbeidsstyrken. Skal næringslivet i Østfold lykkes i denne konkurransen, er det avgjørende å kunne utnytte de mulighetene som ligger i ny teknologi. Vi må også ha utdanningsinstitusjoner som møter arbeidslivets behov i en digital verden. Det er viktig å få alle med i dette teknologiske løftet, slik at det ikke skapes nye og større sosiale forskjeller.

Det ligger gode muligheter i å utnytte vår posisjon som grensefylke, og vi må forsterke Østfolds internasjonale orientering. Østfold fylkeskommune skal bidra til å samordne og mobilisere aktører i fylket til europeisk samarbeid og være døråpner for europeiske aktiviteter og prosjekter.

Det grønne skiftet

Langsiktig og stabil vekst i næringslivet er basert på bærekraftig utvikling. Klima- og miljøutfordringene vil påvirke næringslivet gjennom strengere miljøkrav. Samtidig vil de som tilpasser seg den voksende etterspørselen etter miljøvennlige produkter og tjenester, miljøteknologi og urørt natur, styrke sin konkurranseposisjon. Forståelsen for hvilke muligheter som ligger i det grønne skiftet – en overgang til et lavutslippssamfunn og mer bruk av biobaserte ressurser – er viktig.

Østfold er blant de fylkene som har best forutsetninger for jordbruksdrift, bl.a. på grunn av jordsmonn og gode klimaforhold, og matproduksjonen er betydelig i nasjonal

sammenheng. Utnyttelse av Østfolds naturressurser (jordbruk, skogbruk og fiskeri) er viktig både for verdiskapingen, den nasjonale matproduksjonen, landskapsforvaltningen og for sysselsettingen. Klimautfordringene og det «grønne skiftet» vil kreve at landbruket må tenke nytt, og det blir viktig å rekruttere kompetente ungdommer inn i næringen. Landbruket i Østfold skal aktivt ta del i en fremvoksende bioøkonomi og sirkulærøkonomi.

Forutsigbar arealutvikling

Østfold må evne å utnytte fylkets sentrale beliggenhet med nærhet til Oslo og etableringen av Viken. Med stadig bedre kommunikasjonsårer har Østfold et godt grunnlag for å tiltrekke kapital og kompetanse. Lykkes vi, vil vi kunne oppleve press på etablering og utbygging av mange typer virksomheter, og konkurranse om de mest attraktive arealene. En god utvikling som også tar hensyn til Østfolds natur- og kulturkvaliteter, krever en bevisst arealpolitikk. Denne vil lettest kunne gjennomføres dersom Østfold lykkes i å tiltrekke seg arbeidsintensive og kunnskapsbaserte virksomheter med begrenset arealbehov.

Det har vært og er fortsatt en trend at arealkrevende industri i fylket flyttes ut av landet. Store industriarealer frigjøres og gjøres om til annen næringsvirksomhet, service- og boligområder. Nye kunnskapsbaserte arbeidsplasser må ligge der folk bor. Da blir det mindre behov for transport og mer attraktivt å etablere seg. Det må sikres at disse frigjorte områdene blir tilgjengelige for alle deler av befolkningen, og ikke bidrar til å skape nye sosiale forskjeller.

Østfold har så langt ikke lykkes særlig godt med å praktisere prinsippet om «rett virksomhet på rett plass». Altfor mange arbeidsintensive virksomheter, både offentlige og private, etableres i randsonene framfor i sentrum. Her er det behov for å få til en endring.

Det blir viktig å tilrettelegge for bærekraftig mobilitet – hele reisekjeden må ses i sammenheng. Her blir utvikling i byer og tettsteder, sammen med fortetting rundt knutepunktene,

et viktig strategisk grep i arealpolitikken. Produktivitetskommissjonen påpeker nettopp den egenverdien sterke byer har for verdiskapingen i en region. Østfold skal ha bysentra som har et fullskala tilbud av arbeid og opplevelser. De skal bidra til utvikling i byene selv, men også virke som motorer for utviklingen i bygdene.

Østfold skal ligge i den teknologiske fronten både innen forskning og innovasjon for å dra nytte av dette industrielt. Deling av eksisterende og utvikling av ny kunnskap – både erfarings- og forskningsbasert – vil bli avgjørende. Samarbeidskultur- og omstillingsevne må utvikles for å fremme entreprenørskap og nyskaping. Dette utfordrer ikke bare den enkelte virksomhet, men hele regionens evne til å samarbeide.

Hva må vi gjøre:

- Sterkere og dypere samarbeid om næringsutvikling innenfor og mellom det offentlige, næringslivet, utdanningsinstitusjonene og det frivillige
- Utvikle Østfolds næringsattraktivitet
- Stå samlet om å holde framdriften i de store statlige infrastrukturutbyggingene i fylket
- Sterk satsning på ny teknologi, digitalisering og det «grønne skiftet».
- Det offentlige og næringslivet må jobbe sammen for å lykkes med prinsippet om «rett virksomhet på rett plass»
- Utvikle kompakte byer og urbane miljøer som grunnlag for kunnskapsdeling, innovasjon og næringslivsvekst
- Skape et arbeidsliv som sørger for integrering og utjevner sosiale forskjeller
- Heve kompetansen i Østfolds befolkning

Verdiskaping og kompetanse

Delmål og strategier

Delmål: Næringsutvikling

Østfold skal ha et bærekraftig, nasjonalt og internasjonalt konkurransedyktig næringsliv. Det skal kjennetegnes av robuste og framtidrettede virksomheter, med fokus på FoU, entreprenørskap, og regional og interregional samhandling. I Østfold skal vi stå sammen om å gjøre fylket attraktivt for mennesker og offentlige og private virksomheter.

1.	Østfold Fylkeskommune skal legge forholdene til rette for økt sysselsetting og verdiskaping gjennom bruk av sine ressurser og påvirkningsmuligheter. Aktiv næringsutvikling er en viktig faktor for økt verdiskaping og fortsatt velstandsvekst.
2.	Vi må styrke og utvikle flere klynger og næringslivsnettverk i og utenfor Østfold. Næringslivet, kunnskapsmiljøene og det offentlige må gjøre dette i fellesskap.
3.	Etablering av nye, private bedrifter er svært viktig for Østfold. Nye bedrifter med høy kompetanse og potensial til å skape mange arbeidsplasser, skal prioriteres.
4.	Eksisterende bedrifter er viktige for videre vekst. Østfold må få flere bedrifter med både nasjonal og internasjonal konkurransevne. Bedrifter som jobber aktivt med innovasjon, skal stimuleres i dette arbeidet. Forskning må utnyttes som grunnlag for innovasjon og utvikling
5.	Det skal jobbes målrettet for å heve kompetansen i offentlig og private virksomheter i Østfold. Det forutsetter et aktivt og løpende samarbeid mellom de som utdanner og de som trenger kompetanse på alle nivåer. Det offentlige må systematisk koordinere og tilrettelegge gjennom samhandlingsforaer.
6.	Grønn omstilling vil gi Østfolds næringsliv et konkurransefortrinn. Dette vil gi nye arbeidsplasser og økt produksjon. Næringslivet må derfor digitalisere og utnytte ny teknologi til å lage gode produkter og tjenester som forbedrer hverdagen og støtter miljømålene. Offentlige innkjøp skal bidra til en slik utvikling – det må ses på muligheter for privat og offentlig samarbeid. Fylkeskommunen må lede an og støtte kommunene i utvikling av effektive digitale tjenester.
7.	Østfold skal styrke sin posisjon som et internasjonalt rettet næringslivsfylke. Deltakelse i internasjonale partnerskap, verdikjeder og forskning, utvikling og innovasjon må prioriteres.
8.	Østfold skal ivareta sin posisjon som et ledende landbruks- og skogbruksfylke. Østfold har også en betydelig fiskerinæring. Næringene skal øke matproduksjonen og sikre ressurser på en bærekraftig og markedsrettet måte. Landbruket må sikre levering av råvarer til næringsmiddelindustrien. Det er ønskelig å utvikle næringskjedene i landbruket.

Delmål: Kompetanseutvikling

Østfolds virksomheter skal være sikret tilstrekkelig og kompetent arbeidskraft. Fylket må tiltrekke seg relevant kompetanse, heve innbyggernes kompetansenivå og få en sterkere kultur for verdsetting av praktisk og teoretisk utdanning. Østfold skal være kjent for god samhandling mellom arbeidsliv og skole.

9.	Fylket skal få høyere og mer relevant kompetanse gjennom målrettet og strukturert samarbeid. Det skal foregå i et samspill mellom arbeidslivet, de som utdanner, forskningsinstitusjoner og det offentlige. Frivilligheten utgjør også en kompetanssegivende arena.
10.	Østfold skal bygge en kultur for nyskaping og innovasjon gjennom deling av kunnskap, praktisk utprøving og samarbeid.
11.	Østfold skal være et fylke med fokus på læring gjennom hele livsløpet. Det må gis mulighet for og stimuleres til å fornye sin kompetanse og delta i arbeidslivet. Innvandrerbefolkningen må brukes som en ressurs i arbeidslivet.
12.	Utdanning er helt avgjørende for vellykket integrering. Det må gjøres en felles innsats i fylket for å sikre innvandrere og flykninger tilstrekkelig kompetanse til å delta i arbeidslivet, herunder effektiv godkjenning av den kompetansen den enkelte besitter. Det bør gis flere tilbud om yrkesfaglig utdanning.
13.	Østfold skal etterstrebe høy kvalitet i barnehager og skoler. Tidlig innsats og god læring i ung alder er avgjørende for motivasjon til videre læring. Det må lages gode overganger mellom barnehage, grunnsopplæring, videregående skole, høyere utdanning og arbeidsliv. Frafallet i videregående skole må reduseres.
14.	Ungdom skal involveres aktivt i arbeidslivet gjennom entreprenørskap og bedriftsprogrammer i utdanningen, og rustes til å møte omskiftelige krav i arbeidslivet. Ungdom skal motiveres til å ta fagutdanning, og de må sikres praksis- og lærlingeplasser.
15.	Det skal legges vekt på et tett, sterkt og forutsigbart samarbeid mellom Høgskolen i Østfold og utdannings- og forskningsinstitusjoner i aksene Gøteborg-Oslo.
16.	Østfold skal etterstrebe høy kvalitet i og bred tilgang til grunnleggende viktige kulturtilbud som kulturskoler, bibliotek osv. Fylkets ledende kulturmiljøer og institusjoner skal sikres og videreutvikles.

Delmål: Levende bygder

Østfold skal ha attraktive og fremtidsorienterte bygder. Dette skal sikres gjennom en balansert utvikling i fylket. Lokalt næringsliv og verdiskaping er sammen med lokale skoler og barnehager en grunnstein for å opprettholde levende bygder. Det sørger for arbeid, bosetting og et rikt samfunnsliv utenfor byene.

17.	Bygdene i Østfold skal styrkes ved å utvikle flere og varige næringer med basis i landbruket, utmarken og vann-/kystområder. Dette kan f.eks. omfatte massivtre, helse- og omsorgstjenester, grønt reiseliv, opplevelsesurisme, tilrettelegging for friluftsliv og lokal mat. Den statlige veilederen «Garden som ressurs» bør brukes som rettesnor.
18.	Det må sørges for en langsiktig og bærekraftig forvaltning av naturressursene i fylket. Det innbefatter blant annet jordarealer, skog, grus, sand, vannkraft og et forbedret vannmiljø.

19.	Bygdene i Østfold må sikres tilfredsstillende infrastruktur for viktig næringsvirksomhet, f.eks. veikapasitet for framføring av tømmer, IKT-tjenester, vann og avløp.
20.	Små- og mellomstore bedrifter utgjør en viktig drivkraft for utviklingen i Østfolds bygder. Disse bedriftene må sikres tilrettelagte næringsområder tilknyttet senterstrukturen i henhold til ABC-prinsippet.

Delmål: Infrastruktur og samferdsel

Østfold skal ha et transportsystem som fremmer helse, miljø, kultur og verdiskaping. Transportsystemet skal bidra til positiv regional utvikling med attraktive byer og bygder i Østfold. Eksisterende infrastruktur skal utnyttes og vedlikeholdes på en god måte.

21.	Arealstrategien i Østfold skal sikre fornuftig plassering av næringsvirksomhet tilknyttet eksisterende eller ny infrastruktur. Rekkefølgebestemmelser bør benyttes der utbygging utløser behov for ny infrastruktur.
22.	Infrastruktur og samferdselstiltak må ses i sammenheng med arbeid for å utvikle næringsmiljøer i fylket. Det skal gjøre miljøene effektive og muliggjøre reduksjon av transportarbeidet.
23.	Østfold må samles om en felles strategi for overføring av gods fra vei til sjø og bane ved at de alternative transportmidlene blir konkurransedyktige.
24.	Arbeidet med å utvikle regionale havner og fiskerihavner skal videreføres.
25.	Fra nasjonalt hold er det gitt tilsagn om store investeringer til jernbane i Østfold. Østfold må stå samlet for å sikre at denne utbyggingen blir gjennomført. Det skal arbeides for effektive jernbaneforbindelser med tilstrekkelig kapasitet i og gjennom fylket, utnyttelse av østre linje, dobbeltspor på vestre linje fram til svenskegrensen, og at svenske myndigheter forlenger dobbeltsporet videre inn i Sverige.
26.	Østfold må jobbe for å forbedre standarden på riksveiene til og i fylket. Av riksveiene skal prosjektene som ligger inne i NTP, dvs. ferdigstillelse av E18 gjennom Akershus, RV19 og 111/22, prioriteres.
27.	Fylkesvegnettet og kommunale veier i Østfold må sikres god nok standard. De viktigste transportårene i og gjennom fylket skal prioriteres. Godt vedlikehold skal vektlegges.
28.	God planlegging skal sikre effektive og sammenhengende kollektivløsninger i byområdene. Det må etableres bedre løsninger for å knytte de forskjellige delene av fylket sammen. Det er avgjørende å tilby gode kollektivløsninger mellom utpekte knutepunkter.
29.	Veinettet i byene skal utvikles i samsvar med målene i eksisterende og fremtidige byvekstavtaler/samarbeidsavtaler. Det innebærer blant annet mål om nullvekst i personbiltrafikken.
30.	Østfold skal bruke tilgjengelige virkemidler for å få et reisemønster som i størst mulig grad er fossilfritt. Derfor må sykkel-/gangstier prioriteres i hele fylket.
31.	Østfold skal jobbe sammen for at Rygge flyplass kan reetableres som en sivil lufthavn med konkurransedyktige rammevilkår, og den bør vurderes å få rollen som avlaster for Gardermoen i et nasjonalt perspektiv. Østfold fylkeskommune skal jobbe for at Rygge skal kunne være ledende på fossilfri og bærekraftig flytransport.
32.	Østfold skal være ledende i å tilby robust tjenesteinfrastruktur, herunder blant annet bredbånd, fjernvarme, kraftnett, rent vann og systemer for gjenvinning av avfall.
33.	Jordvern må prioriteres sterkere ved utbygging av infrastruktur. Det må søkes alternative løsninger for å spare dyrket mark, jf. strategi 24-27 i hovedtema klima og miljø.

Hovedtema levekår og folkehelse

Hovedmål

God livskvalitet for alle som bor i Østfold.

Folkehelsearbeidet i Østfold har i alle år hatt en tydelig forankring i Østfolds fylkesplaner. Gjennom flere fylkesplanperioder har forståelsen for Østfolds komplekse samfunnsutfordringer økt. Østfold har over tid scoret dårlig på forskjellige levekårsindikatorer. Hva kan gjøres for å løse disse utfordringene? I denne fylkesplanen lanseres begrepet «samfunnsfloker» for å beskrive problemene, og det lanseres strategier for hvordan sammensatte samfunnsutfordringer bør angripes. Det er ingen raske løsninger i dette arbeidet. Skal vi lykkes, må mange offentlige organisasjoner, næringsliv og sivilsamfunn bidra over tid. Ikke minst må kommuner og fylkeskommunen finne gode samarbeidsmodeller med frivilligheten.

Østfold slutter seg til Verdens Helseorganisasjons innsatsområder for folkehelsefeltet:

- Oppbygging av en helsefremmende, systematisk og kunnskapsbasert folkehelsepolitikk
- Utvikling av støttende miljøer
- Styrking av lokalmiljøets muligheter for handling
- Utvikling av personlige ferdigheter

- Tilpassing og reorientering av helse- og velferdstjenester i helsefremmende retning

I Østfold registrerer vi økende sosiale ulikheter i helse knyttet til utdanning og inntekt. Vi har en for stor andel barn og ungdom som lever i lavinntektsfamilier. Samtidig har vi utfordringer i forhold til å sikre god integrering av innvandrere. Fylkesplanen legger derfor opp til en forsterket innsats rundt de fire velferdspilarene bolig, arbeid, utdanning og helse. Vi skal utvikle treffsikre tiltak og likeverdige offentlige tjenester, og Østfold skal være ledende i å utjevne sosial ulikhet i helse. Målet er at østfoldingen opplever å ha et innholdsrikt, trygt og godt liv. Slik er det ikke for alle i Østfold i dag.

Bare 36 prosent av østfoldinger som er falt utenfor arbeidslivet, rapporterer om god eller svært god helse, mot hele 83 prosent av de som har en jobb. Ulike mål på barnefattigdom viser at Østfold er det fylket i landet som er hardest rammet. Det må vi gjøre noe med, men vi klarer det ikke alene. Mange av Østfolds folkehelseutfordringer må løses i partnerskap med statlige myndigheter.

Forventninger fra østfoldingen

I Norge og i Østfold har vi en lang og sunn tradisjon for at den enkelte skal yte så godt det lar seg gjøre og ha et ansvar for å ta tak i egen situasjon. Denne forventningen gjelder fortsatt. Men også storsamfunnet må gjøre en målrettet innsats og legge til rette for å løse de levekårsutfordringene vi har i Østfold. I den sammenheng er det et sett av forventninger vi som østfoldinger bør stille:

Østfoldinger må kunne forvente å leve like lenge som andre nordmenn.

Slik er det ikke i dag. Skal vi endre dette, må det satses mer på forebyggende og helsefremmende arbeid. Vi må få gjort noe med de bakenforliggende årsaker som skaper helseproblemer. Altfor mange østfoldinger står utenfor arbeidslivet, og vi har et utdanningsnivå som er lavere enn de fleste andre fylker. Det er derfor viktig at offentlige organisasjoner i fylket etterlever prinsippet om «helse i alt vi gjør».

Østfoldinger må kunne forvente at Østfolds folkehelseutfordringer får tilstrekkelig statlig oppmerksomhet.

Østfolds sosiale utfordringer blir ikke i tilstrek-

kelig grad hensyntatt i det nasjonale inntekts-systemet for kommuner og fylkeskommuner. Storbyprogrammet bør også omfatte små og mellomstore byer som er i ferd med å få bydel-er med store levekårsutfordringer.

Barn må kunne forvente å ha grunnlag for et godt liv, uavhengig av foreldrenes økonomi og utdanning.

Barnekonvensjonen må ligge til grunn for all offentlig virksomhet og forstås og eies av både strategisk ledelse og alle som jobber med de yngste. Barn må følges opp med kvalifiserte tjenester helt fra fødselen av. Foreldre må også få tilstrekkelig bistand. Det kan gjøres gjennom foreldrestøttende programmer. Barn og unge skal høres og deres behov og utfoldelse skal hensyntas i all fysisk planlegging og utforming.

Østfolds innbyggere må kunne forvente at forsknings- og utdanningsystemer bistår østfoldsamfunnet i å løse store samfunnsutfordringer.

Østfolds kommuner og fylkeskommunen ønsker forskning de opplever som nyttig. Studenter som skal jobbe i offentlige profesjoner, må motiveres og gis forutsetninger for at

de kan bistå i den store dugnaden for å bryte «Østfolds sosiale arv».

Østfoldinger må kunne forvente at offentlige myndigheter søker og bygger kunnskap om sosial ulikhet.

Sosiale ulikheter er et fenomen verden over, og det er mye å lære av andres arbeid. Samarbeid mellom kompetansemiljøer i vårt nærområde og internasjonale folkehelsemiljøer bør prioriteres. Offentlige ledere på alle nivåer må sette seg inn i samfunnsfloker, benytte de verktøy de har til rådighet og forstå kompleksiteten i de utfordringer de er satt til å løse.

Østfoldinger må kunne forvente at alle gis mulighet til å bidra.

Offentlige myndigheter må i større grad vri fokuset fra tjenesteyting til samfunnsutvikling, og være villige til å avgi innflytelse til sivilsamfunnet. Mindre ressurssterke grupper, f.eks lavinntektsgrupper og innvandrere som er dårlig integrert i samfunnet, må også gis mulighet til å få utløp for sine evner. De skal kunne bidra som borgere og ikke oppfattes som klienter.

Østfoldinger må kunne forvente å leve uten vold og trusler, og ha frihet til å kunne ta egne gode valg.

Østfoldinger må kunne forvente at offentlige myndigheter fremmer den enkelte innbyggeres helse, trygghet, selvstendighet og frihet. Dette ses spesielt i lys av utfordringene vi ser i forhold til vold i nære relasjoner eller rusavhengighet.

Østfoldinger må kunne forvente et godt kulturtilbud.

Kultur er viktig for folkehelsen. Østfold skal være et ledende kulturfylke som legger vekt på kultur for å sikre ytringsfrihet og engasjerende opplevelser. Kulturen og kunstens bærekraft skal utvikles gjennom å legge til rette gode forhold for de kompetente institusjonene, kunstfagmiljøene og det frivillige kulturlivet, og stimulere til samarbeid mellom profesjonelle og amatører.

Eldre må kunne forvente å leve gode liv i Østfold

Østfold vil i de kommende årene møte en lenge varslet «eldrebølge». Eldres helse betyr mye for forbruket av helse- og omsorgstjenester. Det er derfor mye å hente på et godt forebyggende arbeid. Bedre helse blant eldre, vil bidra til at denne delen av befolkningen i større grad blir en ressurs for samfunnet.

For å sikre bærekraftige og gode helse- og omsorgstjenester bør Østfolds kommuner vektlegge kartlegging av fremtidige behov for kompetanse i sine kommuner, for på den måten å kunne planlegge faglig sterke tjenester.

Hva må vi gjøre:

- Fokus på velferdspilarene: bolig, arbeid, utdanning og helse
- Bygge kunnskap om å løse sammensatte problemer – «samfunnsfloker»
- Skape en kultur som verdsetter utdanning og hindrer frafall i skolen
- Ha en stedsutvikling som motvirker sosiale forskjeller og hindrer opphopning av sosiale problemer
- Det offentlige må avgi innflytelse til sivilsamfunnet og utvikle samarbeidet med frivilligheten
- Fokus på vellykket integrering av innvandrere
- Stimulere til sosiale nettverk og deltakelse i samfunnslivet – også for grupper som i dag faller utenfor
- Tidlig innsats overfor barn og god støtte til foreldre
- Jobbe for at Østfolds spesielle folkehelseutfordringer får tilstrekkelig fokus nasjonalt og i Viken

Levekår og folkehelse

Delmål og strategier

Delmål: Utdanning og arbeidsliv

Østfolds innbyggere er kvalifisert for framtidens arbeidsmarked og deltakelsen i arbeidslivet øker. Østfold skal ha en kultur der det å gjennomføre en utdanning oppleves som viktig, og der økt kompetanse er noe som oppsøkes gjennom hele livet.

1. Ungdom som faller utenfor arbeid eller skolegang, må stimuleres til å videreutvikle sine ressurser og oppleve mestring, slik at de kan benytte skoletilbud eller komme i jobb.
2. Det må føres en arbeidsgiverpolitikk som bekjemper inntektsulikhet, blant annet basert på kjønn og minoritetsbakgrunn. Arbeidsgivere må vektlegge kompetanseutvikling og inkluderende, gode arbeidsplasser. Sosial dumping skal unngås.
3. Arbeidsgivere skal ha tilgang på et effektivt system for å gi sine ansatte grunnleggende ferdigheter innen lesing, skriving, regning og digital kompetanse.

Delmål: Stedsutvikling og bolig

I Østfold kan alle finne en egnet bolig i et velfungerende boområde, der de opplever trygghet, trivsel og tilhørighet.

4. Vi skal unngå opphopning av sosiale problemer i byområder gjennom målrettet og god byutvikling. Det offentlige må bygge og dele kompetanse og samordne innsatsen gjennom nettverk.
5. Luftkvaliteten i Østfold skal bedres og støyplasser reduseres. Dette skal vektlegges i all ny utbygging.
6. Gjennom arealplanlegging og utforming av boligområder skal vi skape økt trivsel, mer fysisk aktivitet og større trygghet. Det skal planlegges for variasjon i boligtypene, gode uteområder, samt tilgang til rekreasjonsområder, slik at forskjellige generasjoner kan bo sammen. Det skal tas særlige hensyn til barn og unge i arealplanleggingen, bl.a. gjennom sikring av tilstrekkelig gode lekeområder.

Delmål: Sosiale ulikheter

I Østfold reduserer vi de sosiale forskjellene, og forventet levealder er på nivå med landsgjennomsnittet.

7. Gjennom tidlig innsats skal vi sørge for at barn i størst mulig grad får like forutsetninger for god helse og muligheter til å lykkes i livet. Alle foreldre skal ha tilgang til barnehager av høy kvalitet for sine barn. Det skal legges vekt på utvikling av foreldrekompetanse og foreldreevne.
8. Barnefattigdom skal forebygges og bekjempes ved hjelp av innsats fra offentlig sektor, private initiativ og frivillig sektor.
9. Skoler, barnehager og helsetjenesten skal styrke sitt helsefremmende arbeid. Det omfatter en bred tematikk, fra mobbing til ernæring. Arbeidet skal motvirke sosiale ulikheter. Den nasjonale satsingen på psykisk helse skal følges opp («Mestre hele livet»).
10. Østfolds skoler, barnehager, barnevern og helsetjenesten skal ha en helhetlig tilnærming til sitt samfunnsoppdrag. Det må legges vekt på utvikling av tillit, mestring, ferdigheter, evne til samhandling, språklig og sosial utvikling. Politiet bør brukes som samarbeidspartner i det forebyggende arbeidet.

11. Østfoldingen skal stimuleres til en sunnere livsstil. Det må legges vekt på innsats mot grupper med særlige utfordringer, og det må lages lavterskel tiltak som gjør det enklere å gjøre gode helsemessige valg. Frivilligheten må involveres i dette arbeidet.
12. Frivilligheten og kulturinstitusjonene skal ha et bredt tilbud av aktiviteter, slik at alle gis mulighet til å delta.

Delmål: Deltagelse, livsglede og demokrati

I Østfold har alle mulighet til å få sin mening hørt, til å delta og å bidra med sine ressurser. Østfoldsamfunnet skal utvikles etter prinsippene om universell utforming.

13. I Østfold skal vi ha et samfunn som bidrar til dialog mellom generasjoner og ulike samfunnslag. Dette bør stimuleres gjennom menneskelige nettverk, utforming av våre omgivelser og gode møteplasser.
14. Østfold må videreutvikle vårt mangfoldige tilbud av kulturopplevelser og mulighet for aktiv deltakelse i kulturelle aktiviteter, idrett og uorganisert aktivitet.
15. Offentlige sektor må nyttiggjøre seg mulighetene i ny teknologi for å bedre folkehelsen. Innbyggerne i Østfold må settes i stand til å håndtere ny teknologi som er viktig for dem.
16. Flere offentlige bygninger bør lokaliseres og utformes på en slik måte at de blir naturlige møteplasser i lokalsamfunnet. Skoler og andre offentlige bygg må i større grad kunne utnyttes også på kveldstid til det beste for frivilligheten, kulturlivet og lokalsamfunnet. Interkommunalt samarbeid må vektlegges for å realisere flere regionale idrettsanlegg.
17. Det offentlige har et ansvar for å tilrettelegge for at funksjonshemmede gis mulighet til å bruke sine ressurser og bidra i samfunnsutviklingen og arbeidslivet. Det offentlige har et spesielt ansvar for å rekruttere personer med funksjonshemninger.
18. Alle innbyggere skal ha like muligheter til å påvirke samfunnsutviklingen gjennom demokratiske virkemidler, som valg, deltakelse i styrende organer og frivillighet. Det offentlige må tilrettelegge for at minoritetsbefolkningen kan delta på lik linje som andre.
19. Innbyggenes kunnskap om lokalsamfunnets styrker og svakheter skal vektlegges i samfunnsplanlegging, tjenesteyting og politikkutforming. Det må tilrettelegges for at eldre kan bidra med sin erfaring, kompetanse og skapertrang i samfunnsutviklingen.
20. Barn og unge skal involveres og bli hørt i beslutninger som angår dem selv.

Delmål: Samarbeid

I Østfold samarbeider vi på tvers av forvaltningsnivåer, fagområder, sektorer og geografiske grenser.

21. I Østfold skal ansvarlige myndigheter prioritere tverrfaglig og nivåovergrepene innsats i barnas første leveår. Ressurser bør i størst mulig grad omfordres fra behandling til forebyggende og helsefremmende arbeid i andre sektorer.
22. Det må legges særlig vekt på informasjons- og kunnskapsdeling og samordnede strategier mellom yrkesgrupper som jobber med barn og unge.
23. Frivillige organisasjoner bør motiveres til erfaringsutveksling, informasjonsdeling og samarbeid. Frivilligheten må også gis anledning til å delta i offentlige utviklings- og planprosesser. Kommunene i Østfold bør utvikle en frivillighetspolitikk/strategi i dialog med frivilligheten.
24. Forskning skal i større grad legges til grunn for tjenesteyting, politikkutforming og samfunnsutvikling.

Samfunnsfloker

«Hvorfor scorer alltid Østfold dårlig på de fleste levekårsindikatorene? Går det ikke an å finne ut av det og gjøre noe med det?»

Dette er litt forenklet spørsmålet som ble stilt av en av høringsinstansene til Regional planstrategi for Østfold. Det er et viktig spørsmål, og et spørsmål østfoldsamfunnet må jobbe sammen om å løse.

Hvor ofte har vi ikke sett at satsninger som skal løse et problem, slett ikke har bidratt til å nå målet? Tiltakene fokuserer gjerne på menneskers adferd, men tar ikke tilstrekkelig hensyn til bakgrunnen for den enkeltes handling og i hvilken sammenheng den inngår.

De utfordringene fylkesplanen ønsker å løse, er sammenvevd: Det være seg folkehelseutfordringer, klimaproblematikk eller ønsket om en bærekraftig økonomisk utvikling. Den forslitte frasen «alt henger sammen med alt» har fortsatt sin relevans. Faglitteraturen peker på et ofte forekommende fenomen: Forsøk på å løse samfunnsutfordringer får utilsiktede konsekvenser, forflytter problemene eller resulterer i at helt nye problemer oppstår. På engelsk kalles dette for «wicked problems» eller «social messes». I Norge omtales fenomenet som «gjenstridige problemer», eller «samfunnsfloker». Begrepet «Østfolds sosiale arv» kan være et eksempel: Hvorfor er det slik at østfoldinger tjener mindre, har dårligere helse og lever kortere enn andre nordmenn?

Samfunnsfloker kjennetegnes av at det er svært vanskelig å komme til roten av problemet. Det vi tror er utfordringen, kan simpelthen være symptomer på andre ting. Sjelden kan vi si at «løsningen er funnet». I arbeidet med samfunnsfloker kan man føle at kompleksiteten er så stor at man føler seg maktesløs. Da er det viktig å huske på at historien har vist oss at vi

mange ganger tidligere har lykket med å løse vanskelige utfordringer - det være seg alvorlige sykdommer, massiv arbeidsledighet eller absolutt fattigdom.

Skal Østfold komme et skritt videre i arbeidet med våre samfunnsfloker, bør vi etterleve følgende:

- Alle deler av offentlig sektor, også staten, må demonstrere en større styringsevne og styringsvilje på viktige samfunnsfloker. Det må bygges kunnskap om å løse sammensatte problemer.
- Anerkjenn lokalkunnskap og erfaringsbasert viten. Myndiggjøring og medvirkningsprosesser må etterleves. Dette må balanseres og hensynstas sammen med vitenskapelig kunnskap.
- Det må bygges kunnskap blant ledere i offentlig sektor om hvordan samfunnsfloker håndteres. Kommunene må velge styringsformer som øker sannsynligheten for å kunne håndtere komplekse samfunnsutfordringer, og vi må lære av de som har lykket.
- Samfunnsaktører må vise vilje til å delta i nettverk og avgi makt og innflytelse. Innbyggere og nærmiljøer må mobiliseres til å identifisere problemer og løsninger, for så å involveres i den videre oppfølgingen.
- Det må søkes løsninger for å håndtere vanskeligheter som kreves langsiktig arbeid, i en verden hvor vi arbeider innenfor budsjetttrammer med perspektiver på ett år.
- Østfold må bygge opp en større innsikt i vårt fylkes sammensatte utfordringer. Vi behøver skreddersydde løsninger tilpasset vår historie, geografi og kultur.
- Østfold må tilrettelegge for møteplasser hvor vi får «hele problemet inn i rommet». Vi må sørge for at viktige samfunnsaktører møter hverandre og opparbeider tillit, utveksler verdier, skaper en felles forståelse av problemene og forhandler frem løsninger.

Med andre ord, vi må jobbe i henhold til Østfolds visjon:
«Grenseløse Østfold»

Et trygt Østfold

Samfunnets kompleksitet øker. Dette skyldes både globalisering og teknologisk utvikling. Samtidig endres truslene mot samfunnsliv og samfunnsstrukturer. Klimaendringer, sikkerhetspolitiske konflikter, radikalisering og sviktende tillit er blant årsakene til dette. Forebygging og arbeid for økt trygghet for innbyggerne blir derfor viktig. Vi må fremme tillit mellom mennesker og til legale beslutningstakere, og vi må drive en kunnskapsbasert kommunikasjon og samfunnsutvikling. Samtidig må vi planlegge tiltak som reduserer sårbarheten i samfunnskritiske funksjoner som transport, kraftforsyning, vann- og avløp og elektronisk kommunikasjon.

All planlegging må bidra til at vi kan opprettholde vår styringsevne og suverenitet, befolkningens sikkerhet, og samfunnets funksjonalitet, uavhengig av om truslene er menneskeskapt eller naturbaserte.

Som en del av fylkesplanprosessen, er det utarbeidet en ny FylkesROS (risiko- og sårbarhetsanalyse) for Østfold. «FylkesROS Østfold 2017» inngår som et formelt vedlegg til fylkesplanen. Hensikten er å få større fokus på samfunnsikkerhet i planleggingen i Østfold. FylkesROS skal gi oversikt over og skape bedre felles forståelse av risikobildet i fylket.

Foto: Didrick Steinersen

Frivillighet

Frivillighet skaper tillit mellom mennesker og institusjoner. Frivillig arbeid er viktig for å bygge nettverk mellom mennesker og gi tilhørighet. Her kan man oppleve mestring, egenutvikling, vennskap og meningsfullhet. Frivilligheten bygger samfunnsverdier utover summen av alle de tusenvis av enkelttiltakene som gjennomføres, og er en viktig bidragsyter til å løse samfunnsflokke. F.eks. har idretten et ønske om og et potensial for å bidra enda sterkere i integreringsarbeidet.

Skal Østfold videreutvikle sin frivillighetskultur, må det gis anerkjennelse og positiv oppmerksomhet til alle de frivillige i fylket. Offentlige aktører må respektere frivillighetens egenverdi. For stort press på å få frivillige til å gjøre mer samfunnsnyttig innsats, kan ha utilsiktede konsekvenser, som at folk slutter som frivillige.

Kommunale og fylkeskommunale arbeidsgivere må bli mer utadrettede. De må i større grad gi svar på hvordan samarbeid med og ledelse overfor sivilsamfunnet generelt og frivillighet spesielt, skal foregå. Planlegging av nye offentlige bygg og anlegg må inneholde en vurdering av om disse er egnet for bruk av frivilligheten, og i tilfelle hvordan frivilligheten kan benytte seg av dem. Det er ikke tilstrekkelig å skape frivillige tilbud,

mennesker må også mobiliseres til å ta del i dem. Det må satses spesielt på å rekruttere flere barn og unge til å være med på aktiviteter, eller å stimulere dem til å bli morgendagens frivillige. Det må skapes forståelse i frivilligheten for betydningen av å involvere deltagere fra alle aldersgrupper og samfunnslag. Lavterskeltilbud med moderate kostnader for å delta, er viktig i den sammenheng.

Andelen eldre i befolkningen vil øke i årene som kommer. Mange av disse vil ha et ønske om å delta i frivillig arbeid.

Samarbeid mellom faste institusjoner - slik som kulturskolen - og frivilligheten kan være en vei å gå. Det må skapes møteplasser der frivillige kan treffes, utveksle tillit, ideer og erfaringer – og ikke minst forebygge at de ser på hverandre som konkurrenter.

Det vokser fram stadig sterkere krav og forventninger om hva velferdsstaten skal levere. Det er nå en erkjennelse at det offentlige ikke kan håndtere alle disse kravene og forventningene alene. Det er i en slik sammenheng vi må se betydningen av frivilligheten. For å utvikle og styrke frivilligheten må den bli viet interesse og fokus, den må oppleve å ha gode rammevilkår og inviteres med i planprosesser.

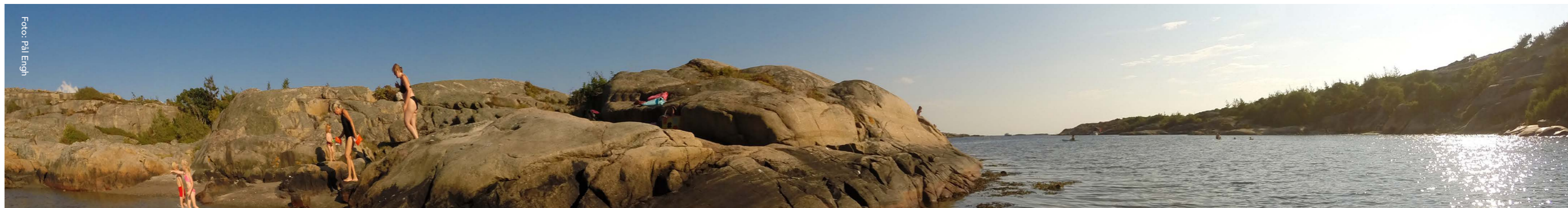

Foto: Kristin H. Josefsen

Del 2
Arealstrategi

for Østfold

Sammen om arealplanlegging

Fylkesplanens arealstrategi skal sikre at vi forvalter arealene i fylket i tråd med målene i samfunnsdelen. Et hovedgrep er å fastsette de langsiktige fysiske grensene mellom by- og tettstedsområdene og omlandet. Arealstrategien har et perspektiv fram mot år 2050. Det skal sørge for langsiktig, forutsigbar og god arealforvaltning i fylket.

I arealstrategien ser vi Østfolds arealer i sammenheng. Fylkestinget har vedtatt at Østfold skal ses på som ett planområde. Det er viktig at kommunene samordner seg og ser ut over egne kommunegrenser når det planlegges. Samordnet planlegging skal gi oss:

- Bedre klima- og miljøforvaltning
- God forvaltning av naturressurser, kulturminner og kulturlandskap
- Hensiktsmessig infrastruktur
- Styrking av fylkets konkurransevne

For å få til en praktisk innretning av dette arbeidet, er det tatt utgangspunkt i fylkets fire delregioner:

- Mosseregionen
- Indre Østfold
- Nedre Glomma
- Halden/Aremark

Dette er langt på vei funksjonelle regioner med felles arbeids- og boligmarked. Det betyr ikke at disse regionene skal utvikles hver for seg. Det er korte avstander i Østfold, og vi er det fylket i landet med sterke integrert arbeidsmarked. Skal Østfold nå sine mål, må arealplanleggingen i fylket koordineres. Sam-

ordnet arealplanlegging skal klargjøre fylkets behov, stille oss sterkere i dialogen med nasjonale myndigheter og forberede Østfold for etablering av Viken.

Plan- og bygningsloven gir kommunene ansvaret for arealforvaltningen. Samtidig gir loven fylkeskommunen en klar rolle som regional samfunnsutvikler. Fylkesplanen er resultatet av kompromisser som inngås gjennom planarbeidet. Planen avklarer håndtering av målkonflikter og skal derfor legges til grunn også for kommunal og statlig planlegging og virksomhet i regionen. Det betyr at både fylkeskommunen og fylkesmannen har rett til å gi innsigelser dersom kommunene ikke følger fylkesplanen i sin arealforvaltning. Kommunen kan da enten endre sin plan, eller det kan megles fram en felles forståelse. Lykkes man ikke å komme til en løsning, avgjøres saken i departementet.

For å redusere bruk av innsigelser, er det viktig at det er størst mulig enighet om fylkesplanens arealstrategi. Ved rulleringen av fylkesplanen er det derfor lagt vekt på medvirkning og involvering. Det er blant annet gjennomført administrative og politiske dialogmøter mellom fylkeskommunen og fylkets fire delregioner, hvor arealstrategiens innretning og prinsipper er diskutert.

Viken

Når den nye fylkeskommunen, Viken, kommer på plass 1. januar 2020, vil det også gjennomføres nye planprosesser. Første steg på veien vil være en regional planstrategi for det nye fylket. Fylkestinget har lagt vekt på at Østfold skal ha rullert fylkesplanen og ha en oppdatert

arealstrategi i forkant av sammenslåingsprosessen. Det er også lagt vekt på fylkesplanen og arealstrategien skal tilpasses andre planprosesser, særlig i Akershus og Oslo. Det er viktig å få på plass like bestemmelser for areal og transport i hele det nye fylket fra tidligst mulig tidspunkt.

Arealstrategien for Østfold bygger på prinsippene fra Osloregionen og Østlandssamarbeidet. Disse ligger også til grunn for planlegging i Akershus og Buskerud. Et viktig prinsipp i dette samarbeidet er enigheten om utviklingen av en flerkjernet struktur rundt Oslofjorden. Dette er et prinsipp som Østfold må ha sterkt fokus på i den nye fylkeskommunen. Østfold skal i fremtiden ha sterke byer med et fullskala tilbud av arbeid og opplevelser. Det vil sikre utvikling både for byene og omlandet i Østfold.

Vi blir flere

Østfolds befolkning vokser. I forrige fylkesplan ble det lagt til grunn at befolkningen vil øke med om lag 1 prosent årlig fram mot 2050. Befolkningsveksten fordeler seg ganske ulikt fra kommune til kommune. Veksten ble derfor fordelt og lagt til grunn for utregning av «arealpott», en avgrenset mengde areal som kan benyttes til by- og tettstedseksponering, for delregionene i fylket. Disse dannet igjen grunnlag for å trekke de langsiktige grensene for tettstedsutvikling i byer og områdesentre. Det viser seg at prognosene for befolkningsvekst har truffet ganske bra. Den samlede befolkningsøkningen i Østfold har i planperioden variert mellom 0,8 og 1,3 prosent årlig. I statistikkgrunnlaget for fylkesplanen er det gitt befolkningsprognoser fram til 2040 (SSB-tall), både for fylket samlet og for hver enkelt

kommune. Slår disse prognosene til, vil befolkningen i Østfold øke fra 296.000 i 2017 til 354.000 i 2040. Det er knyttet betydelig usikkerhet til slike framskrivninger, særlig til hvordan innvandringen til Norge vil bli.

Vurderingen er at det er bra samsvar mellom befolkningsprognosene i forrige fylkesplan og nåværende prognoser. Det innebærer at arealpottene fra forrige fylkesplan videreføres i denne planen. Selv om det er usikkert når vi runder 350.000 innbyggere, og videre til 360 og 370.000, må det planlegges for at dette en gang vil inntreffe. Kommunene får altså beholde den gjeldende arealpotten selv om klimakravene i perioden er skjerpet gjennom bl.a. klimaforliket og Parisavtalen. Det gir kommunene et stort ansvar for å gjennomføre en klima- og miljøvennlig arealpolitikk.

Modell

Forrige fylkesplan var nyskapende, og den første fylkesplanen i landet som inneholdt en samlet arealstrategi for et helt fylke. Det ble derfor gjort en grundig konsekvensvurdering for å finne en modell for hvordan vi skal håndtere arealene i Østfold. Det ble utviklet fem forskjellige utviklingsmodeller. Disse skulle vise konsekvensene av ulike arealutnyttelse på lang sikt:

1. Kommuneplanmodell (kommuneplanene «lagt ved siden av hverandre» – referansemodell)
2. Vernemodell
3. Transporteffektivitetsmodell
4. Markedsmodell
5. Klimamodell

Modellene ble vurdert mot målene i fylkesplanens samfunnsdel, Osloregionens areal- og transportstrategi og Rikspolitiske retningslinjer for samordnet areal- og transportplanlegging. Hensikten var å finne den modellen som ga best måloppnåelse.

Konsekvensanalysen konkluderte med at transporteffektivitetsmodellen ga best måloppnåelse. Denne modellen ble derfor lagt til grunn for arealstrategien. Utviklingen i arealforvaltningen i planperioden, både reelt og politisk, støtter de sentrale elementene i transporteffektivitetsmodellen. Det er derfor valgt å holde fast på valgt modell ved rullering av fylkesplanen. Nytt av en slik modell er at den må få anledning til å virke over lang tid. Modellen skal sørge for et bærekraftig utbyggingsmønster etter følgende prinsipper:

- Utbyggingsmønsteret i regionen skal basere seg på eksisterende sentra og infrastruktur i kommunene
- Byene skal styrkes ytterligere som naturlige sentra og knutepunkt.
- Fortetting, transformasjon og arealøkonomisering, framfor å ta i bruk urørte naturområder eller dyrka mark.
- Tilrettelegge for miljøvennlige transportløsninger og redusert bilbruk.
- Samle og minimalisere naturinngrep, samlokalisering

Arealkonflikter

De største byene i Østfold ligger på eller sør for Raet, en markert landskapsformasjon fra istiden. Bosetningen i fylket henger nøye sammen med de naturgitte forutsetningene som Raet gir. Spesielt tydelig ser vi det av de mange kulturminnene og kulturmiljøene på og sør for Raet. Byene og tettstedene ligger omkranset av store, sammenhengende kulturlandskap med noe av landets mest verdifulle jordressurser til produksjon av mat. Det er også flotte rekreasjonsområder. Byene og tettstedenes vekst kommer fort i konflikt med disse verdifulle landskapsområdene.

Østfoldkysten er solrik og attraktiv, og lokker til seg mange på grunn av kort avstand til Oslo. Her er tettheten av fritidsbebyggelse høy. Hytter og hyttebefolkning tilfører Østfold betydelig verdiskaping. Hyttelivet har også en egenverdi i form av rekreasjon og som utgangspunkt for friluftsliv. Men fritidsbebyggelsen kan også bidra til å hindre allmennhetens tilgang til kystområdene. Samtidig har kystsonen et rikt biomangfold som er utsatt for stort press. Forvaltningen av kysten og hundremetersbeltet langs sjø og vassdrag møter derfor på mange utfordringer.

De siste 50 årene har det vært en eksplosiv vekst i bebygd areal, både i Østfold og i landet for øvrig. Utbyggingen har vært preget av spredning av bebyggelse og lav utnyttelsesgrad. Dette har skapt et samfunn med økt bilbruk, et utbyggingsmønster som er dyrt å drive og med betydelige ulemper for miljø og folkehelse. Mange av disse effektene er av lokal karakter, mens andre konsekvenser må sees i en global/nasjonal sammenheng. Utslipp av klimagasser har virkning for drivhuseffekten globalt, og nedbygging av verdifulle jordressurser påvirker matvareberedskapen.

De siste ti årene har det vært en klar tendens til økt fortetting. Evalueringen av forrige fylkesplan viser at det er et skifte i planleggingen i Østfolds kommuner, selv om det vil ta ytterligere tid før dette skiftet er tydelig i terrenget.

Fortetting og mindre transportomfang

Siden vedtak av forrige fylkesplan er nasjonale krav til jordvern skjerpet. Det er inngått klimaforlik og Norge har sluttet seg til Parisavtalen. Dette skjer samtidig som byene vokser. Transporteffektivitetsmodellen sier at byene skal styrkes ytterligere som naturlige sentra og knutepunkt. Vekst i byene er den mest effektive strategien for å nå samfunnsmålene, både for klima/miljø, folkehelse og verdiskaping. Byene har størst arealeffektivitet og størst potensial for kollektivtrafikk, gange og sykling. Produktivitetskommissjon påpeker også byenes

økende dominans i verdiskaping, kunnskapsdeling og nyskaping, og betydningen av sterke regionbyer for å sikre økonomisk utvikling i hele landet. Arealstrategien skal støtte en slik utvikling. Det legges opp til høyest vekst i Østfolds byer og områdesentre, og en lavere vekst i lokalsentrene.

Det er en nær sammenheng mellom arealbruk og transport. Forenklet kan det sies at det er arealbruken som skaper transportbehovet. Byene må derfor bygges tettere og sentrumsfunksjonene styrkes (inkludert bydelssentra), slik at det finnes gode tilbud innenfor korte avstander fra der folk bor. Gang- og sykkelveinett kan da bygges ut mer effektivt, og det blir bedre grunnlag for kollektivtrafikk. I byer og tettsteder må det legges til rette for innfartsparkering ved egnede knutepunkt.

Bilen og nyttetransport vil være nødvendig for å kunne sikre levende bygder og lokalsamfunn også i framtiden. Dette vil sikre et godt næringsliv, effektiv service og tjenesteproduksjon, og at samspillet mellom by og land blir godt. Det må derfor legges til rette for fossilfri bilbruk og flyt i trafikken som også sikrer myke trafikanter og nyttetransport.

Jordvern ivaretas best ved fortetting og vekst i byer. Satellittutbygging av boligfelt på skogkledde åser i utkanten av byer og tettsteder, må unngås. Det er vanskelig å etablere kollektivtrafikk eller lokalt servicetilbud til disse. I byene og tettstedene må det legges vekt på transformasjon av ubrukte næringsarealer, trafikkarealer og generelt bedre utnyttelse av arealene, for eksempel ved krav om parkering under bakken.

Fortetting må foregå med kvalitet. Det betyr at folkehelse og attraktivitet skal ivaretas og forbedres selv om vi bor tettere. Det er viktig at fortetting, transformasjon og arealøkonomisering gjøres med grunnlag i lokalkunnskap. Byene og tettstedene må ha god funksjonalitet, og biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer skal ivaretas. Det skal utvikles

byer hvor folk fortsatt trives og vil bo. Byer og tettsteder skal ha en sammensatt befolkning. Det krever oppholdsarealer, lekeplasser, parker og torg med god kvalitet. Dette skal fremme trivsel og motvirke utrygge områder som kan fremme kriminalitet. Støy og forurensning må forebygges.

For å få til transformasjon og fortetting i sentrum, bør kommunene vurdere spesielle bestemmelser for sentrumsområdene. Utbyggere har ofte vanskelig for å finne gode løsningsalternativer for uteoppholdsarealer for barn og unge på egen tomt. Kommunen kan som et alternativ lage en overordnet plan for fellesområder i sentrum. Gjennom avtaler og finansieringsløsninger, kan utbyggere tilbys «frikjøp» fra utbygging på egen tomt, og bidra til kvalitativt gode uteområder for alle som bruker sentrum. Slike ordninger er under utprøving flere steder i landet.

Den forventede befolkningsøkningen i Østfold kan ikke utelukkende løses gjennom fortetting. Ubebygde arealer vil derfor bli tatt i bruk, med tilhørende potensial for konflikter. De nasjonale forventningene til regional og kommunal planlegging sier at vi skal ha gode og effektive planprosesser. Det skal legges til rette for medvirkning og involvering og forutsigbar og rettferdig behandling. Slik kan mange konflikter avverges.

Spredt utbygging

Det er stor etterspørsel etter tomter med god utsikt eller nærhet til hav og sjø, og det er derfor attraktivt å utvikle nye enkeltstående hytte- og boligprosjekter på slike arealer. I et langsiktig perspektiv vil slike enkeltprosjekter til sammen kunne forbruke uforholdsmessig store arealer. Spredt utbygging øker transportbehovet med privatbil og fører over tid til en nedbygging av sammenhengende jordbruks-, kulturlandskap og rekreasjonsområder. Det vil også utgjøre en trussel mot det biologiske mangfoldet. Samtidig er spredt utbygging svært kostnadskreven for samfunnet. Det må derfor reduseres til et minimum.

Foto: Arne Glomdal

ABC-prinsippet for lokalisering av arbeidsplasser

Hensikten med ABC-prinsippet er at lokalisering av næringsvirksomhet skal gi mindre bilbruk, gi et bedre tettstedsmiljø og sikre god tilkomst til næringsvirksomheter. Næringsområder klassifiseres som A-, B- eller C-områder:

A-områder: God tilgjengelighet med kollektiv, sykkel og gange for mange. Virksomheter som skal lokaliseres til A-områder er kontorbedrifter med mange ansatte og/eller besøkende. Videre virksomheter med mange kunder/besøkende, som handel, helsetjenester og andre typer offentlige og private tjenestetilbud.

B-områder: Ligger i eller i tilknytning til tettsteder og har god tilgang til hovedveinettet, også god tilknytning med kollektiv og sykkel. Ikke like høy intensitet i arbeidsplasser og besøkende som A-lokalisering. Lettere industri, f.eks. transportbedrifter og næringer knyttet til bygg og anlegg.

C-områder: Ligger på avstand fra tettstedene. God tilkobling til hovedveinettet, godsterminal eller havn. Dette er områder for plasskrevende virksomheter og tyngre industri. Her kan det lokaliseres virksomheter som ville vært til sjenanse for omgivelsene i mer tettbebygde områder.

strukturen. Dette skal sikre synlighet og holde kostnadene nede. Slik lokalisering kommer ofte i konflikt med jordvern-, kulturminne- og landskapsverninteresser, og kan være i konflikt med å opprettholde veiens transportfunksjon og effektiv utnyttelse av veikapasiteten. Forskjellige næringer har også forskjellige interesser: Reiselivsnæringen og landbruksnæringen har interesse av store sammenhengende kulturlandskap, mens andre næringer ønsker deler av de samme arealene til utbygging.

I forrige fylkesplan ble det pekt ut regionale næringsområder til arealkrevende virksomhet og avlastningsområder for handel. Denne ordningen videreføres. De aktuelle områdene er spesifisert i fylkesplanens retningslinjer og arealkart. Målet er å begrense omdisponering av jordbruksarealer og gi de arealkrevende virksomhetene forutsigbarhet om hvor de kan lokalisere seg. Kommunene må sørge for krav om estetikk ved nybygging av næringsbygg i og utenfor byenes randsoner. Dette gjelder også høyder på bygg og hvordan dette virker inn i landskapet.

Rambøll har gjennomført en analyse av de regionale næringsområdene i Østfold. Hovedkonklusjonen er at det fortsatt er god plass i de utpekte områdene. I rapporten anbefales et nytt regionalt næringsområde i Nedre Glomma. Tofteberg i Fredrikstad kommune tas derfor inn som nytt regionalt næringsområde. Som for alle de regionale næringsområdene,

er det viktig at Tofteberg utvikles i et interkommunalt samarbeid. Området defineres i kommuneplanen, og kan ikke tas i bruk før infrastruktur er avklart.

Situasjonen rundt Moss Lufthavn Rygge er uavklart. Østfoldsamfunnet skal jobbe for at flyplassen reetableres som sivil lufthavn. Retningslinjen for det regionale næringsområdet i tilknytning til flyplassen, ligger fast fram til en avklaring er på plass.

Østfold har flere viktige havner. For at havnene skal tjene regionen og fungere som effektive logistikk-knutepunkter, er det viktig at havnene har nødvendige rammebetingelser for effektiv drift i form av veier, annen infrastruktur og arealer.

Mulig framtidig lokalisering av store datasentre er markert med eget symbol i fylkesplankartet.

Byutvikling og samferdselsutfordringer

For å få til ønsket byutvikling må statlige og regionale myndigheter slutte opp om utviklingen lokalt gjennom sine prioriteringer til infrastruktur. Transportsystemet er dessuten sentralt for å styrke Østfolds konkurransekraft og fylkets posisjon og bidrag til Viken.

Den viktigste arenaen for strategiske vurderinger innen samferdsel – både nasjonalt og regionalt – er Nasjonal transportplan (NTP). Østlandssamarbeidet og Osloregionen har i

Flere av Østfolds kommuner er tynt befolket og har spredt bebyggelse. Her er det heller ikke store konflikter om eller press på arealene. I bykommunene er presset større. Fylkesplanens retningslinjer har derfor forskjellige bestemmelser fra kommune til kommune om i hvilken grad det kan tolereres spredt utbygging. Spredt utbygging forutsettes styrt gjennom kommuneplanleggingen med vurdering av blant annet eksisterende og framtidig bebyggelse og tjenestetilbud. Vi skal ha levende bygder i Østfold. Derfor kan det legges til rette for noe mer spredt utbygging i landkommunene.

En næringsstruktur for framtiden

Lokaliseringen av næringsvirksomheter i Østfold skal skje etter ABC-prinsippet, dette kalles ofte «rett virksomhet på rett plass». I fylkesplanens samfunnsdel slås det fast at vi ikke har lyktes med dette, og at det må skje en endring. I del 5 av fylkesplanen er det derfor fastsatt en regional planbestemmelse for lokalisering av offentlige arbeids- og/eller besøksintensive virksomheter. Denne skal sikre mer hensiktsmessig plassering av virksomheter i fylket.

Vi ser at mange virksomheter ønsker å etablere lager- og produksjonslokaler nær hovedinfra-

Regional planbestemmelse for lokalisering av handel

Siden 1980-tallet har handelsvirksomheten blitt mer og mer bilbasert gjennom etablering av store kjøpesentre i utkanten av byene. Dette har bidratt til å utarme sentrum. Regjeringen vedtok derfor i 2008 en rikspolitisk bestemmelse for kjøpesentre (kjøpesenterbestemmelsen) for å snu denne utviklingen. Bestemmelsen utløper i 2018 og skal erstattes av en regional planbestemmelse med juridisk bindende virkning for 10 år. Bestemmelsen er fastsatt i del 5 av fylkesplanen. Bestemmelsen bygger opp under prinsippene for transporteffektivitet. Handelsvirksomhet skal styres mot sentrum. Enkelte handelsvirksomheter, som trelast/byggevarer, gartneri/hagesentre og biler/motorkjøretøy, hvitevarer og møbler, kan fortsatt plasseres utenfor sentrumsområdene, på definerte avlastningsområder. Såkalte «big-box-konsepser» kan ikke lokaliseres i avlastningsområdene. Skal sentrum styrkes, må konkurranseforholdet mellom kjøpesenterområdene og sentrum utlignes. Kommunene bør derfor samarbeide om regionale parkeringsrestriksjoner for byområdene. Disse må også omfatte eksisterende kjøpesentre utenfor sentrum.

flere omganger lagt vekt på jernbanen både for gods- og persontransport. Det skal komme i kombinasjon med satsing på annen kollektivtransport og utbedringer av stamveiene. Med den kommende utbyggingen av dobbeltspor på vestre linje gjennom Østfold, åpner det seg betydelige muligheter både for næringsutvikling i Østfold og reduksjon av klimagassutslipp. Like viktig er ferdigstillelsen av Follobanen, som vil kunne gi biltrafikken til og fra Indre Østfold en reell konkurranse.

Fra statlig hold legges det vekt på etablering av gode kollektivknutepunkt. De viktigste knutepunktene skal ligge i byenes sentrum ved jernbanestasjonene. Her skal det legges til rette for fortetting og gode overganger mellom forskjellige transportmidler. Dette er temaer som må behandles i kommuneplanene. For å styrke den regionale konkurransevnen må fylket knyttes bedre sammen, og da er den interne pendlingen og tverrforbindelsene mellom indre og ytre Østfold viktig. E6 og E18 er hovedferdselsårer og har stor betydning for verdiskapingen i fylket. E18 er nå ferdigstilt gjennom Østfold, og en fullføring i Akershus vil bety en viktig forbedring for Indre Østfold. Fylkesplanens samfunnsdel beskriver de viktigste prioriteringene av infrastrukturtiltak i fylket. Disse må ligge til grunn for kommunenes planer for by- og tettstedsutvikling.

«Bypakker» og «byvekstavtaler» er spesielt viktig for å utløse statlige midler til utbygging

av transportsystemet. Det er inngått samarbeidsavtale om «Bypakke Nedre Glomma», og det arbeides med å få på plass en bypakke for Moss og Rygge. Nedre Glomma er også aktuell for en byvekstavtale som vil kunne utløse betydelige statlige midler. Inngåelse av byvekstavtaler krever en restriktiv arealforvaltning. Det er derfor viktig av fylkesplanen tilfredsstiller disse kravene og er i samsvar med arbeidet for en byvekstavtale for Nedre Glomma. Fylkesplanens retningslinjer skal sørge for dette. En byvekstavtale for Nedre Glomma vil omfatte halve fylkets befolkning, og er derfor et viktig regionalt virkemiddel for å iverksette Parisavtalen.

Samtidig er det viktig at nasjonale myndigheter følger ambisjonene i fylkesplanen med midler til infrastrukturutbygging. Det er nødvendig for at de ambisiøse klima- og miljømålene skal nås.

Plankart

Det er det elektroniske fylkesplankartet som ligger til grunn for den kartmessig tolkningen av arealstrategien. Den forrige fylkesplanen etablerte en felles senterstruktur for fylket med tre nivåer. Denne definisjonen videreføres. Senterstrukturen framgår i kartene på denne måten:

- By-/regionsentre – avgrenset med langsiktig grense og vist med arealformål gjeldende/framtidig tettbebyggelse

- Områdesentre – avgrenset med langsiktig grense og vist med arealformål gjeldende/framtidig tettbebyggelse
- Lokalsentre – markeres med symbol

Hovedelementer i fylkesplankartet er:

- En regional senterstruktur som legger grunnlag for hvilke byer og tettsteder som skal ha høyest vekst og flest funksjoner
- Langsiktige grenser mellom byer/områdesentre og omland, som angir byenes og tettstedenes arealutvikling i et perspektiv fram til 2050
- Nåværende tettbebyggelse, som viser dagens tettstedsareal og vedtatte kommuneplaner. Formålet tettbebyggelse omfatter både utbyggingsformål og grønnstruktur
- Framtidig tettbebyggelse, som viser arealbruk fram til 2050 utover «nåværende tettbebyggelse».
- Symbol for lokalsentre
- Regionale næringsområder for å samle arealkrevende næringer i hver region.
- Landbruks-, Natur- og Friluftsområder (LNF), som viser omlandet utenfor tettbebyggelsen
- Infrastruktur
- Hundremetersbeltet langs sjøen
- Rikspolitisk retningslinje Oslofjorden (RPR- O), som gjelder bruk og vern av kystområdene

Fylkesplanens retningslinjer utfyller tolkningen av fylkesplankartet. Lokalsentrenes arealbruk reguleres av disse. Bydelssentre og grendesentre avgrenses av kommunene etter eget behov i kommuneplanene. Spredt utbygging forstås som bebyggelse i omlandet utenfor fylkesplanens senterstruktur. Kommunene skal bestemme omfang og lokalisering av spredt utbygging i sine kommuneplaner, for eksempel markert som grender. Lokaliseringen bør knyttes til eksisterende bebyggelse og infrastruktur, med tilgang til skoleskys. Omfanget er begrenset til de prosentvise totalrammene for spredt utbygging som er satt for den enkelte kommune i retningslinjene i fylkesplanen.

Regionale næringsområder er avgrenset med langsiktig grense og nummerert på plankartet. Omtale og retningslinjer for de regionale næringsområdene følger nummereringen på plankartet og beskrives nærmere under de regionale strategiene. Der hvor regionale næringsområder ligger i tilknytning til boligområder, avgrenser kommunene selv skillet mellom disse. Kommunene bør utarbeide næringsplaner gjennom regionalt samarbeid, som bl.a. analyserer behov og beskriver en funksjonsinndeling i de regionale næringsområdene. Kommunene må uansett detaljere både boligområdene og regionale næringsområder nærmere i kommunedelplaner. Eksisterende, mindre bolig- og næringsområder som ligger utenfor de langsiktige grensene, anses ikke som satsingsområder. Disse markeres derfor ikke i kartene. Kommuneplanene vil imidlertid fortsatt gjelde og gi føringer for arealbruken for slike områder.

Langsiktig grense for by- og tettstedsområder

Et hovedgrep i fylkesplanen er å trekke den langsiktige grensene mellom by- og tettstedsområder og omlandet. Kombinert med de regionale arealpottene utgjør dette fylkesplanens viktigste strategiske grep i arealforvaltningen. Den langsiktige grensen trekkes i et perspektiv mot år 2050. Hensikten er å ivareta de store, sammenhengende og høyproduktive landbruksarealene, kulturlandskapet, kulturminneområder og skogbelter, slik at nasjonale og regionale verneinteresser sikres. En tydelig grense mellom utbygging og vern gir kommuner, næringsliv og andre samfunnsaktører større forutsigbarhet.

Den langsiktige grensen i denne fylkesplanen tar utgangspunkt i godkjente kommuneplaner som er rullert etter forrige fylkesplan. Den langsiktige grensen for by- og områdesentre kan altså fastsettes gjennom to etapper:

1. Først ved de grensene som er fastsatt i fylkesplanens arealstrategi, ved kart og med de føringer som framgår av retningslinjene.

2. Deretter ved rullering av kommuneplanene. Innenfor disse langsiktige grensene skal det være grøntarealer og friområder, og det kan være innslag av dyrket mark. De ytre grensene som er satt i fylkesplanen kan endres bare dersom det ikke går ut over dyrket mark, og dersom minst like store og tilsvarende type arealer tas ut av planen et annet sted i regionen. Det skal legges vekt på interkommunal samordning.

Den langsiktige grensen er satt slik at det er romslig med arealer. Det vil si at det er satt av større areal enn hva vekstprognosene og fortettingspotensialet tilsier. Det er gjort for at kommunene skal få nok handlingsrom til å vurdere de lokale forholdene gjennom ordinære kommuneplanprosesser.

Det er viktig å presisere at alle arealene innenfor den langsiktige grensen ikke skal ses på som utbyggingsområder. Det forutsettes at kommunene sikrer verneinteressene innenfor grensene gjennom ordinær behandling av arealene etter plan- og bygningsloven. Det forutsettes at kommunene legger transporteffektivitetsprinsippet til grunn og sikrer en høy arealutnyttelse.

Jordbruks- og naturområder som i dag ligger i planreserven, eller er regulert til nærings- eller boligformål og som kommunene ønsker byttet i andre arealer, bør som hovedregel imøtekommes dersom de ikke kommer i konflikt med jordvern eller andre føringer i fylkesplanen. Slik bytting gjøres i forbindelse med kommunenes kommuneplanprosess, og i samråd med fylkeskommunen.

Flere områder innenfor den langsiktige grensen berører kulturminneinteresser. Eventuell utbygging av områdene skal skje etter nøye utarbeidede kommunale detaljplaner hvor det tas hensyn til ulike verneinteresser som kulturminner, biologisk mangfold og estetikk. Kommunene bør ha en kulturminneplan med verneverdivurdering av bygningsmiljøer i byer og tettsteder. Innenfor de langsiktige grensene

skal arealene forvaltes av kommunene i tråd med fylkesplanens retningslinjer. Disse skal sikre arealeffektivitet, et bærekraftig utbyggingsmønster og beredskapsmessige hensyn.

Dersom fylkesplanen skal gi forutsigbarhet og langsiktighet, bør de langsiktige grensene bare unntaksvis endres. Det kan inntreffe når grunnleggende forutsetninger endres, f.eks. at viktige infrastrukturløsninger ikke kan innfris.

Rekkefølgebestemmelser

God by- og tettstedsutvikling krever at kommunen har et bevisst forhold til hvilke nye utbyggingsområder som tas i bruk til forskjellig tid. I kommuneplanprosessen skal kommunene prioritere en rekkefølge på de nye områdene for kommuneplanperiodene fram mot 2050. Rekkefølgen skal styre hvilke områder som tas i bruk, men ikke veksttakten innenfor disse områdene. Kommunene må sørge for å utnytte arealene effektivt slik at man ikke «går tom» for arealer innenfor perioden. Kommunene foretar som hovedregel selv disse vurderingene gjennom sine kommuneplanprosesser. Fylkesplanens retningslinjer beskriver nærmere hvordan rekkefølgebestemmelsene skal praktiseres.

Forutsetninger for rullering av arealstrategien

Arealstrategien er utviklet for å bidra til å nå fylkesplanens samfunns mål. Endringstakten i samfunnet er høy, og det er derfor viktig at fylkesplanen er tilstrekkelig oppdatert til å kunne brukes som et styringsverktøy for østfoldsamfunnet. Det bør derfor gjennomføres ordinær rullering hvert fjerde år, noe som er vanlig standard for regionale planer. Avklaring av slike planprinsipper vil foregå i Viken. Det er i forbindelse med regionreformen forventet endringer i plan- og bygningsloven. Disse endringene kan få betydning for revisjon av fylkesplanen.

I forbindelse med rulleringen av fylkesplanen ble det gjennomført en evaluering av forrige fylkesplan. Det er naturlig at det gjøres en ny evaluering ved revisjon innenfor rammen av Viken. Oppdaterte prognoser for befolknings-

utvikling, status for infrastrukturprosjekter og kommunenes, eller regionenes, arealregnskap bør også ligge til grunn for en revisjon.

Hvis kommunene oppnår at flere enn forutsatt bosetter seg i by- og områdesentre, kan dette

gi grunnlag for en økning av arealene innenfor den langsiktige tettsteds grensen rundt byer og områdesentre.

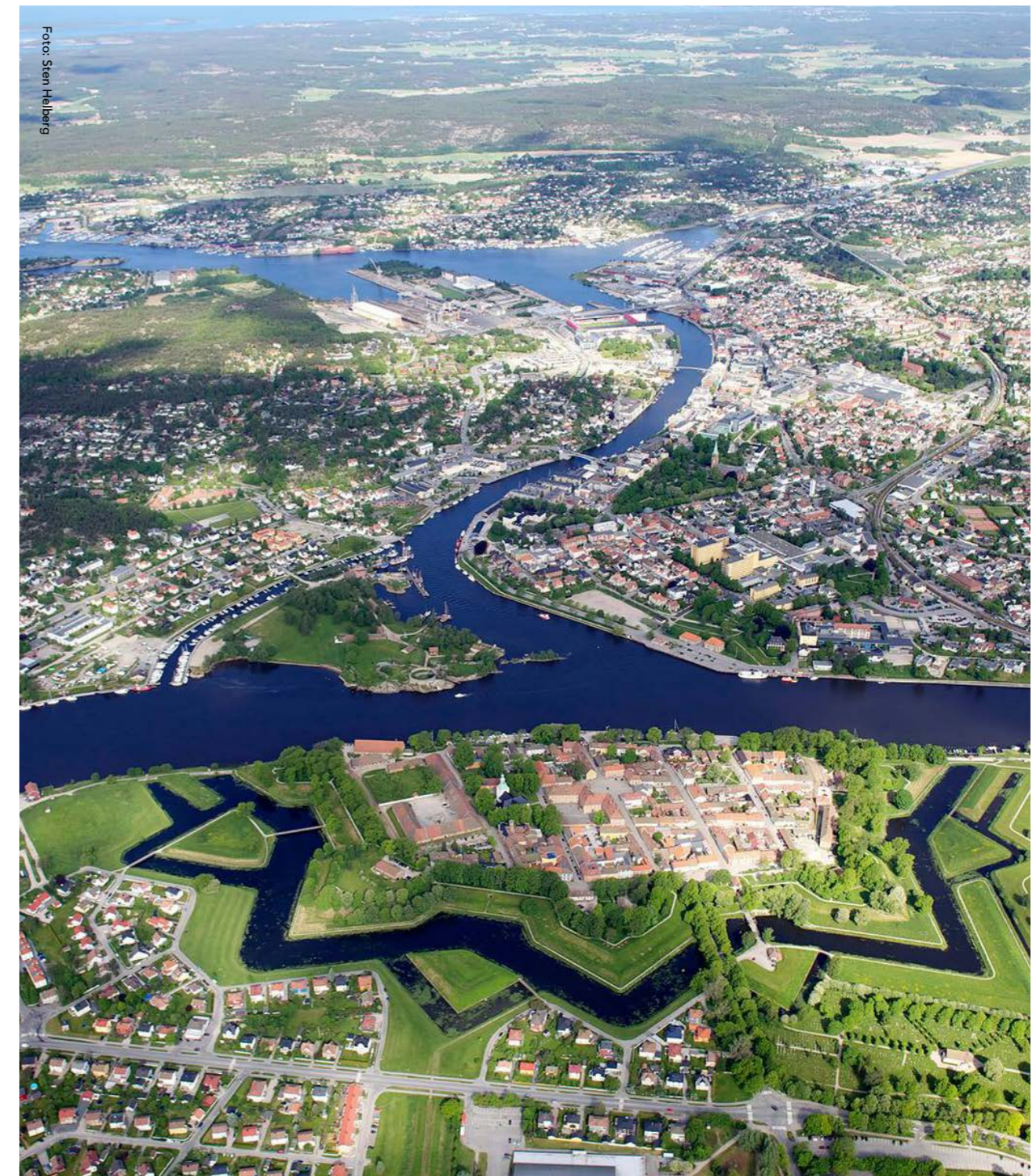

Foto: Sten Helberg

Foto: Time Sines

Del 3
Regionale
strategier

Regionale strategier for Indre Østfold

1. Snu pendlerstrømmen
2. Flere arbeidsplasser
3. Ta ut potensialet i det nye fylkeskommunekartet – Viken
4. Nærhet til kompetansemiljøer som NMBU, Kjeller og Høgskolen i Østfold
5. Stor befolkningsvekst
6. Levende bygder, næring i landbruket
7. Flerkjernet utvikling, to søskenbyer, mange tettsteder

Utarbeidet av Indre Østfold regionråd

Region Indre Østfold består av 8 kommuner: Askim, Eidsberg, Hobøl, Marker, Rømskog, Skiptvet, Spydeberg og Trøgstad. I følge prognoser fra SSB forventes folketallet i regionen å vokse fra om lag 52.000 i 2017 til 64.000 i 2040. Det er lagt til grunn befolkningsvekst i alle kommunene, men klart sterkere vekst i kommunene med nærhet til Oslo. Dette vil forsterke dagens bilde med at tettstedene med størst befolkning og høyest vekst ligger langs E18 og nærmest Oslo. Det er stor forskjell i befolkningsstørrelse i kommunene i Indre Østfold. Fra Rømskog kommune med om lag 700 innbyggere til nåværende Askim kommune, som forventes å ha et innbyggertall opp mot 20.000 i 2040.

Siden forrige fylkesplan har Rakkestad kommune valgt å gå inn i tettere samarbeid med kommunene i Nedre Glomma, og er nå ikke del av Indre Østfoldregionen. Aremark kommune dreier på ny samarbeidet mot Halden. Kommunene i Indre Østfold samarbeider gjennom Indre Østfold Regionråd. Grensekommunene Aremark, Rømskog og Marker er distriktskommuner som lenge har samarbeidet om utviklingen langs Haldenkanalen. Rømskog vil fra 1. januar 2020 være sammenslått med Aurskog-Høland.

Kommunene Hobøl, Spydeberg, Askim, Trøgstad og Eidsberg har vedtatt kommunesammenslåing fra 2020. Den nye kommunen vil bli hetende Indre Østfold kommune. Utviklingen av den nye kommunen må tilpasses utviklingen i Oslo, Akershus og Sverige. Det må også legges vekt på å videreføre samarbeidet med Skiptvet og Marker kommuner som blir stående utenfor den nye storkommunen.

Grensekommunene Marker og Rømskog hatt et særskilt fokus ved fordeling av statlige midler til kommuner med distriktsutfordringer. Det vil være behov for å opprettholde denne typen virkemidler.

En utfordring for regionen og den nye storkommunen, er å dra nytte av det tilbudet hovedstadsregionen gir og samtidig opprettholde egen identitet og egne tilbud. Målet er å utvikle selvstendige forsteder til Oslo. Det forutsetter at det skapes en tilstrekkelig andel egne arbeidsplasser i regionen, og at byer og tettsteder utvikles med gode service- og kulturtilbud. Byene Askim og Mysen har viktige funksjoner som motorer for en slik utvikling. Ny E18 og ferdigstilling av Follobanen og forventede forbedringer av fv120 og rv111/22, gir regionen muligheter, både for pendlere mot Follo, Oslo og Romerike, men også muligheter for å trekke bedrifter og pendlere til Indre Østfold.

Tradisjonelt er Indre Østfolds identitet og attraktivitet i stor grad basert på bokkvaliteter knyttet til landlige omgivelser og muligheter for friluftsliv. Regionen preges av stort mangfold. Gjennom kommunesammenslåing og sterkere regionalt samarbeid, vil regionen utvikle felles politikk og strategier. Målet må være at regionen fremstår med mange forskjellige kvaliteter, også av urban karakter.

Utfordringene i ulike deler av Indre Østfold varierer sterkt, fra pressområdene nær E18/Akershus til fraflyttingsproblematikk i bygdene langs svenskegrensa. Det er viktig å legge til rette for en positiv utvikling også for kommunene som har lavere vekst. E18-aksen Oslo–

Karlstad–Stockholm vil kunne fungere som en drivkraft for framtidig vekst og utvikling. Riksvei 21 vil også være viktig i den sammenheng. Høykompetent arbeidskraft som i dag pendler til Oslo, må også ses på som et potensial for nyetableringer i Indre Østfold.

Arealstrategi

Befolkningsøkningen i Indre Østfold forventes i stor grad å være knyttet til tettstedene. Det innebærer at andelen som bor spredt, reduseres. Arealbehovet per innbygger vil da minke som følge av at byer og tettsteder forbruker mindre areal per innbygger. Folkehelsefokus bør være sentralt for arealutviklingen, særlig ved sentrumsplanlegging og fortetting.

Arealregnskapet for Indre Østfold gir en arealpott på 7,9 km² gitt 15 000 nye innbyggere, og 11,3 km² gitt 20 000 nye innbyggere (tidsperioden 2009-2050). Arealpotten er ikke fordelt mellom kommunene. Det er i regionkartet for Indre Østfold lagt ut områder som kan vurderes som alternative arealer for framtidige tettbebyggelse. Det forutsettes at kommunene detaljerer denne arealbruken i sine kommuneplaner i henhold til rekkefølgebestemmelsene. Dette blir en viktig del av første kommuneplan for Indre Østfold kommune.

Utviklingsretninger

Indre Østfold skal videreutvikles som regionalt tyngdepunkt (med Askim/Mysen som regionby) i en flerkjernet struktur nær Oslo, med helhetlig tilbud av arbeid og opplevelser. Kommunene i Indre Østfold har som strategi å ta ut potensialet i det nye fylkeskartet i Viken,

og har som ambisjon å få til stor befolkningsvekst i regionen.

Byene Askim og Mysen, samt de andre tettstedene langs E18 i vest, har hovedtyngden av befolkningsmassen i regionen og har hatt sterkest vekst. Det forventes at disse områdene får størst vekst i antall nye innbyggere også framover, slik at arealbehovet bli størst her. Det er viktig å finne riktig rekkefølge og retning på utviklingen for å unngå at byer og tettsteder flyttes uplanlagt etter veisystemet. Det må unngås en utvikling med sammenvoksing av tettstedene med en båndby langs E18, og tilhørende nedbygging av kulturlandskapet. For å unngå «korridoriserings» langs E18 og for å kunne bedre kollektivtransporttilbudet, må det fortettes rundt kollektivknutepunkter som jernbanestasjonene.

Utviklingen i Indre Østfold bør bygge videre på eksisterende attraksjoner og kvaliteter. I distriktskommunene med lav eller negativ vekst, et spredt utbyggingsmønster og liten befolkning, oppfattes spredt utbygging som viktig for å opprettholde levende bygder. Så lenge en slik utbygging er tilknyttet infrastruktur og annen bebyggelse, og ikke kommer i konflikt med viktige verneinteresser, vurderes det som akseptabelt å tillate en større prosentandel spredt utbygging i Indre Østfold enn i resten av fylket. Rømskog, som har få arealkonflikter, liten befolkning og lav vekst, unntas en prosentvis begrensning av spredt utbygging. Spredt utbygging skal bare skje i områder som er avklart i kommuneplanene gjennom en bred demokratisk prosess.

Regionen må samarbeide om fordelingsstrategi for næringstyper. Det er et virkemiddel for at Indre Østfold skal bidra til en bærekraftig utvikling med redusert transport og et konsentrert utbyggingsmønster. Byene Askim og Mysen tildeles størst rom for bolig- og næringsvekst for å styrke dem som motorer for utviklingen i regionen. Byene er omkranset av verdifulle jordressurser og kulturlandskap. Det tilsier et sterkt fokus på fortetting i de to byene.

Kommunesenteret i Rømskog skal avgrenses som områdesenter gjennom en sentrumsplan. Det betyr at kommunen legger opp til større vekst her enn i lokalsentre. Forslag til avgrensning i kommuneplanens arealdel 2017 legges til grunn. Inntil sentrumsplanen er vedtatt anses senteret i Rømskog som områdesenter, med de retningslinjer og føringer som framkommer i fylkesplanen for slike.

Ved kommunesammenslåinger er det en forventning om gevinster i form av arealøkonomisering. Fylkesplanen legger opp til at sammenslåingskommunene i Østfold gis frist til to år etter kommunesammenslåingen med å avklare justering av grense for framtidig tettstedsareal. Kommuneplanprosessen for nye Indre Østfold kommune vil være en god arena for å foreta disse avklaringene. Det er forventet at utviklingsretningene for tettstedsbebyggelsen i stor grad vil samsvare med hva som ligger inne i gjeldende kommuneplaner.

Næringsarealer

Følgende regionale næringsområder opprettholdes:

2-Na Løvestad/Knapstad

2-Nb Hoen/Sekkelsten, grenser til tettbebyggelsen øst i Askim. Næringsområdet kan også benyttes som avlastningsområde for handel med plasskrevende varer, jf. fylkesplanens retningslinjer og planbestemmelse.

2-Nc Slitu/Brennemoen, nordvest for Mysen og delvis inn i søndre del av Trøgstad kommu-

ne. Næringsområdet kan også benyttes som avlastningsområde for handel med plasskrevende varer, jf. fylkesplanens retningslinjer og planbestemmelse.

2-Nd Sletta industriområde

2-Ne Holtskogen

Flere av de regionale næringsområdene ligger i nærheten av jernbane, men det er ingen godsterminaler i regionen. Det må fortsatt ses på muligheten for å etablere godsterminaler langs østre linje.

De regionale næringsområdene skal gi et tilbud til plasskrevende næringer. Øvrige næringer forutsettes etablert innenfor tettstedene og gjennom økt fortetting og transformasjon. Vekst i antall arbeidsplasser må primært skje innenfor arbeidsintensive, ikke arealkrevende, næringer.

Forutsetninger for gjennomføringen av arealstrategien i Indre Østfold

Indre Østfold retter seg i stor grad mot Osloområdet. Det innebærer at infrastrukturtilsyn og mobiliteten både i Østfold og Akershus er viktig for videre utvikling av regionen.

Et godt jernbanetilbud er av stor betydning for Indre Østfold. Ferdigstillelse av Follobanen åpner nye muligheter. Togene må stoppe på alle de viktigste knutepunktene på Østre linje, samtidig som pendlerne må sikres rask framkomst.

Ny E18 er ferdigstilt gjennom Østfold. Når europaveiens framføring gjennom Akershus blir ferdig, bør det åpne for bedre kollektivdekning med buss.

For å knytte Østfold bedre sammen er det viktig å sikre god standard på samferdselskorridorene mellom ytre og indre deler av fylket. Et godt buss- og togtilbudet er avhengig av at kommunene følger opp fortettingsstrategien.

Regionale strategier for Halden og Aremark

1. Vi skal legge til rette for kompakt by- og tettstedsutvikling

- Gjennom arealstrategier for byområdet skal vi legge til rette for at Haldens tetthet og nærhet blir utviklet og ivaretatt.
- Halden og Aremark vil begrense nedbygging av dyrket mark, og innenfor sentrumsnære jordbruksarealer.
- Fosby skal utvikles som Aremarks tettsted.
- Vi ønsker samtidig å legge til rette for å opprettholde tettsteder, lokalsentre og bosetting som bygger opp under bosettingsmønsteret som er i dag.

2. Vi skal legge til rette for en utvikling av gode næringsområder som ivaretar behov for arbeidsplassutvikling/næringsutvikling i regionen

- Vi søker lokalisering av større (regionale) næringsarealer i nærhet til E6, jernbane og havn.
- Vi lokaliserer nye bedrifter etter areal- og transportprinsippet.
- Vi vil utnytte regionens ressurser for å skape arbeidsplasser.

3. Vi vil bygge opp under regionens sterke land- og skogbruksverdier, samt ivareta verdien i det rike kulturlandskapet

- Vi vil gjennom dette sikre arealer for en sterk primærnæring samtidig som vi vil sikre god tilgang til natur- og rekreasjonsområder.
- I denne sammenhengen står behovet for å ruste opp fv 21 sentral for å nå mange av strategiene.

4. Vi vil legge opp til å utvikle og ta i bruk innovative løsninger

5. Vi vil legge til rette for utvikling av besøks-, aktivitets- og opplevelsesnærings behov slik at regionen attraktivitet opprettholdes og utvikles

- Haldenkanalen, Fredriksten festning, Haldens historiske bysentrum og de store utmarksområdene med vassdrag og vann i regionen er sentrale ressurser i dette arbeidet.

Utarbeidet av Regionråd for Halden og Aremark

1. desember 2017 ble det etablert et nytt regionråd for Halden og Aremark. Aremark kommune inngikk i forrige fylkesplan i region Indre Østfold.

Med i overkant av 30 000 innbyggere er Halden den mest selvstendige byregionen i fylket, og mindre påvirket av hovedstadsområdet enn de andre regionene. Folketallet i Halden forventes å øke til om lag 37.000 i 2040. Halden er Østfolds største enkeltkommune i areal, og er fylkets største landbruks- og skogbrukskommune. I tillegg til byområdet består kommunen av store områder med spredt bosetting.

Halden har store områder med relativt urørt natur – bl.a. på kysten langs Iddefjorden og i grenseområdene. Kommunen særpreges ellers av sin nærhet til Sverige med utstrakt samarbeid over grensen med bl.a. kommunene Strømstad og Dals-Ed.

Aremark har de siste 30 årene hatt en liten tilbakegang i antall innbyggere. I 2017 bor det om lag 1.400 mennesker i kommunen. Prognosene til SSB tilsier en fortsatt svak nedgang i innbyggertallet fram mot 2040.

Viktige næringer i Aremark er landbruk og reiseliv. Haldenkanalen er en sentral attraksjon og en viktig katalysator for utviklingen av besøksnæringen. Mange av Aremarks innbyggere pendler ut av kommunen til arbeid. Den svake befolkningsutviklingen gjør at Aremark ikke har samme styringsmuligheter som vekstkommuner. Dette er det tatt hensyn til i fylkesplanen, blant annet i bestemmelser om spredt utbygging, hvor Aremark kommune ikke har noe øvre tak. Aremark skal likevel jobbe med fortetting i henhold til fylkesplanens overordnede retningslinjer for arealutvikling.

Hovedutfordringen for Halden og Aremark er å

skape grunnlag for bosetting og næringsutvikling i stor grad med «egne krefter». Halden har vært gjennom omfattende omstillinger og har fått til en fornyelse i næringslivet med flere spennende og vekstkraftige, større bedrifter. Halden er også sete for NCE Smart Energy Markets. NCE (Norwegian Centres of Expertise) utgjør landets tyngste satsing på utvikling av konkurransedyktige og dynamiske næringsklynger. Halden jobber samtidig for å videreutvikle samarbeidet ut over grensene både innenfor og ut over fylket.

Aremark har sammen med grensekommunene Marker og Rømskog hatt et særskilt fokus ved fordeling av statlige midler til kommuner med distriktsutfordringer. Det vil være behov for å opprettholde denne typen virkemidler.

Arealstrategi

Halden bys utvikling er sterkt påvirket av den utviklingen som skjer rett over grensen til Sverige, med utstrakt pendling begge veier. Utviklingstrenden for Halden går mot E6. Det er en utfordring å balansere denne utviklingen med en funksjonsdeling med sentrum. Det må unngås at området mot E6 utkonkurrerer sentrum og «flytter byen etter veien».

SSB forventer at Halden/Aremark vil være den delregionene i Østfold med lavest befolkningsvekst. Fylkesplanens arealstrategi tar utgangspunkt i at de arealpottene som ble gitt i forrige fylkesplan, fortsatt skal ligge til grunn. Det innebærer at Halden har 4 km² til framtidig tettstedsareal for perioden 2009-2050.

Aremark har gjennom sentrumsplanen for Fosby fastsatt langsiktig grense. Det er ikke gitt noen egen arealpott for Aremark. Arealutviklingen må ses i lys av faktiske behov knyttet til befolkningsutvikling /næringsutvikling, og de prinsipper som fylkesplanen bygger på. I

distriktskommunene med lav eller negativ vekst og liten befolkning, oppfattes spredt utbygging som viktig for å opprettholde levende bygder. Det forutsettes at spredt utbygging knyttes opp mot eksisterende infrastruktur og annen bebyggelse. Utbygging skal heller ikke komme i konflikt med viktige verneinteresser.

Utviklingsretning

Utviklingen i Halden går mot en bydelsetablering ved E6, mens den langsiktige grensen i sør, øst og nord fastholdes på dagens grense mot utmark. Utviklingen i vest forsterkes av det store omfanget av handel og arbeidsplasser i området. Utfordringen er å utvikle området til en funksjonell bydel med gode interne strukturer som støtter opp om transporteffektivitetsprinsippet. Det ønskes ikke en sammenbygging mellom Remmenområdet og Berg/Isebakke. Disse arealene er konfliktfylte, og en utbygging vil redusere de landskapsmessige verdiene ved innkjørselen til Halden by. Ved en utvikling mot E6 har Halden en utfordring med å få på plass gode areal- og transportløsninger med sammenhengende gang- og sykkelveier og kollektivfelt. Et skifte mot E6 kan også bety en utfordring for jordvernet, samt å opprettholde den eksisterende bystrukturen i Halden by.

Boligetableringer og byutvikling i Halden skal gjøres gjennom fortetting og transformasjon. Halden har i dag gode muligheter for fortetting, men det er en utfordring å ta vare på den fine bystrukturen med sammenhengende verneverdig bebyggelse, byens estetikk og nære rekreasjonsområder. Kommunens muligheter begrenses av usikkerhet knyttet til trasé for framtidig dobbeltspor til Halden/riksgrensen. Dette båndlegger store og sentrale arealer. Det er derfor viktig med tidligst mulig avklaring av trasévalg.

Aremark jobber med å styrke områdesenteret, og legger til rette for boligutvikling på strekningen Fladebyåsen til Furulund.

Næringsarealer

Regionalt næringsområde Halden og Aremark: 4-Na Svingenskogen

Næringsutviklingen i Halden vil i stor grad skje i etablerte høyteknologiske miljøer i sentrum og på Remmen. I tillegg er det satt av et regionalt næringsområde ved E6 som binder sammen tollområdet, områdene ved fengselet, Svinesundparken og øvrige arealkrevende næringer i området. Det er også avsatt et avlastingsområde for handel med plasskrevende varer. Disse områdene må sikres et godt tjenestetilbud innenfor kort avstand.

I Aremark er det avsatt arealer til næringsutvikling i Fosby og Strømsfoss.

Forutsetninger for gjennomføringen av arealstrategien i Halden

Halden kommune skal gjennom førstkommende rullering av kommuneplanen avklare utviklingsretning og foreslå endringer i langsiktig grense for tettbebyggelse. Avlastningsområde for handel avgrenses med utgangspunkt i vedtatt regulering for området. Halden er i dialog med Jernbanedirektoratet vedrørende etablering av godsterminal i Berg. Arealbehovet bør få en avklaring gjennom kommuneplanens arealdel.

Det er behov for en oppgradering av Torpumveien slik at denne kan avlaste rv. 21 som innkjørselsvei mot boligområdene i Halden by. Det er også behov for utbedring av kryssløsninger på fv 104.

Regionale strategier for **Nedre Glomma**

- Vi utvikler bærekraftige og kompakte byer
- Vi skaper levende bysentre/områdesentre med gode bo- og arbeidsmiljøer
- Vi sikrer god og enkel tilgang til natur- og rekreasjonsområder
- Vi begrenser nedbygging av dyrket mark

- Vi legger til rette for et effektivt og miljøvennlig transportsystem
- Vi videreutvikler samarbeidet om areal og transport
- Vi lokaliserer nye virksomheter etter areal- og transportprinsippet

- Vi jobber sammen for flere arbeidsplasser
- Vi legger til rette for samlokalisering, klynger og ekspansjon av eksisterende næring
- Vi utnytter regionens ressurser for å skape arbeidsplasser
- Vi søker lokaliseringsløsninger for virksomheter som styrker regionen
- Vi legger til rette med arealer som imøtekommer næringslivets behov

- Vi utvikler og tar i bruk innovative løsninger

Utarbeidet av Nedre Glomma regionråd

Nedre Glomma-regionen består av kommunene Fredrikstad, Sarpsborg, Rakkestad og Hvaler, med til sammen om lag 148.000 innbyggere. Det er halvparten av fylkets befolkning. Nedre Glomma utgjør et felles bolig- og arbeidsmarked. Sammenvoksing av Sarpsborg og Fredrikstad til en båndby, har vært sett på som funksjonelt i arbeidet for en bedre areal- og transportutnyttelse. Samtidig er Nedre Glomma også en region med store landområder med lokale utfordringer. På Hvaler og i Rakkestad er problemstillingene forskjellige fra byområdene. Hvaler har liten befolkning, men stort tilflyttingspress, spesielt av seniorer og hyttefolk. Dette stiller store krav til å kunne gi et godt nok velferdstilbud. Veksten byr også på utfordringer med å bevare den sårbare naturen som tiltrekker besøkende, og er en viktig del av Østfolds kvaliteter. Rakkestad er en stor landbrukskommune, hvor kommunesenteret har en tydelig sentrumsfunksjon.

Nedre Glomma vil spille en viktig rolle for utviklingen av Østfold, både som tyngdepunkt for nyskaping og innovasjon, og som identitetsbærer. I Nedre Glomma er det inngått samarbeidsavtale for samordnet areal- og transportutvikling, og det jobbes med «Bypakke Nedre Glomma». Det er samarbeidsprosjekter for felles kollektivstrategi, hovedsykkelveier og felles parkeringsstrategi for de to byene. For å nå målet om nullvekst i personbiltrafikken, er det avgjørende at samarbeidet innenfor areal- og transport utvikles videre. Nedre Glomma kan inngå en byvekstavtale med staten hvis regionen forplikter seg til sterke nok virkemidler for å nå klimamålene. En byvekstavtale innebærer tilførsel av betydelig statlige midler til byutvikling og infrastruktur. I tillegg til arealøkonomisering og tiltak for å fremme kollektiv, gange og sykkel på bekostning av biltransport, bør regionen utarbeide en felles næringsstrategi, hvor funksjonsdeling og lokalisering etter ABC-prinsippet står sentralt.

Nedre Glomma skal i tråd med Osloregionens strategi, utvikle seg til et regionalt tyngdepunkt og motor for et større omland. Nedre

Glomma har god tilknytning til kommunikasjoner både på vei, jernbane og havn. Arbeidet med dobbeltspor på Østfoldbanens vestre linje og bygging av nye jernbanestasjoner i begge byene betyr stor omveltning og store muligheter for byutvikling rundt sterke knutepunkt. Det store infrastrukturløftet må benyttes til å utvikle regionen som et reelt avlastningsområde for Oslo med lokalisering av arbeidsplasser og boliger.

Rakkestad tilhørte i forrige fylkesplan region Indre Østfold. Kommunen har nå gjort et valg om å orientere seg i større grad mot Sarpsborg og Fredrikstad. Det henger sammen med at det er tettere integrering av bo- og arbeidsmarkedet i sør. Gode kommunikasjoner mellom Sarpsborg og Rakkestad vil være viktig for videre utvikling. Det samme gjelder for Hvalers tilknytning mot Fredrikstad. Begge kommuner har derfor stor interesse av det arbeidet som foregår med en mulig byvekstavtale, og begge kommuner har observatørstatus i «Bypakke Nedre Glomma».

Arealstrategi

Fredrikstad og Sarpsborg har et nedarvet og fragmentert utbyggingsmønster. Dette, sammen med etableringen av større kjøpesentre, sykehus og kontoretableringer utenfor bykjernene, har ført til stor bilavhengighet og utfordringer med å opprettholde levende og flerfunksjonelle sentrum. Biltrafikken har gjennom de siste tiårene økt kraftig. Resultatet er et trafikksystem som ikke er godt nok dimensjonert i rushtiden, og derfor er svært sårbart ved for eksempel ulykker. Dette er en utfordring i seg selv, men en særlig utfordring for kollektivtrafikken, som står i samme kø.

Hensikten med «Bypakke Nedre Glomma» er å utvikle en bærekraftig region hvor innbyggerne kan reise effektivt og miljøvennlig. Sammen med tiltak for å øke fremkommeligheten for kollektivtrafikken og sammenhengende sykkelveger, må det jobbes mer helhetlig på tvers av kommunegrensene med arealutvikling. Utfordringen er å stimulere til en utvikling hvor

virksomheter lokaliseres på rett sted (ABC-prinsippet) og hvor byer og tettsteder utvikles til gode, funksjonelle steder. Revitaliseringen av sentrum har begynt, og Fredrikstad ble i 2017 kåret til Norges mest attraktive by, blant annet på bakgrunn av utviklingen i sentrum. Vi kan også se en tendens til utflating av bilveksten de siste årene.

Rakkestad er en landbrukskommune med et tydelig områdesenter, hvor kommunen ønsker å jobbe med fortetting og høyere arealutnyttelse. Rakkestad har også en god del spredt boligbygging.

Bebyggelsen på Hvaler er omkranset av spesielt sårbare arealer, kulturmiljøer og naturressurser. Kommunen har et ansvar for å forvalte disse arealene for framtiden, samtidig med at presset for økt utbygging skal håndteres på en god måte. Hvaler og Rakkestad har mulighet for en høyere andel spredt boligbygging enn byene. Utviklingen i kommunene skal likevel i hovedsak skje i kommunesenteret. Utbygging av lokalsentrene skal skje såpass tett at lokalsenterets servicetilbud styrkes.

I følge SSBs prognoser vil regionen Nedre Glomma ha en befolkningsvekst på om lag 30.000 innbyggere fra 2017 til 2040. De fleste vil bosette seg i eksisterende tettsteder. For at målet om en flerkjernet utvikling av Osloregionen skal bli en realitet, må Nedre Glomma utvikles videre som en storby. Dette krever en strategisk satsing hvor befolkningsøkning, effektiv arealbruk og infrastruktur er sentrale virkemidler. Lykkes en slik utvikling blir Nedre Glomma en motor for utviklingen i Østfold, og kan bidra til å knytte Indre og Ytre Østfold sterkere sammen.

Transformasjon av gamle industriområder og satsning på knutepunktutvikling ved de nye jernbanestasjonene i Sarpsborg og Fredrikstad, kan bidra til en langt mer effektiv arealutnyttelse. Her har regionen et stort potensial. Dersom Nedre Glomma viderefører utviklingstrenden mot gradvis økt tetthet og

reduserer arealforbruket, kan behovet for nytt tettstedsareal reduseres. Nedre Glomma har i fylkesplanen en arealpott på 18,0 km² som kan vurderes til framtidig tettbebyggelse (tidsperspektiv 2009-2050).

Utviklingsretninger

I hovedtrekk videreføres utviklingen i bybåndet mellom Sarpsborg og Fredrikstad, med hovedvekt på vestsiden. En utvikling med fortetting og stor vekst i bybåndet mellom Sarpsborg og Fredrikstad er avhengig av den planlagte oppgradering av veisystemet, slik at økningen av transportarbeidet kan tas med busser i egne kollektivfelt /sambruksfelt. Ny bru over Glomma mellom Omberg og Moum er også et nødvendig tiltak for å bedre framkommeligheten. Brua vil kunne bidra til at Rolvsøyterminalen på Valle kan videreutvikles som regional godsterminal tilknyttet Borg havn/Øra.

Det er identifisert en rekke konfliktarealer innenfor den langsiktige grensen for tettbebyggelse i Sarpsborg og Fredrikstad. Transporteffektivitetsmodellen, som ligger til grunn for fylkesplanen, tilsier likevel at de mest sentrale områdene settes av til framtidige utbyggingsformål, men med rekkefølgebestemmelser knyttet til seg.

Fylkesplanprosessen har avdekket betydelige interessekonflikter for videre bruk av områdene ved Kalnesskogen i Sarpsborg kommune. Det er ikke gjort endringer av langsiktig grense i fylkesplankartet for området ved Kalnes. Langsiktig grense for Sarpsborg kommune skal fastsettes ved rullering av kommuneplanens arealdel. Dette skal foregå i tett dialog med statlige og regionale myndigheter.

Nedre Glomma har en stor befolkning. God tilgang på rekreasjonsarealer er viktige for innbyggernes helse. Den langsiktige tettstedsgrensen går i hovedsak mellom tettstedsbebyggelsen og marka.

Rakkestad kommune vil primært vokse rundt sentrum og etablerte boligområder for å støtte

oppunder og legge til rette for bedre kommunikasjon mot sentrumskjernen. Spesielt for myke trafikanter. Rakkestad ser det som viktig at utviklingsretningen støtter sentrumsutvikling og setrumsskolene slik at potensialet på disse kan utnyttes på en hensiktsmessig måte.

Hvaler har de siste 10 årene hatt sterk befolkningsøkning, og forventer fortsatt vekst. Utbygging skal i hovedsak skje som utvidelse av og fortetting av eksisterende sentre. Størst utbygging må skje i Skjærhalden som er områdesenter med en langsiktig grense. Utviklingsretningen er mot nordøst og vest. Spredt utbygging tilknyttet grendesentre skal håndteres gjennom kommuneplanen.

Næringsarealer

Tvillingbyene Sarpsborg og Fredrikstad er det bymessige tyngdepunktet i fylket. Nedre Glomma må derfor ligge i forkant av, og ha hovedfokus på, utviklingen av framtidens kunnskapsbaserte næringer. Dette er næringer med begrenset krav til arealer og som skal lokaliseres sentralt. Digitalisering, innovasjon

og smarte byer er noen nøkkelord. Produktivitetskommissjonen påpeker nettopp den egendynamikken som ligger i byer med gode urbane kvaliteter. Kunnskapsdeling og innovasjon har bedre vilkår i slike omgivelser.

Nedre Glomma har en stolt industrihistorie. Til tross for kraftig nedbygging de siste 30-40 årene, er det fortsatt betydelig industrivirksomhet i regionen og mange arealkrevende virksomheter. I fylkesplanen er det foreslått ett nytt regionalt næringsområde for Nedre Glomma på Tofteberg, 3-Na. Området ligger i Fredrikstad kommune med forholdsvis kort avstand til Sarpsborg sentrum. Tofteberg skal benyttes til plasskrevende virksomheter (C-næringer) til erstatning for deler av Moum næringsområde og Årum som lå inne som regionalt næringsområde i forrige fylkesplan. Årum og all dyrka mark på Moum tilbakeføres som LNF-område. Næringslivet etterspør i stadig sterkere grad stabile grunnforhold for sine bygg, og Tofteberg egner seg bedre enn områdene på Moum og Årum. Adkomst til Tofteberg må avklares, og utbedringer på Rv 111 må påregnes.

3-Nb Omberg/Valle fastholdes som regionalt næringsområde for næringer som transporterer gods på bane. En ny bru over Glomma mellom Omberg og Moum vil kunne bidra til større transporteffektivitet. Det vil gi en god kobling mellom Borg Havn og jernbane.

Regionale næringsområder i Nedre Glomma: **3-Na Tofteberg** – forutsetter avklaring av infrastruktur, jf. også forutsetninger gitt i fylkesplanens retningslinjer.

3-Nb Omberg/Valle – til næringsvirksomhet som transporterer gods på bane

3-Nc Rudskogen

Utover de regionale næringsområdene kan mindre arealkrevende virksomheter tilpasses innenfor den langsiktige tettstedsgrensen i etablerte næringsområder, eller gjennom transformasjon av tidligere industriområder. I Nedre Glomma er det avsatt arealer til næring i sjø.

Handelen skal styrkes i bysentra og i områdesentrene i Nedre Glomma. Handel i bydelssentrene skal sikre lokale behov. Avlastningsområ-

der for handel med plasskrevende varer er Tunejordet, Alvim øst og Dikeveien.

Fylkesplanen åpner for vurdering av Hasle i Sarpsborg som lokasjon for stort datasenter. Endelige avklaringer gjøres gjennom de formelle planprosessene i Sarpsborg kommune.

Forutsetninger for arealstrategien i Nedre Glomma

Nedre Glomma-regionen er sentralt plassert i forhold til hovedstadsområdet, utlandet og sjøforbindelser. Fredrikstad og Sarpsborgs utfordringer på samferdselsiden kan bare løses gjennom tilførsel av økte ressurser. Byutredningen fase I og forhandlinger om byvekstavtale (byutredning fase II) må ligge til grunn for videre arealutvikling i Sarpsborg og Fredrikstad. Etablering av en byvekstavtale vil også være viktig for Rakkestad og Hvaler kommuner.

Regionale strategier for Mosseregionen

Mosseregionen skal aktivt utnytte sin sentrale beliggenhet, gode kommunikasjon og nærhet til hovedstadsområdet, Sverige og Gardermoen.

- **«Mosseregionpakke»**

Det skal jobbes aktivt for gode transportløsninger internt i og inn/ut av regionen. I dette ligger gode transportløsninger for næringene knyttet til vei, jernbane, havn og flyplass. Regionen skal prioritere trafikk og miljøtiltak (kollektiv, sykkel, gange, innfartsparkering), som bygger opp under regionens bolig- og senterstruktur. Regionen vil jobbe aktivt for å få del i belønningsordninger som kan bygge opp under dette.

- **Næringsutvikling**

Mosseregionen vil jobbe for å opprettholde Mosseregionens Næringsutvikling AS, samt samarbeide om en strategisk næringsplan med funksjonsfordeling i tråd med ABC-prinsippet.

- **Boligutvikling**

Regionen er bevisst det felles boligmarkedet og vil samarbeide om en variert boligutbygging. Det legges vekt på utbygging i form av fortetting og transformasjon i by- og områdesentrene. Landkommunene skal kunne tilby boliger i et livsløpsperspektiv.

- **Vansjø**

Regionen vil jobbe sammen for å sikre Vansjø som drikkevannskilde samtidig som det legges til rette for at området kan utvikles som rekreasjonsområde. Vansjø kan være en mulig ressurs i forhold til næringsutvikling, og særlig med tanke på turisme. En slik utvikling må være bærekraftig.

- **Forvaltning av landbruks- og kulturlandskapsverdier**

Som motor for omdømmebygging, besøksnæring og landbruksrelatert næringsutvikling, skal regionen jobbe sammen om god forvaltning av landbruks- og kulturlandskap. Det skal bygges videre på positive aktiviteter som besøksgårder, lokale kvalitetsprodukter mm.

- **Regionale kultur- og idrettsanlegg**

Regionsenteret skal styrkes gjennom arbeidet med større felles kulturanlegg. Regionen skal støtte samarbeid på tvers av idrettsklubbene, og samarbeid om felles åpne større og/eller spesialiserte anlegg.

Utarbeidet av Regionråd for Mosseregionen

Foto: Tone E. Stenbek

Mosseregionen består av kommunene Moss, Våler, Rygge og Råde og har ca. 61.000 innbyggere. Det sammenhengende byområdet strekker seg fra Moss grense mot Vestby i nord og inn i Rygge. I sør grenser Råde til bykommunene Fredrikstad og Sarpsborg. Våler er den landlige innlandskommunen som strekker seg østover mot, og har mange fellestrekk med, Indre Østfold. Kommunene i Mosseregionen har hatt utstrakt samarbeid om tjenesteproduksjon. De har hatt felles markedsføring og profilering, og regionalt samarbeid om miljø- og samferdselsprosjekter og næringsutvikling. Rygge og Moss kommuner har vedtatt å slå seg sammen fra 1. januar 2020. I 2019 skal det foreligge en ny kommuneplan 2020-2031 med samfunnsdel og arealdel. Fylkesplanen har gitt sammenslåingskommunene frist til to år etter sammenslåingen med å avklare eventuelle justeringer i langsiktig grense for tettbebyggelse.

Sammen kan kommunene i Mosseregionen tilby et svært variert bomiljø fra landlige strøk til kystsamfunn og typiske byattraksjoner. Denne variasjonen er det viktig å ta vare på og videreutvikle gjennom regionalt samarbeid.

Moss sin beliggenhet nær Oslo og funksjon som et transportmessig senter og knutepunkt, gir regionen mange muligheter. Det gjør Mosseregionen attraktiv for høykompetent arbeidskraft og gir kulturvirksomheter og næringsliv et stort marked å henvende seg til. Høykompetent arbeidskraft som i dag pendler til Oslo, ses også på som et potensial for nyetableringer i Mosseregionen. Med dobbeltspor og knutepunktutvikling rundt nye Moss stasjon samt utvikling av Verket, vil denne utviklingen kunne skyte fart. Nærheten til Høgskolen i Østfold og NMBU på Ås er også et godt utgangspunkt for rekruttering til framtidens næringsliv.

Mosseregionen blir i stadig større grad integrert i det sentrale Osloområdet. Moss må fungere som motor for en selvstendig utvikling av regionen, og ha et fullverdig tilbud av arbeid, utdanning og opplevelser. På den måten kan Moss fylle rollen i Osloregionens strategi om en flerkjernet struktur rundt Oslofjorden. Det må ikke bli slik at tettstedene i Mosseregionen utvikler seg til «sovebyer» for Oslo.

Arealstrategi

Mosseregionen er preget av høy vekst og stort press på arealene. Mye av utviklingen foregår på eller sør for Raet, hvor landets beste jordressurser ligger. Det er etablert en klar senterstruktur for Mosseregionen, men utviklingen og presset på arealene langs E6 er betydelig og kan danne en ny «båndby» dersom ikke utviklingen styres nøye. For Moss by avhenger fremtidig arealstrategi av mulighetene for utvikling av knutepunkt og ny bydel ved ny togstasjon, avklaringer for Rv 19, ferjeleie og Moss havn.

På grunn av nærheten til Oslo forventes det at befolkningsveksten i Østfold blir prosentvis størst i Mosseregionen. Antall innbyggere forventes ifølge SSB å øke med om lag 15.000 i perioden 2017-2040. De fleste av disse vil bosette seg i eksisterende tettsteder. Med de store arealkonfliktene i regionen, stiller det kommunene overfor store utfordringer om å begrense arealbruken. Fylkesplanens arealstrategi slår fast at arealpottene fra forrige fylkesplan skal ligge fast. Det innebærer at Mosseregionen har 8,4 km² fremtidig tettstedsareal i tidsperspektivet 2009-2050.

Utviklingsretninger

Moss utgjør tyngdepunktet i regionen befolkningsmessig, men har begrensede arealer til rådighet for ny tettstedsutvikling. Bebyggelsen i Rygge og Råde er omgitt av verdifulle landbruks- og kulturminneområder med stort potensial for konflikter. Arealene inn mot og i Våler er mindre konfliktfylte. Ved at Våk og Kirkebygden kan ta imot en forholdsvis større

vekst, vil det avlaste presset på de verdifulle landbruksarealene rundt tettstedene langs E6. Samtidig vil det bidra til å styrke sentrumsfunksjonene i Våler. Øvrige områder i Våler er preget av spredt utbygging. Vålers karakter og utbyggingsmønster gjør at det aksepteres tilsvarende andel spredt utbygging som i Indre Østfold.

Områdesentrene Karlshus og Halmstad ligger langs E6 og har jernbanestasjon. Med nytt dobbeltspor gjennom Råde og ny jernbanestasjon, må det fokuseres på god knutepunktutvikling. Det må legges opp til høy grad av fortetting både for Karlshus og Halmstad. Den langsiktige grensen er trukket slik at tettstedene forsterkes som selvstendige sentre, og for at de ikke vokser sammen til en båndby. På den måten bevares det sammenhengende kulturlandskapet på begge sider av E6.

I Moss må en stor grad av boligveksten tas ved omforming og fortetting. Moss bys utvikling på Kambo tar utgangspunkt i beliggenheten ved jernbanestasjonen med lokaltogtilbud. Samtidig bør Kambo ses i sammenheng med utviklingen i tilgrensende områder i Vestby.

Den nye jernbanestasjon i Råde vil komme mellom dagens jernbanestasjon og Strømnesåsen. Det er en utfordring å knytte den nye stasjonen godt inn mot sentrum. Etter utbygging av Strømnesåsen skal Stensrødjordet kunne vurderes for utvikling i samsvar med transporteffektivitetsprinsippet. Denne utbyggingen forutsetter omleggingen av rv 110, og må vurderes i forhold til videre utvikling av sentrum.

Våk og Kirkebygden er definert som områdeentre i Våler, og skal ta brorparten av forventet befolkningsvekst. Vang og Saltnes beholdes som lokalsentre med vedlikeholdsutvikling.

Næringsarealer

Det er satt av flere regionale næringsarealer i Mossregionen:

1-Na Missingmyr

1-Nb Vest for Moss Lufthavn Rygge, til flyplassrelatert næring, herunder kunnskapsbasert næring.

1-Nc Vanem/Nore

1-Nd Klypen-Nike nord i Våler - forutsetter utbedret infrastruktur

De regionale næringsområdene har fortsatt god plass. Videre utvikling av 1-Nb vil avhenge av hvilken løsning som kommer på plass for Moss lufthavn Rygge. Den militære aktiviteten på Rygge flyplass er og vil fortsatt være av stor betydning for regionen, og må hensyntas i kommuneplanprosessen.

Det er avsatt avlastningsområde for handel med plasskrevende varer på Høyden/Varnaveien. Utviklingen i området går i retning av en bydelsutvikling. Den nye storkommunen vil måtte avklare forholdet mellom Moss sentrum, Høyden/Varnaveien og Mosseporten.

Fylkesplanen åpner for vurdering av stort datasentre innenfor området 1-Nd Klypen/Nike. Endelige avklaringer gjøres gjennom de formelle planprosessene i Våler kommune. Området avmerkes i fylkesplankartet som mulig framtidig lokalisering av stort datasenter.

Forutsetninger for gjennomføringen av arealstrategien i Mossregionen

Høy befolkningsvekst og stor pågang av nye næringsetableringer vil kreve en arealeffektiv utvikling. For å lykkes med dette er det helt avgjørende at det foretas betydelige investeringer i ny infrastruktur, samtidig som drift og vedlikehold av eksisterende infrastruktur blir godt ivaretatt. Det er inngått en femårig samarbeidsavtale om areal- og transportutvikling mellom Statens vegvesen, Bane Nor, Moss kommune, Rygge kommune og Østfold fylkeskommune. Det jobbes for å inngå avtale om «bypakke»/belønningsordning med staten for Nye Moss kommune. Samtidig er det fokus på å få mer gods over på bane. Oppfølging av innspillene til NTP 2018-2029 er av stor betydning. Hovedmålet er å utvikle Mossregionen som en bærekraftig, attraktiv og konkurransedyktig region basert på virkemidler innen areal- og transportpolitikken. Det operasjonelle målet for samarbeidet i Mossregionen er nullvekst i intern personbiltrafikk.

Viktige samarbeidsområder vil være:

- Planlegging og utbygging av jernbanen (InterCity og nye jernbanestasjoner)
- Oppfølging av KVVU for hovedveisystemet i Moss og Rygge (ny Rv 19 og bypakke)
- Knutepunktutvikling i stasjonsområdet
- Øke andelen kollektivreisende, syklende og gående
- Utarbeidelse av et regionalt boligbyggeprogram
- Utvikle felles parkeringspolitikk i byområdet

Foto: Østfold fylkeskommune

Del 4

Retningslinjer

for areal- og energibruk

Retningslinjene i fylkesplanen gjelder for planer etter plan- og bygningsloven og særlover som berører bruk og vern av arealer og naturressurser i fylket. Retningslinjene er et regionalt styringsredskap for en bærekraftig arealforvaltning og utvikling i tråd med målene i fylkesplanen.

Eksisterende kommuneplaner skal fortsatt gjelde. Ved rullering av kommuneplanene skal fylkesplanen gi føringer.

Føringene skal følges opp og utdypes/detaljeres i kommunale planer. Føringene skal ikke fravikes ved utstrakt dispensasjonspraksis.

1. Samordnet areal- og transportplanlegging

1.1 Krav om fortetting med kvalitet

- 1.1.1 Prinsippene om transporteffektivitet og tilstrekkelig hensyn til vern skal legges til grunn for kommunenes detaljering av arealbruk. Arealer nær kollektivknutepunkt skal prioriteres til nytt tettstedsareal. Infrastrukturløsninger og befolkningsutvikling skal ligge til grunn for kommunenes detaljering av arealbruk.
- 1.1.2 Som hovedregel skal utbygging skje innenfor de langsiktige grensene for framtidig tettbebyggelse. I tillegg kan en mindre andel utbygging skje i tilknytning til lokalsentre i omlandet. Spredt utbygging skal følge retningslinjer i punkt 1.13.
- 1.1.3 I planer og tiltak skal det synliggjøres hvordan tiltak bidrar til å redusere sosial ulikhet.
- 1.1.4 Det skal stilles krav om høy arealutnyttelse i form av fortetting og transformasjon innenfor tettbebyggelsen. Folkehelsen skal ivaretas.
- 1.1.5 Av trafiksikkerhetshensyn må adkomst til større tur- og rekreasjonsområder sikres via gang- og sykkelveisystemet.
- 1.1.6 Innenfor by- og tettstedsområdene og lokalsentra skal det i kommuneplaner og reguleringsplaner defineres detaljerte grenser for grønnstrukturen, herunder rekreasjonsområder. Det bør defineres akser for gående med utgangspunkt i en kommunal gåstrategi Dette gjøres med kunnskap om lokale forhold.
- 1.1.7 Kulturminner og kulturmiljø skal være en integrert del av kommunal og regional planlegging og forvaltning. Dokumentasjon og vurdering av kulturminner og kulturmiljø skal gjøres på et tidlig stadium, fortrinnsvis som grunnlag for kommuneplanene.
- 1.1.8 Alle Riksantikvarens NB!-områder (kulturmiljøer i byer og tettsteder med nasjonal interesse) bør legges inn som hensynssone i kommuneplaner.
- 1.1.9 Det skal stilles krav om gode, varierte og tilstrekkelige lekeområder og uteoppholdsarealer i boligområder.
- 1.1.10 Kommunene bør utarbeide en helhetlig plan for felles leke- og uteoppholdsarealer i bysentrum. En slik plan gir grunnlag for avtaler med utbyggere om å finansiere disse fellesområdene framfor at utbygger må sikre arealene på egen tomt.
- 1.1.11 Dyrka mark skal ikke tas i bruk til utbygging. Fortetting og transformasjon skal prioriteres. Unntatt er arealer som allerede er bundet i reguleringsplan.
- 1.1.12 Ved utbygging av nye områder skal arealene utnyttes effektivt og være bærekraftige i et klima/miljøperspektiv.
- 1.1.13 I byenes knutepunkter skal parkering legges til parkeringshus/-kjeller. Minimum 50 % av parkering i byene bør skje i parkeringshus/-kjeller. Det bør etableres fellesområder for parkering i sentrum, slik at parkering ikke må løses av den enkelte utbygger innenfor hvert enkelt prosjekt. Dette skal gi grunnlag for avtaler med utbyggere om å finansiere parkeringsplassene.
- 1.1.14 Oppfølging av retningslinjene for effektiv arealutnyttelse skal skje gjennom arealregnskap i kommuneplanen. Arealforbruket må dokumenteres og følges opp over tid.
- 1.1.15 I lokalsentra skal det legges vekt på nærhet til transportnett og effektive og trafiksikre transportløsninger for gange og sykkel, kollektiv- og annen transport.
- 1.1.16 Kommunene bør i kommuneplanen kartlegge områder for bevaring og restaurering av blå/grønn struktur.
- 1.1.17 I by- og stedsplanlegging bør det gjennomføres risikoanalyse av forhold som fremmer/hemmer kriminalitet.
- 1.1.18 Nye Moss og Indre Østfold kommuner skal gjøre ny avgrensning av langsiktig grense i den nye kommuneplanen. Avgrensningen skal skje innen to år etter etableringen av kommunene og

skal skje i tett samarbeid med fylkeskommunen og regional stat.

- 1.1.19 I Nye Moss og Indre Østfold kommuner bør dyrket- og dyrkbar mark som i dag ligger innenfor langsiktig tettstedsgrænse revurderes i første kommuneplanprosess, og bør ikke påbegynnes i mellomtiden.
- 1.1.20 Halden kommune skal gjøre ny vurdering av utviklingsretning, langsiktig grænse, regionalt næringsområde og rekkefølgebestemmelser i førstkommende rullering av sin kommuneplan, senest innen 2020. Avgrensningen skal skje i tett samarbeid med fylkeskommunen og regional stat.

1.2 Fortetting og transformasjon i eldre bolig- og næringsområder

- 1.2.1 Ved fortetting og transformasjon skal det redegjøres for de kvalitetsmessige vurderingene som gjøres av bebyggelsesstruktur, estetikk, kulturminner og -miljø, lekeplasser, grønnstruktur, biologisk mangfold og landskap. Det skal tas nødvendig hensyn til regionale og nasjonale interesser. Friområder, grønne lunger, elver/bekker/vann/dammer og sosial infrastruktur er viktige i byer og tettsteder, og fortetting må ikke gå ut over disse vesentlige trivselsfaktorene i byer og områdesentra.
- 1.2.2 Kommunene bør utarbeide egne retningslinjer for fortetting og transformasjon som er tilpasset kommunens veksttakt og funksjonsdeling mellom sentrene i regionen.
- 1.2.3 Tiltak som ligger i område med verneverdig kulturmiljø, må ta hensyn til bebyggelsesstruktur, volum, høyder, uttrykksform og materiale.
- 1.2.4 Kommunene bør oppheve utdaterte reguleringsplaner som vanskeliggjør fortetting og transformasjon, og styring etter ABC-prinsippet. Det bør samarbeides på tvers av forvaltningsnivåene og kommunegrensene for å få til dette i

fellesskap, der det er store regionale interesser.

1.3 Boligbebyggelse

- 1.3.1 Kommunene bør samarbeide om boligbyggeprogram som innarbeides i kommuneplanene.
- 1.3.2 For å få høy tetthet og variert boligtilbud i boligområdene, må større områder vurderes i sammenheng. Det anbefales å planlegge gjennom kommunedelplaner eller område-regulering.
- 1.3.3 Boligområdene skal ha lett tilgang til nærturområder. Tilgjengeligheten til turområdene bør sikres med gang- og sykkelveier eller turstier.

1.4 Estetikk i byggeområdene

- 1.4.1 Estetikk skal følges opp gjennom kommunenes planlegging, enkeltsaksbehandling og i veiledningen av private utbyggere.
- 1.4.2 «Estetikkveileder for Østfold» bør legges til grunn for god estetisk utforming ved utbygging og utvikling i landskapet.
- 1.4.3 Hensynet til topografi og landskap skal vektlegges ved lokalisering.

1.5 Senterstruktur og lokalsamfunn

- 1.5.1 All utvikling i byer og tettsteder definert i senterstrukturen, skal skje etter prinsippet «innenfra og ut». Det vil si at sentrum utvikles kontinuerlig og prioriteres framfor utbygging i randsonen. Utenfor tettbygde strøk skal kun den utbygging som er nødvendig for å opprettholde levende bygder, tillates.
- 1.5.2 Senterstruktur:
By- og regionsenter: Minimum 5000 innbyggere.
Områdesenter: Minimum 1000 innbyggere.
Lokalsenter (i omlandet): Minimum 200 innbyggere. *Bør ha følgende funksjoner:* Barnehage og barneskole, lekeområde, forsamlingslokale, idrettsplass, kollektivtilbud.

By-/regionsenter	Områdesenter	Lokalsenter
Fredrikstad, Sarpsborg	Skjærhalden, Rakkestad	Degernes, Engelsviken, Manstad, Slevik, Skjærviken, Torsnes, Nylende, Lunde, Skjeberg st. by, Varteig, Ullerøy, Jelsnes, Hauge, Utgårdskilen, Ødegård, Rød
Askim, Mysen	Ørje, Spydeberg, Knapstad, Skjønhaug, Meieribyen, Tomter, Rømskog	Båstad, Slitu, Ringvoll, Trømborg, Havnås, Hærland/Lundeby, Eidsberg/Kirkeferdingen
Moss	Halmstad, Karlshus, Kirkebygden, Kambo, Våk	Vang, Larkollen, Saltnes, Missingmyr, Svinndal
Halden	Berg/Isebakke, Fosby	Sponvika, Prestebakke, Aspedammen, Leiren

- Kommunen kan definere eventuelle grænse-, bydelsentere og kollektivknutepunkt i kommuneplanene.
- 1.5.3 Sentrene må gis entydig avgrensning i kommuneplanens arealdel eller i reguleringsplan.
- 1.5.4 Andel utbygging i lokalsentrene skal være lavere enn i by-/områdesentre. Utbygging må tilpasses stedets størrelse. Barneskolen bør utgjøre et naturlig tyngdepunkt.
- 1.6 Rekkefølgebestemmelse for framtidig tettbebyggelse**
 I plankartene er det fastlagt langsiktige grenser mellom by-/regionsenter og områdesenter og omlandet. Se forklaring i «kartvedlegg».
- 1.6.1 De områder som omfattes av rekkefølgebestemmelsen, er vist på plankartet med arealformål «framtidig tettbebyggelse». Kommunenes handlingsrom innenfor disse områdene er begrenset av arealpotten i punkt 1.6.2
- 1.6.2 For kommunenes detaljering av arealbruken gjelder følgende justerte arealpott for 2009-2050:
- o Nedre Glomma: 18,0 km²
 - o Mosseregionen: 8,4 km²
 - o Indre Østfold: 7,9 km² gitt 15 000 nye innbyggere og 11,3 km² gitt 20 000 nye innbyggere
 - o Halden/Aremark: 4,0 km²
- Rakkestad kommune ble i 2017 flyttet fra Indre Østfold til region Nedre Glomma, og Aremark kommune er flyttet fra Indre Østfold til region Halden/Aremark.
- 1.6.3 I kommuneplanprosessene skal kommunene prioritere en rekkefølge på de framtidige arealene for kommuneplanperiodene fram mot 2050. Ved beregning av nytt tettstedsareal må de allerede vedtatte framtidige utbyggingsformålene i kommuneplanene inngå i det totale arealet.
- 1.6.4 SSBs definisjon av tettstedsareal legges til grunn, dvs. at tettstedet omfatter flere typer arealbruk, både utbyggingsformål, veiareal, parkering, jernbane og grønnstruktur innenfor tettstedet.
- 1.6.5 Arealer innenfor den framtidige tettbebyggelse ikke skal tas i bruk til utbyggingsformål, bør sikres gjennom kommuneplanene som LNF-områder og båndleggingsområder.

1.7 Funksjonell lokalisering

- 1.7.1 Kommunene bør drøfte felles kommuneplantemaer med nabo-kommunene.
- 1.7.2 Arbeidsplasser lokaliseres ut fra tilgjengelighet, besøksfrekvens og forhold til eksisterende bebyggelse og arealbruk i henhold til ABC-prinsippet.
- 1.7.3 By- og områdesentra skal være fler-funksjonelle, og skal inneholde både boliger, næring, service og kultur.
- 1.7.4 Utvikling i bydelssentre og knutepunkter utenfor bysentrum skal ikke konkurrere med sentrum. Bydelssentre og knutepunkter utenfor bysentrum bør ha kvaliteter tilsvarende områdesentra/lokalsentre. Knutepunkter utenom bysentrum skal også utvikles og være attraktive og effektive for de som bruker stedene.
- 1.7.5 I lokalsentre bør innbyggernes daglige behov tilfredsstilles så nær boligen som mulig og innen gang- og sykkelavstand.
- 1.7.6 Virksomheter for godstransport, skal som hovedregel lokaliseres til regionale næringsområder med tilknytning til

jernbane eller havn, eller ved hovedvegnett med tilstrekkelig kapasitet.

1.8 Næringsområder

- 1.8.1 Utbygging i eksisterende næringsområder med god tilknytning til transportnett, prioriteres før nye område tas i bruk.
- 1.8.2 Det er angitt spesielt utpekte regionale næringsområder på plankartet. Disse skal brukes til arealkrevende næring (C-lokalisering iht ABC-prinsippet):
- 1-Na Missingmyr
 - 1-Nb Vest for Moss Lufthavn Rygge, til flyplassrelatert næring, herunder kunnskapsbasert næring.
 - 1-Nc Vanem/Nore
 - 1-Nd Klypen-Nike nord i Våler – forutsetter utbedret infrastruktur
 - 2-Na Løvestad/Knapstad
 - 2-Nb Hoen/Sekkelsten
 - 2-Nc Slitu/Brennemoen
 - 2-Nd Sletta industriområde
 - 2-Ne Holtskogen
 - 3-Na Tofteberg – forutsetter avklaring av infrastruktur

- 3-Nb Omberg/Valle, til næringsvirksomhet som transporterer gods på bane
- 3-Nc Rudskogen
- 4-Na Svingenskogen

1.8.3 De regionale næringsområdene avgrenses og funksjonsinndeles gjennom felles næringsstrategi og detaljeres gjennom kommunale planer. Jordvern skal vektlegges i detaljeringen.

1.8.4 For Tofteberg gjelder:
Ut over innveksling av næringsområdet på Årum (N506) og de deler av Moum (N504) som er dyrket mark, skal resten av utvekslingen skje som del av kommuneplanarbeidet. I kommuneplanen skal avgrensningen av utbyggingsområdet (fylkesplanens tettstedsareal) innenfor den langsiktige grensen på Tofteberg fastsettes. Dette under forutsetning av at avgrensningen av Tofteberg tar hensyn til fjernvirkninger og andre relevante hensyn.

Utviklingen av det nye regionale næringsområdet på Tofteberg styres arealeffektivt over tid, gjennom f.eks. rekkefølgebestemmelser. Adkomst til Tofteberg skal skje på en måte som beslaglegger minst mulig dyrka mark.

1.8.5 Kommunene bør samarbeide regionalt om å utarbeide felles næringsplaner. Planene bør ligge til grunn for samarbeid på tvers av forvaltningsnivå og kommunegrenser om regionale planreserver o.a. prosjekter, der det er særlig viktig å sikre attraktive næringsarealer.

1.8.6 Områder for store datasentre avmerket i fylkesplankartet, skal detaljeres i kommunale planer. I Sarpsborg er arealet forbeholdt dette formålet. I Våler inngår «område for store datasentre» som del av det regionale næringsområdet 1-Nd.

1.9 Kollektivtilbud

- 1.9.1 I kommuneplanens arealdel må knutepunkt og arealbruk knyttet til disse drøftes. Ved lokalisering av boliger, arbeidsplasser og service skal det legges avgjørende vekt på et godt kollektivtilbud.
- 1.9.2 Det skal sikres trygg og effektiv overgang mellom ulike transportmidler.
- 1.9.3 Veieier skal sikre framføringshastigheten i kollektivtrafikkens stamnett ved egne traséer (bussgater, kollektivfelt/sambruksfelt og lignende), aktive prioriteringstiltak (trafikkstyring) og lignende.
- 1.9.4 Tiltak på kollektivtrafikkens stamnett skal ikke redusere framføringshastigheten for kollektivtrafikk.

1.10 Gang- og sykkelveier

- 1.10.1 Av trafiksikkerhetshensyn skal alle boligområder i lokalsentre ha gang- og sykkelvei til barneskole og nærturområder.
- 1.10.2 I utviklingen av sammenhengende nettverk for sykkel og gange, prioriteres først strekninger i og mot sentrum, så strekninger med størst potensial for bruk.
- 1.10.3 I trafikkerte sentrumsområder skal det etableres separate anlegg for sykkel. Løsninger utenfor tettbygd strøk vil primært være gang- og sykkelveg. Det bør vurderes separate sykkelanlegg til områder utenfor sentrum hvor det er stort potensial for bruk.
- 1.10.4 Det skal etableres tilstrekkelig og god sykkelparkering i by- og områdesentra.
- 1.10.5 I områder utenom bysentra bør veier utvides med svært brede skuldre, eller andre løsninger med forenklede sykkelveier, for å styrke sykkelvegnettet i hele fylket.

1.11 Veinettet

- 1.11.1 Avvikling av trafikk i by- og tettstedsområdene skal primært løses gjennom godt vedlikehold og effektivisering av eksisterende vei- og gatenett, forbe-

- dring av kollektivtilbudet og gang- og sykkelvegnettet.
- 1.11.2 For at kollektivtilbudet i tillegg til areal- og parkeringspolitikken skal kunne bidra til å nå nullvekstmålet, er det nødvendig med betydelige investeringer i veinettet i de største byene. Prioriteringene avklares i felleskap mellom nasjonale, regionale og kommunale myndigheter i bypakker og andre avtaler.

1.12 Virkemidler for å redusere biltrafikk

- 1.12.1 Det skal utvikles et parkeringstilbud i bysentrum som bygger opp under byliv og reduserer biltrafikken. Besøksparke- ring i by-/tettstedsområder skal priorite- res foran arbeidsrelatert parkering.
- 1.12.2 Gjennom kommuneplanen skal kommunene etablere restriktive parke- ringsnormer i byene, herunder vurdere:
- Maksimumsnormer for parkering i bysentra.
- Boligsoneparkering
- Avgrensning av sentrumskjernen med avgiftsparkering
- Lokalisering og avklaring av forhold mellom langtidsparkering i utkanten av sentrumsområdet og innfartsparkering
- 1.12.3 Kommunene bør vurdere alternativ bruk av parkeringsplasser til byutviklingsfor- mål
- 1.12.4 Kommunene skal vurdere lokalisering av pendlerparkeringsplasser
- 1.12.5 For byene i Nedre Glomma skal det innføres avgiftsbetaling på kommunale og fylkeskommunale arbeidsplasser i sentrum.
- 1.12.6 Det bør utarbeides mobilitetsstrategi for offentlig virksomhet. Fylkeskommunen og kommunene bør ta initiativ overfor private virksomheter for å gjennomføre mobilitetsplanlegging.
- 1.12.7 Parkeringspolitikk bør drøftes over kommunegrenser.
- 1.12.8 Der bompenger er aktuelt, bør differen- sierte avgifter vurderes.

- 1.12.9 Framkommelighet for kollektivtrafikk, sykkel og gange skal prioriteres i byene. Dette kan gjøres gjennom helhetlige fysiske tiltak.
- 1.12.10 Trafikkregulering, teknologi for trafikkstyring og helhetlige gatebruks- planer bør nyttes som bilbegrensende virkemidler.

1.13 Spredt utbygging

- 1.13.1 Som spredt utbygging regnes utbygging utenfor fylkesplanens senter- struktur, definert i punkt 1.5.2.
- 1.13.2 Spredt utbygging skal skje i tilknytning til grender definert i kommuneplanens arealdel.
- 1.13.3 Spredt utbygging bør skje i tilknytning til eksisterende bebyggelse med til- gang til skoleskys og annen aktuell infrastruktur.
- 1.13.4 Spredt utbygging skal ikke skje på dyrka mark.
- 1.13.5 Spredt utbygging skal ikke skje nærmere enn 3 km fra tettstedsgrensen til nærmeste by.
- 1.13.6 Spredt utbygging skal ikke skje innenfor virkeområdet for rikspolitiske retnings- linjer for Oslofjordområdet (RPR-O).
- 1.13.7 Spredt utbygging kan bare skje under forutsetning av at den ikke kommer i konflikt med trafiksikkerhetshensyn, regionale friluftsinnteresser, miljøvernin- teresser, verdifulle kulturminner eller kulturmiljøer og -landskap.
- 1.13.8 Ved lokalisering av spredt boligbyg- gelse skal det legges avgjørende vekt på trygg skolevei.
- 1.13.9 Følgende rammer gjelder for omfanget av spredt boligbygging. Det er gjort en differensiering som tar utgangspunkt i at fylket har en variert bebyggelses- struktur.

Maks 1,5 % av boligbyggingen: Fredrikstad, Sarpsborg, Moss, Rygge og Råde kommuner
Maks 5 %: Halden kommune
Maks 30 %: Marker kommune

Ingen omfangsbegrensninger: Rømskog og Aremark kommuner

Maks 10 %: øvrige kommuner

- 1.13.10 Hvaler kommune ligger i sin helhet innenfor RPR-O og unntas derfor fra forbudet mot spredt utbygging innen- for RPR-O. Øvrige retningslinjer, samt Kystsonenplanen, gjelder.

Kommunene kan gjennom kommune- planene legge til rette for høyere utbygging enn angitt i prosentsatsen for en begrenset tidsperiode, for å imøtekomme ev. behov for å styrke/ utvikle grender i kommunen. Totalen i en kommuneplanperiode skal likevel ikke overstige den prosentvise rammen.

1.14 Retningslinjer for spredt næringslokalisering

- 1.14.1 Spredt næringsbebyggelse bør unngås med mindre det er i tråd med den statlige veilederen «Garden som res- surs».
- 1.14.2 Kommunene bør tilrettelegge nærings- arealer tilknyttet senterstrukturen for lokale næringsetablerere.
- 1.14.3 Etablering av konsesjonspliktige vindkraftverk skal skje i henhold til Regional plan for vindkraft i Østfold.
- 1.14.4 Vindkraftverk som ikke er konsesjons- pliktige, bør behandles gjennom kommuneplanene.
- 1.14.5 Der hvor det tillates stedbundne virksomheter ut over landbruk, må det tas hensyn til omgivelsene.

2. Retningslinjer for masseforvaltning

2.1 Drift av masseuttak og lokalisering og drift av masseuttak/deponi skal optimaliseres i henhold til transport, økonomi, natur- mangfold, gjenbruk, og avveies mot effekter på nærmiljø, kulturminner, kulturmiljø, landskap og natur og naturressurser.

2.2 Gjenbruk og gjenvinning av overskudds- masser skal alltid søkes benyttet til samfunns-

nyttige formål. Samfunnsmessige formål i denne sammenheng er f.eks. støyskjerming, terrengarrondering, ny betong, fundamente- ring av veier og plasser, tekniske anlegg, vekstjord, nødvendig terrengbearbeiding og planering av utbyggingsområder.

2.3 Lokalisering

- 2.3.1 Deponering av masser skal fortrinnsvis- lokaliseres til mottak som (samlet) kan håndtere masser av alle kvaliteter i tråd med lovverket, og hvor det gis mulighet for fraksjonering og gjenbruk av over- skuddsmasser.
- 2.3.2 Deponering på dyrket mark skal unngås. Unntak kan gjøres for varig deponering av masser som egner seg som dyrkingsmedium, og som ikke forringer arealets produksjonsevne.
- 2.3.3 Mellomlagre/midlertidige deponier bør samles i nærings-/industriområder som ligger nær eller i byer og tettsteder.
- 2.3.4 Dispensasjon bør ikke brukes hverken for permanente eller midlertidige deponier. Lokalisering av deponier bør som hovedregel alltid skje som del av plan etter plan- og bygningsloven.

2.4 Planlegging

- 2.4.1 Håndtering og transport av rene masser bør avklares gjennom den regulerings- planen som bidrar til masseoverskud- det. Alternativt skal plan for masse- håndtering og transport av rene masser fremmes som del av plansaken. Masse- nes renhet skal dokumenteres av tiltaks- haver i plandokumentene.
- 2.4.2 Det må gjennomføres nødvendig grunnundersøkelser før deponier kan tas i bruk.
- 2.4.3 Før større vei- og jernbaneprosjekter igangsettes skal behov for masseuttak og massedeponier være avklart.
- 2.4.4 Kommunene skal vurdere masseforvalt- ning i kommuneplanenes samfunnsdel og arealdel. Vurderingen må drøftes interkommunalt.
- 2.4.5 Dumping av masser i sjø skal først kunne

skje etter god dokumentasjon og tilstrekkelig faglige vurderinger. Avsetning av muddermasser på land bør vurderes. Kommuner kan, i sine arealplaner, avsette områder til dumping i sjø.

3. Vernehensyn

3.1 Arealbruk i omlandet utenfor by- og tettstedsområdene

- 3.1.1 Verdifulle landbruks-, natur-, friluft-, landskaps- og kulturminneområder skal bevares mest mulig sammenhengende. Biologisk mangfold skal vektlegges i de kommunale planene.
- 3.1.2 Ved større tiltak hvor dyrket mark tas ut av produksjon, skal det redegjøres for muligheten for nydyrking eller flytting av jord til erstatning for tapt produktiv jord.

3.2 Bynære turområder

- 3.2.1 De by- og tettstedsnære turområdene skal sikres i et langsiktig perspektiv ved at de så langt som mulig gis status gjennom kommuneplan.

3.3 Kulturminner og kulturmiljø

- 3.3.1 Kulturminner og kulturmiljø skal være en integrert del av kommunal og regional planlegging og forvaltning. Alle Riksantikvarens KULA-områder (Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse) bør legges inn som hensynsøner i kommuneplanen.

3.4 Fritidsboliger

- 3.4.1 Bygging av nye fritidsboliger skal bare skje i regulerte områder. Områdene, herunder fortetting, må være avklart gjennom kommuneplanen.
- 3.4.2 Ny fritidsbebyggelse kan ikke oppføres i strandsonen (jfr. RPR-O) eller i 100-metersbeltet langs vassdrag, med de unntak som følger av retningslinjene for kystområdene og vassdragsnære arealer, eller i kommuneplan.

4. Kystsoner og vassdragsnære områder

4.1 Forvaltningen av Østfoldkysten skal ivareta natur-, kulturminne-, landskaps- og rekreasjonsverdier som en ressurs av nasjonal betydning. Disse verdiene skal ivaretas for befolkningen, i dag og i fremtiden.

4.2 Retningslinjer for planlegging og forvaltning i Regional kystsonerplan for Østfold gjelder.

4.3 Allmenhetens tilgang til kyst og vassdrag skal prioriteres.

4.4 I planer og tiltak skal det synliggjøres hvordan de bidrar til å nå målet om å utvikle flere og varige næringer med basis i vann/kystområder, innenfor rammen av en bærekraftig forvaltning.

4.5 Næringer i sjø må vurderes i forhold til en gitt sjekklister for verdier og hensyn. Tiltak som ikke er konsesjonspliktige må reguleres og vurderes mot «Forskrift om konsekvensutredninger».

4.6 Planer og tiltak skal avklares mot maritime kulturminner.

5. Energibruk

5.1 Kommunene bør i sine kommunale planer stille krav til alle utbyggingsprosjekter om å legge til rette for varmesystemer som kan bruke flere typer energieffektive energikilder. En moderne bolig bør ha tilgang på minimum to ulike oppvarmingskilder.

5.2 Det bør i så liten grad som mulig brukes fossile energikilder i bygg- og anleggsvirksomhet. Kommunene bør i sine planer stille krav til utbygger om at anleggsplassen kobles til strømnnett og evt. fjernvarmenett før byggestart, og at ytterligere varmebehov dekkes med fossilfrie energikilder. Anleggsvirksomhet bør tilrettelegges for og fortrinnsvis foregå med fossilfrie kjøretøy og maskiner.

5.3 Ved etablering og utvidelse av virksomhet som produserer større mengder energi eller

overskuddsvarme (herunder forbrenningsanlegg for avfall, vannkraftanlegg og kraftkrevende industri), skal det alltid forsøkes å oppnå en høyest mulig energigjenvinningsgrad. Det bør utarbeides en energiplan, slik at eventuell overskuddsvarme kan nyttes til oppvarming, eller på annen måte gi en lik samfunnsnytte.

5.4 I regulerings- og bebyggelsesplaner som omfatter nye byggeprosjekter, bør det alltid utredes hvordan det kan legges til rette for bruk av eksisterende overskuddsvarme og satsing på fornybare energiformer. (For eksempel retning på takflater for tilrettelegging for solenergi.)

5.5 Kommunen bør i sine planer kreve at det ved utbygging legges til rette for ladeinfrastruktur for ladbare kjøretøy til alle boenheter. For handels- og næringsområder bør det tilrettelegges for lading på minst 6 % av parkeringsplassene. Ved havner, flyplasser etc., bør framtidig ladebehov for kjøretøy, fartøy og maskiner sikres.

6. Beredskap og samfunnsikkerhet

6.1 Risiko knyttet til klimaendringer, ulykker og menneskeskapt ødeleggelse må spesielt vurderes i planleggingen. Planleggingen må

være tverrfaglig og samordnet for å sikre robuste løsninger for kritisk infrastruktur.

6.2 Arealplaner må inneholde tiltak for å redusere risiko og uheldige konsekvenser. Tiltakene må om nødvendig følges opp i kommunale budsjetter og/eller utbyggingsavtaler. Restrisiko må kunne håndteres gjennom beredskapsplaner.

6.3 Ved vedtak av nye byggeområder i kommuneplan eller reguleringsplan i kystområder som forventes utsatt for havnivåstigning eller stormflo innen år 2100 (jfr. prognoser fra DSB), skal det vedtas planbestemmelser som sikrer at byggetiltaket opprettholder funksjonaliteten uavhengig av forventet havnivåstigning eller stormflo. Kommunene bør vurdere byggegrens langs flombekker og mot nærhet til knekkpunkt mot ravineskråninger. Flomberedskap og forebygging skal inngå i planlegging av byer/tettsteder og infrastruktur.

6.4 Før kommunen vedtar nye byggeområder i kommuneplan eller reguleringsplan, bør det for områder med marine avsetninger dokumenteres geotekniske vurderinger som bekrefter trygg byggegrunn for ønsket byggeformål.

Foto: Espen Nedland Hansen

Del 5

Planbestemmelser

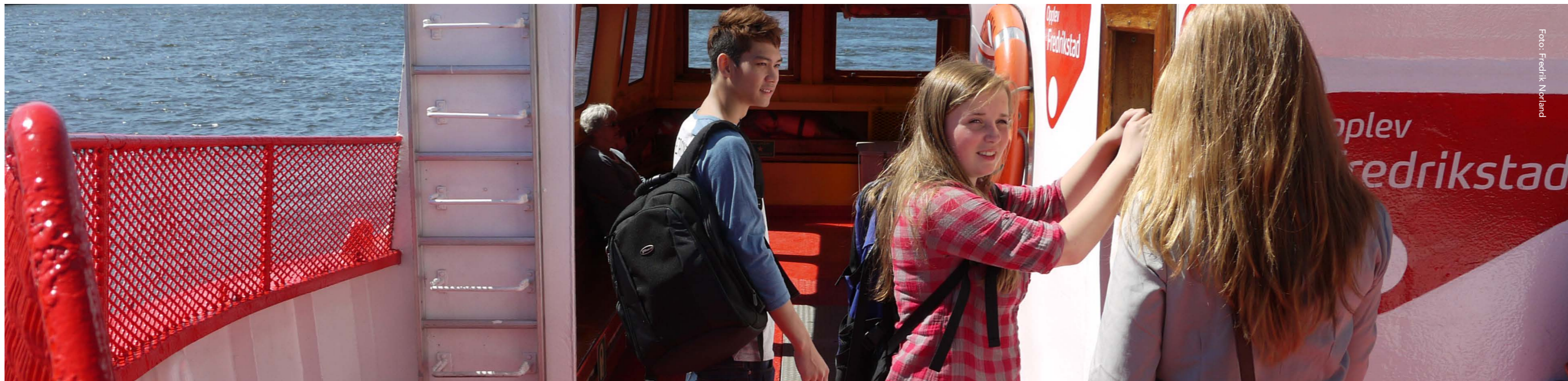

Foto: Fredrik Nordland

Med hjemmel i § 8-5 i plan- og bygningsloven gjelder disse bestemmelsene i 10 år fra vedtaksdato, eller inntil godkjent arealplan som ivaretar de hensyn som bestemmelsen fastsetter i formålet, trer i kraft.

Formålet med bestemmelsene er å styrke eksisterende by- og tettstedssentre, bidra til effektiv arealbruk og legge til rette for miljø- og helsefremmende transportvalg. Bestemmelsene skal derfor sikre at nye handelsvirksomheter og arbeidsplass- og/eller besøksintensive virksomheter av regional betydning, lokaliseres innenfor eller i tilknytning til eksisterende by- og tettstedssentre, og med god kollektivdekning og tilgjengelighet med sykkel og gange.

Regional planbestemmelse gjelder foran gjeldende kommunale og regionale planer. Fravik fra planbestemmelsen må samtykkebehandles av fylkeskommunen etter egen mal.

1. Regional planbestemmelse for lokalisering av handel

Formålet med bestemmelsen er å legge til rette for en sterkere regional samordning av politikken for etablering og utvidelse av større kjøpesentre og handelsområder. Hensikten er å styrke eksisterende by- og tettstedssentre og

bidra til effektiv arealbruk og miljøvennlige transportvalg, dvs. unngå en utvikling som fører til byspredning, bilavhengighet og dårligere tilgjengelighet for dem som ikke disponerer bil. Det langsiktige målet er å oppnå en mer bærekraftig og robust by- og tettstedsutvikling og begrense klimagassutslippene.

- Handelskonsepter eller handelsområder som skal dekke mer enn et lokalt behov, etableres i sentrum av byer og tettsteder slik de er definert i fylkesplanens senterstruktur, og avgrenses i kommuneplanene. Utenfor senterstrukturen kan det tilrettelegges for handel som dekker det lokale behovet.
- Det tillates ikke etablering av handel i et belte på 500 meter på hver side av E6 og E18 (målt fra senterlinje vei). Unntatt er sentere i henhold til senterstrukturen og avlastningsområder for handel med plasskrevende varer.
- Det stilles krav om at det fastsettes maksimum antall parkeringsplasser ved utvidelse og nybygg i avlastningsområdene for handel.
- Avlastningsområder for handel er avgrenset på plankartet og merket med «A». Disse områdene skal benyttes til handel med plasskrevende varer. Dette omfatter trelast/byggevarer, gartneri/hagesentre, biler/motorkjøretøy, hvitevarer og møbler. Store forretninger/varehus, som i hovedsak selger

varer som ikke er plasskrevende, såkalte «big-box-konsepter», kan ikke lokaliseres i avlastningsområder for handel. Det er følgende avlastningsområder:

Nedre Glomma: Tunejordet, Alvim øst og Dikeveien
Mosseregionen: Høyden/Varnaveien
Halden: Svingenskogen
Indre Østfold: Slitu/Brennemoen og Sekkelsten

- Avlastningsområder for handel skal avgrenses og detaljeres i kommuneplanen innenfor det avgrensede området i fylkesplankartet. For Sekkelsten gjøres avgrensningen senest som del av første kommuneplan for Indre Østfold kommune.
- Områder og bygninger for handelsvirksomhet skal ta hensyn til gående og syklende, og utformes på en estetisk tiltalende måte i samsvar med fylkeskommunens veileder for estetikk. De skal i minst mulig grad eksponeres mot hovedveinettet

2. Regional planbestemmelse for lokalisering av arbeids- og/eller besøksintensive virksomheter

Formålet med bestemmelsen er å legge til rette for en sterkere regional samordning av politikken for lokalisering av offentlige arbeidsplasser og/eller besøksintensive virksomheter etter ABC-prinsippet. Hensikten er å styrke

eksisterende by- og tettstedssentre og bidra til effektiv arealbruk og miljøvennlige transportvalg, dvs. unngå en utvikling som fører til byspredning, bilavhengighet og dårligere tilgjengelighet for dem som ikke disponerer bil. Det langsiktige målet er å sikre tilstrekkelig og ønsket næringsaktivitet (A-virksomheter) i byer og knutepunkt, og samtidig egnet lokalisering av arealkrevende virksomheter som det ikke er ønskelig eller realistisk å lokalisere i sentrum.

Gjennom dette skal det oppnås en mer bærekraftig og robust by- og tettstedsutvikling, samtidig som klimagassutslippene begrenses.

Nylokalisering av offentlige arbeidsplasser og/eller besøksintensive virksomheter skal legges til sentrum i byer og tettsteder, herunder:

- o Statlige og fylkeskommunale virksomheter.
- o Kommunale virksomheter med et kommunalt eller interkommunalt nedslagsfelt, f.eks. sentraladministrasjon, NAV, idretts- og kulturanlegg.

Planbestemmelsen skal ikke hindre stedbundet plassering av lokale forsamlingshus, idrettsbaner, idrettshaller m.m. Hensikten er at bygg og anlegg som har en fellesfunksjon for hele kommunen, skal legges til sentrum.

Kartvedlegg

1. Fylkesplankartet

Kartet viser fylkesplanens arealstrategi på et overordnet, prinsipielt nivå med senterstruktur og de ytre langsiktige grensene. Hovedtrekkene i de regionale jordbruksbeltene, grøntstruktur og vassdrag er grovt skissert.

2. Temakartene

Temakartene for natur- og friluftsområder, kulturlandskap, kulturmiljøer og jordressurser ble utarbeidet som del av fagrappporten «Data-grunnlag for Fylkesplanens arealstrategi», av Østfold fylkeskommune og Fylkesmannen i Østfold, juli 2007. Kartene er nå justert og kartet natur- og friluftsområder er delt i to temakart. Temakartene dekker følgende tema:

- regionalt verdifulle friluftsområder
- naturvernområder
- regionalt verdifulle kulturmiljøer
- regionalt verdifulle kulturlandskap
- jordressurser

Temakartene er faglige underlagsdokumenter som illustrerer hvor det er regionale og nasjonale interesser og verdier innenfor ulike tema. Temakartene benyttes som faglig underlag i all saksbehandling som omhandler arealer og arealbruk, og som støttedokumenter til begrunnelser for innsigelser.

Temakartene må ikke oppfattes som uttømmende. De er ment som illustrasjoner av faglig begrunnede, men grovt skisserte, områder med stor regional verdi. Det vil alltid være åpent for diskusjon om flere enkeltområder burde vært med eller tas ut. Hensikten er å skissere de mønstrene som viser hvor arealkonfliktene er mest åpenbare, for slik å skape et bedre beslutningsgrunnlag for fylkesplanens arealstrategi.

3. Bruksanvisning og forståelse av kartdelen i fylkesplanens arealstrategi:

1. Det er trukket en langsiktig grense mellom by- og områdesentre og omlandet. Hovedtyngden av veksten frem til 2050 skal skje innenfor denne grensen. De oransje arealene gjengir eksisterende tettbebyggelse og ved-

tatte kommuneplaner (herunder fremtidige utbyggingsområder i kommuneplanene). De skraverte områdene viser de lokale valgmulighetene for arealer til framtidig tettbebyggelse.

2. Andelen av arealene innenfor den langsiktige grensen som kan benyttes til framtidig tettbebyggelse (arealpotten), styres av retningslinjene i fylkesplanen. Arealene innenfor den langsiktige grensen som går ut over denne arealpotten, må avsettes til LNF-formål eller andre formål som ikke legger til rette for utbygging.

3. Detaljeringen av de fremtidige tettstedsarealene følger vanlig kommuneplanprosess, hvor det gjøres lokale avveier av hva som egner seg til ulike formål. Arealene kan således benyttes både til parker, veier, offentlige og private bygninger, jordbruk etc. i tråd med plan- og bygningsloven.

I fylkesplanens arealstrategi, under «Langsiktig grense for by- og tettstedsområder», er det gitt åpning for endring i langsiktig grense gjennom rullering av kommuneplanene. For de nye Moss og Indre Østfold kommuner samt for Halden kommune er det, gjennom retningslinjene 1.1.18 og 1.1.20, spesifisert at fastsetting av langsiktig grense først skjer i førstkommande kommuneplan.

I den nettbaserte kartløsningen, vil vedtatt arealstatus i fylkesplankartet ligge på et eget kartlag. Kommuneplanene som vedtas etter vedtak av fylkesplanen legges også på egne kartlag, som kan «skrus av og på». Prinsippet er at siste vedtatte plan gjelder foran eldre plan.

4. Lokalsentre er markert med eget symbol i fylkesplankartet. Fylkesplanens retningslinjer beskriver hvilken utbygging som kan tillates her. I Rømskog er det avsatt et eget symbol for «områdesentre som skal avgrenses». Langsiktig grense fastsettes gjennom kommuneplan-/sentrumsplanarbeid i kommunen.

5. Spredt utbygging skal ifølge fylkesplanen begrenses til et minimum. Spredt utbygging defineres i kommuneplanene i tråd med retningslinjene i fylkesplanen.

6. «Regionale næringsområder» er markert i plankartene. Disse bør detaljeres i et samarbeid mellom kommunene, hvor det ses på regionens samlede behov for arealer til

næringer som ikke kan plasseres innenfor tettbebyggelsen. Det er også markert «Avlastningsområder for handel» hvor det åpnes for handel med plasskrevende varer. Mulig framtidig lokalisering av store data-sentre er markert med eget symbol. Det er tegnet inn områder for mulig lokalisering av vindkraftanlegg.

Interaktive elektroniske kart finnes på Østfold fylkeskommunes hjemmeside: ostfoldfk.no under «Planlegging og høringer/Pågående planarbeid og høringer/Fylkesplanen».

Leser du fylkesplanen i elektronisk versjon, kan kartene lastes ned her:

**TEMAKART
AREALKART**

Vedtak

Fylkestingets vedtak 21.06.2018:

1. Fylkesplan for Østfold, «Østfold mot 2050», vedtas med de endringer som fremkommer av saken.
2. Regional planbestemmelse for lokalisering av handel vedtas slik den er beskrevet i saken og de vedtatte endringene.
3. Regional planbestemmelse for lokalisering av arbeids- og/eller besøksintensive virksomheter vedtas slik den er beskrevet i saken og de vedtatte endringene.
4. Det sendes en anmodning til Bane Nor om at den sterke båndleggingen av arealer i Østfold byene generelt og Halden spesielt avklares. Det er ønskelig at båndleggingen oppheves der hvor det ikke er lagt planer for oppstart av planarbeidet innen 2020.

Endringer og tillegg som innarbeides:**Føring for planen:**

1. Som en følge av at alle regionale planer fra de fire fylkene som blir nye Viken fylkeskommune, også er gjeldende i nye Viken fylkeskommune, bes det om at det igangsettes et arbeid, slik at regionale planer som gir føringer innen areal- og transport i de tre fylkene søkes samordnet (tidligst mulig) i løpet av 2020. Dette fordi det er viktig at man har likelydende bestemmelser innen areal- og transport i hele det nye fylket fra tidligst mulig tidspunkt.
2. Jordbruks- og naturområder som i dag ligger i planreserven, eller er regulert til nærings- eller boligformål og som kommunene ønsker byttet i andre arealer, bør som hovedregel imøtekommes dersom de ikke kommer i konflikt med jordvern eller andre føringer i fylkesplanen. Slik bytting gjøres ifm kommunenes kommuneplanprosess, og i samråd med fylkeskommunen.
3. Detaljeringsnivået for parkeringspolitikk nyanseres mer mellom bysentra i by-

kommunene og mer typiske landlige områder. Intensjonen i planen ivaretas når det gjelder bysentra i by-kommunene.

4. Fylkesrådmannen gis fullmakt til å bearbeide plandokumentet i henhold til fylkestingets vedtak, og legge den endelige teksten frem for fylkesutvalget til godkjenning.
5. Det ønskes en sak hvor man ser på delmål jordvern i samfunnsdelen (strategi: 24. til 28.) og hvordan disse er implementert i plankartene.
6. I kommuner som slås sammen, bør dyrket- og dyrkbar mark som i dag ligger innenfor langsiktig tettstedsgrense revurderes i første kommuneplanprosess i ny kommune, og bør ikke påbegynnes i mellomtiden.

Endringer i planen:

1. «Fortetting og mindre transportomfang»: - Bilen og nyttetransport vil være et godt hjelpemiddel for å kunne sikre levende bygder og lokalsamfunn også i framtiden. Dette vil sikre et godt næringsliv, effektiv service og tjenesteproduksjon, og at samspillet mellom by og land blir godt. Vi må derfor sikre at det blir lagt til rette for fossilfri bilbruk og flyt i trafikken som også sikrer myke trafikanter og nyttetransport.
2. Pkt.1.2.2 tillegg: Friområder, grønne lunger, elver/bekker/vann/dammer og sosial infrastruktur er viktige i byer og tettsteder, og fortetting må ikke gå ut over disse vesentlige trivselsfaktorene i byer og områdesentra. (s.76)
3. Tillegg til Pkt.1.7.4. Samtidig bør disse ha lokalsenter- eller områdesenterkvaliteter. Knutepunkter utenom bysentrum skal også utvikles og være attraktive og effektive for de som bruker stedene. (s.78)
4. Pkt.1.7.2 Alternativt forslag: ordet skal tas ut.
5. Nytt punkt 1.10.5: I områder utenom bysentra

bør veier utvides med svært brede skuldre eller andre løsninger med forenklede sykkelveier for å styrke sykkelvegnettet i hele fylket. (s.79)

6. FRM har åpnet for at prosenttallet for spredt bolig bygging kan sees over en lengre periode (kommuneplanperiode), dette prinsippet gjøres gjeldende for alle kommunene.
7. 1.14.1 Ny tekst: - Spredt næringsbebyggelse bør unngås med mindre det er i tråd med den statlige veilederen «Garden som ressurs». (s.80)
8. Tillegg til 2.4.5 Det er ønskelig at kommuner som ønsker å avsette områder til dumping i sjø i sine arealplaner kan gjøre det. (s.82)
9. Samtykkebehandling ifm kjøpesenterbestemmelsen foretas av fylkesutvalget. (s.86)
10. I pkt 26 og 27 (i planen) vedr. jordvern, skrives det «bør» istedenfor «skal». (s.21).
11. 1.8.1 Endre fra «skal» til «bør». (s.78).

Fylkesutvalgets vedtak 22.08.2018:

Fylkesplan for Østfold, «Østfold mot 2050», vedtas.

ØSTFOLD
FYLKESKOMMUNE

Foto forside: Erik Sandersen / Østfold fylkeskommune / Trine Simas / Geir Carlsson

Fylkesplan for Østfold

Østfold mot 2050

Vedtatt av fylkestinget 21. juni 2018

Østfold fylkeskommune
Postboks 220
1702 Sarpsborg
e-post: postmottak@ostfoldfk.no